

საქართველოს მმართველობის ინდექსი 2024

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი
GEORGIAN INSTITUTE OF POLITICS

Kingdom of the Netherlands

საქართველოს
მმართველობის ინდექსი
2024

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი
GEORGIAN INSTITUTE OF POLITICS

Kingdom of the Netherlands

ჩვენ შესახებ

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი (GIP) არის თბილისში დაფუძნებული არაკომერციული, არაპარტიული კვლევითი და ანალიტიკური ორგანიზაცია. საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი მუშაობს დემოკრატიული ინსტიტუტების ორგანიზაციული საყრდენის გასაძლიერებლად და კარგი მმართველობისა და განვითარების ხელშესაწყობად საქართველოში პოლიტიკის კვლევისა და ადვოკატირების მეშვეობით. ინსტიტუტი ასევე ხელს უწყობს სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებასა და დემოკრატიული პროცესების განვითარებაში საზოგადოების მონაწილეობას. ორგანიზაცია მიზნად ისახავს, გახდეს განათლებისა და პოლიტიკის ინოვაციების მთავარი ცენტრი საქართველოში და შავი ზღვის რეგიონში.

წინამდებარე დოკუმენტი მომზადებულია საქართველოში ნიდერლანდების სამეფოს საელჩოს ფინანსური მხარდაჭერით. დოკუმენტის შინაარსი არის საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტის პასუხისმგებლობა და არცერთ შემთხვევაში არ ასახავს საქართველოში ნიდერლანდების სამეფოს საელჩოს შეხედულებებს.

© საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი, 2025. ალექსანდრე პუშკინის ქუჩა 13, 0107 თბილისი, საქართველო; ტელ: +995 595 045 144; ელფოსტა: info@gip.ge. დამატებითი ინფორმაციისათვის იხ. www.gip.ge

შინაარსი

ჩვენ შესახებ.....	2
გრაფიკების ჩამონათვალი.....	5
აბრევიატურები.....	6
მოკლე მიმოხილვა.....	8
მთავარი მიზნები.....	10
დემოკრატიული მმართველობა.....	10
ეფექტიანი მმართველობა.....	10
სოციალური და ეკონომიკური მმართველობა.....	11
საგარეო მმართველობა.....	12
შესავალი.....	14
მეთოდოლოგია.....	17
კონცეპტუალიზაცია.....	17
ინდექსის სტრუქტურა.....	18
კვლევის მეთოდები.....	19
ექსპერტთა გამოკითხვა.....	19
ნარატიული ანალიზი.....	20
შეზღუდვები.....	20
<hr/>	
დემოკრატიული მმართველობა.....	21
■ ძირითადი მიზნები და მთავარი გამოწვევები.....	23
■ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები.....	25
■ საარჩევნო სისტემა.....	26
■ ჰორიზონტალური ანგარიშვალდებულება და კონტროლისა და ბალანსის სისტემა....	27
■ სამოქალაქო საზოგადოება და არასახელმწიფო აქტორები.....	28

ეფექტიანი მმართველობა.....	31
■ ძირითადი მიგნებები და მთავარი გამოწვევები.....	33
■ მონოპოლია ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე.....	35
■ არაფორმალური მმართველობა და ლეგიტიმაციის ალტერნატიული ფორმები.....	36
■ კორუფციის კონტროლი.....	37
■ საჯარო ადმინისტრირების ეფექტიანობა.....	38

სოციალურ-ეკონომიკური მმართველობა.....	41
■ ძირითადი მიგნებები და მთავარი გამოწვევები.....	43
■ ეკონომიკური ჩარჩო და შრომითი ბაზარი.....	45
■ ფისკალური პოლიტიკა.....	48
■ სოციალური პოლიტიკა.....	48
■ სოციალური დაცვა და ჯანდაცვა.....	50
■ საქართველოს დემოკრატიის ეროზიის შედეგები საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერასა და თანამშრომლობაზე.....	53

საგარეო მმართველობა.....	55
■ ძირითადი მიგნებები და მთავარი გამოწვევები.....	57
■ ევროკავშირთან ურთიერთობების გაღრმავება.....	58
■ NATO-სა და აშშ-სთან ურთიერთობების გაღრმავება.....	60
■ საგარეო რეგიონულ და გლობალურ გამოწვევებზე რეაგირება.....	61
■ უსაფრთხოების სფეროს მმართველობა.....	62
■ მოვლენები 2024 წლის 28 ნოემბრის შემდგომ.....	64

დასკვნა.....	65
---------------------	-----------

ბიბლიოგრაფია.....	67
--------------------------	-----------

ბრაზიკების ჩამონათვალი

დიაგრამა 1: როგორ შეაფასებდით საქართველოს საქმიანობას მმართველობის სფეროებში 2024 წელს? (სტანდარტიზებული სკალა, მაქსიმალური 100 ქულით).....	15
დიაგრამა 2: საქართველოს მმართველობის ინდექსის ქულა (სტანდარტიზებული სკალა, მაქსიმალური 100 ქულით).....	16
დიაგრამა 3: დიაგრამა 7: როგორ შეაფასებდით საქართველოს საქმიანობას დემოკრატიულ მმართველობასთან დაკავშირებულ შემდეგ საკითხებში 2023 წელს? (სტანდარტიზებულ სკალაზე, სადაც 100 ქულა ძალიან ეფექტურს ნიშნავს, 0 კი ძალიან არაეფექტურს).....	24
დიაგრამა 4: როგორ შეაფასებდით საქართველოს მიერ განეულ ძალისხმევას ეფექტურ მმართველობასთან დაკავშირებულ შემდეგ საკითხებში 2024 წელს? (სტანდარტიზებულია 0-100 მასშტაბით, სადაც 100 ნიშნავს „ძალიან ეფექტური“ და 0 ნიშნავს „ძალიან არაეფექტურს“).....	34
დიაგრამა 5: როგორ შეაფასებდით საქართველოს საქმიანობას სოციალურ-ეკონომიკურ მმართველობასთან დაკავშირებულ შემდეგ სფეროებში 2024 წელს? (სტანდარტიზებულია 0-100 მასშტაბით, სადაც 100 ნიშნავს „ძალიან ეფექტური“ და 0 ნიშნავს „ძალიან არაეფექტურს“).....	44
დიაგრამა 6: როგორ შეაფასებდით საქართველოს მიერ განეულ ძალისხმევას საგარეო პოლიტიკასა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ შემდეგ სფეროებში 100-ქულიან სკალაზე სადაც 100 ნიშნავს „ძალიან ეფექტიანს“ და 0 ნიშნავს „ძალიან არაეფექტიანს“?.....	58

აბრევიატურები

ACB	– ანტიკორუფციული ბიურო
CEC/ცესკო	– საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისია
CFSP	– საერთო საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა
CIS/დსთ	– დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა
CoE	– ევროპის საბჭო
DoD	– თავდაცვის დეპარტამენტი
DRG	– დიაგნოზთან შეჭიდული ჯგუფები
ECHR	– ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო
EEAS	– ევროპის საგარეო მოქმედების სამსახური
EP	– ევროპული პარლამენტი
EU	– ევროკავშირი
EPF	– ევროპული მშვიდობის ფონდი
მშპ/GDP	– მთლიანი შიდა პროდუქტი
GGI	– საქართველოს მმართველობის ინდექსი
GIP	– საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი
GRECO	– კორუფციის წინააღმდეგ სახელმწიფოთა ჯგუფის“
GYLA	– საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია
ICC	– სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო
IDFI	– ინფორმაციის თავისუფლებისთვის განვითარების ინსტიტუტი
IDP	– იძულებით გადაადგილებული პირები
IRI	– საერთაშორისო რესპუბლიკური ინსტიტუტი
ISFED	– სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება
მეგობარი აქტი/	
MEGOBARI აქტი	– „ანგარიშვალდებულების, მედეგობისა და დამოუკიდებლობის ასაშენებლად საქართველოს შესაძლებლობების მობილიზებისა და გაძლიერების აქტი“
MEP	– ევროპარლამენტის წევრი
MFA	– საგარეო საქმეთა სამინისტრო
MIA	– შინაგან საქმეთა სამინისტრო
MOH	– საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო
MRDI	– საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო
NATO	– ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია
საშ/NBG	– საქართველოს ეროვნული ბანკი
NDI	– ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტი
NSC	– საქართველოს ეროვნული უშიშროების საბჭო
ODIHR	– ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი
OECD	– ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია
OECD/ACN	– OECD-ის ანტიკორუფციული ქსელი აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიისთვის

აბრევიატურები

OGP	- ღია მმართველობის პარტნიორობა
OSCE/ODIHR	- ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია/ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისი
PACE	- ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა
PAR	- საჯარო მმართველობის რეფორმა
SIGMA	- მმართველობისა და მენეჯმენტის ხელშეწყობის პროგრამა
SSA	- საქართველოს სოციალური სერვისების სააგენტო
SSG	- საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური
TI	- საერთაშორისო გამჭვირვალობა
UN	- გაერო
US	- შეერთებული შტატები
US-SOCEUR	- აშშ-ის სპეციალური ოპერაციების ძალები ევროპაში

საქართველოს მმართველობის ინდექსი (GGI) საქართველოს მმართველობას ოთხი ძირითადი მიმართულებით აფასებს: დემოკრატია და ადამიანის უფლებები (დემოკრატიული მმართველობა), სახელმწიფოსა და სახელმწიფო ინსტიტუტების ეფექტურობა (ეფექტიანი მმართველობა), სოციალური და ეკონომიკური პოლიტიკა (სოციალურ-ეკონომიკური მმართველობა) და საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა (საგარეო მმართველობა). მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს მმართველობის ინდექსი ძირითადად საქართველოს სახელმწიფო მმართველობის ორგანოებზეა კონცენტრირებული, ის სხვა სუბიექტების, მათ შორის პოლიტიკური პარტიებისა და სამოქალაქო ორგანიზაციების როლსაც ანალიზებს.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არაერთი ინდექსისა და რეიტინგის მსოფლიო თუ რეგიონულ ანალიზში გვხვდება, ქვეყნის მმართველობის ყოველწლიური სიღრმისეული შეფასებები, ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებით, კვლავ მწირია. საქართველოზე მომუშავე არცერთ ორგანიზაციას დღემდე არ უცდია ასეთი ანალიზი. GGI არამხოლოდ ავსებს საერთაშორისო ინდექსებს თავისი მეთოდოლოგიითა და ემპირიული მონაცემებით, არამედ ინოვაციური მეთოდოლოგიური მიდგომებით მკითხველს სთავაზობს გამორჩეულ პერსპექტივას ქვეყნის წიაღიდან. ამ ინდექსის მიზანია, საქართველოს საზოგადოებას და სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეს გააცნოს საქართველოს დემოკრატიული და ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები, რითაც უპასუხებს მზარდ მოთხოვნას ამ საკითხებზე ყოვლისმომცველი ანგარიშის მომზადების შესახებ.

მეთოდოლოგიურად GGI აერთიანებს როგორც თვისებრივ, ისე რაოდენობრივ კვლევის მეთოდებსა და ეპისტემოლოგიას. ინდექსის ქულების სისტემა ეყრდნობა GGI-ის ექსპერტთა გამოკითხვას, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო საქართველოზე მომუშავე 47-მა ექსპერტმა სხვადასხვა სფეროდან; ამ გამოკითხვას კიდევ უფრო მეტად ავსებს თვისებრივი კვლევა, რომელიც საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტის გუნდმა ჩაატარა.

წინამდებარე ანგარიში GGI-ის რიგით მეოთხე გამოცემაა. წინა გამოცემების მსგავსად, 2024 წლის ანგარიში უარყოფით ტენდენციას აჩვენებს – დემოკრატიის უარყოფითი მიმართულებით მოძრაობის დაჩქარების ტენდენციას. გასულ წელს საქართველოში გამოიკვეთა მმართველობის სხვადასხვა სექტორის მკვეთრი გაუარესება, რაც გამონვეული იყო ხელისუფლების მცდელობით, გაამკაცროს ავტორიტარული კონტროლი, რისი შედეგიც სახელმწიფოს თითქმის სრული მიტაცებაა. საზოგადოებრივი წინააღმდეგობა ძალაუფლების საბოლოო წინააღმდეგობის როლს ასრულებს, თუმცა, ამ შემთხვევებში ტენდენციამ ძირითადი გამოუთხარა ქვეყნის დემოკრატიულ ინსტიტუტებს, შეასუსტა კანონის უზენაესობა და შეარყია საზოგადოების ნდობა მთავრობის ანგარიშვალდებულების მიმართ. პოლიტიკური და იდეოლოგიური განსხვავებების ზრდამ, რადიკალიზაციის ესკალაციამ, მმართველი პარტიის მიერ დემონიზაციის ტაქტიკის გამოყენებამ და „უცხოეთის გავლენის გამჭვირვალურობის შესახებ“ კანონის მიღებამ კიდევ უფრო შეარყია დემოკრატიული გამძლეობა და ქვეყანა ღრმა პოლიტიკურ კრიზისამდე მიიყვანა. ამასთან, მთავრობის ქმედებებმა დაძაბა საქართველოს ურთიერთობები დასავლელ პარტნიორებთან, რაც საფრთხეს უქმნის მის ევროატლანტიკურ მისწრაფებებს. ექსპერტთა გამოკითხვებში, მმართველობის სხვადასხვა სფეროში, დაბალი შედეგები მოსალოდნელი იყო, რამეთუ ეს შედეგები ზუსტად

აირეკლავს ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ კრიზისს. თუმცა, ჩვენ ასევე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყველა ასპექტი, რომელიც გავლენას ახდენს მმართველობის ყველა სფეროზე – საგარეო პოლიტიკიდან დაწყებული, დემოკრატიული მმართველობითა თუ ეკონომიკური განვითარებითა და ეფექტურ მმართველობით დასრულებული, – არ შეიძლება, სრულად აღბეჭდოს მხოლოდ რიცხვებმა და ქულებმა. ანგარიში მოიცავს პერიოდს 2024 წლის 28 ნოემბრამდე, – იმ დღემდე, როდესაც „ქართულმა ოცნებამ“ გამოაცხადა გადანაცვლება ევროკავშირთან მოლაპარაკებების შეწყვეტის შესახებ, – რასაც მოჰყვა ქვეყანაში რეპრესიული ზომების დაჩქარება. მშვიდობიანი მომიტინგეების მიმართ ძალადობის ესკალაცია, თავდასხმები მედიაზე, სამოქალაქო საზოგადოებასა და ექსპერტთა საზოგადოებაზე, – მათ შორის ამ ინდექსისთვის გამოკითხულთა მიმართ განხორციელებული თავდასხმები, – ვერ მოხვდა ანგარიშში, რადგან მისი მომზადების დროს ყველა ეს მოვლენა ჯერ კიდევ ვითარდებოდა, – და ვითარდება გამოქვეყნების ეპიზოდშიც.

დემოკრატიული მმართველობა

- მნიშვნელოვნად გაუარესდა საქართველოს დემოკრატიული მმართველობის მაჩვენებელი. მსგავსად წინა წლის ანგარიშისა, გამოკითხული ექსპერტები სამოქალაქო საზოგადოების მუშაობას შედარებით დადებითად აფასებენ. თუმცა, 2024 წელს სამოქალაქო საზოგადოების ეფექტურობა კიდევ უფრო მეტად შეაფერხა მზარდმა სოციალურმა დაყოფამ, უკიდურესმა პოლიტიკურმა რადიკალიზაციამ და მმართველი პარტიის ანტიდემოკრატიულმა ქმედებებმა, – რაც კიდევ უფრო გამწვავდა ახალი, „გამჭვირვალობის“ რეპრესიული კანონის შემოღებით.
- ღრმა პოლიტიკური განხეთქილებები, სახელმწიფოს მიტაცება და ერთპარტიული დომინირება დემოკრატიულ პროცესს აფერხებს. მმართველმა პარტიამ დემოკრატიული ნორმები დაასუსტა, როდესაც ოპოზიციის გავლენის შესამცირებლად, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის დაკომპლექტების წესები შეცვალა, პოლიტიკურ პარტიებს საარჩევნო სიების წარდგენისას გენდერული ბალანსის დაცვის მოთხოვნა მოუხსნა, ხოლო „ოჯახური ფასეულობების დაცვის შესახებ“ კანონის მიიღებით – გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფრთხე შექმნა.
- 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნების ლეგიტიმურობა შიდა და საერთაშორისო დონეზე დადგა ეჭვქვეშ. საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიებმა მიუთითეს სერიოზულ ხარვეზებზე, მათ შორის სახელმწიფო რესურსების არასათანადო გამოყენებაზე, ამომრჩეველთა დაშინებაზე, სამოქალაქო საზოგადოებასა და დამოუკიდებელ მედიაზე ზეწოლაზე, ოპოზიციის წინააღმდეგ ძალის გამოყენებასა და სახელმწიფოს მიტაცების ნიშნებზე.
- ხელისუფლების კონტროლი და ბალანსი კიდევ უფრო შეარყია მმართველ პარტიას, „ქართულ ოცნებასა“ და წარმავალ პრეზიდენტს, სალომე ზურაბიშვილს შორის მიმდინარე კონფლიქტმა. წლის დასასრულს საკამათო არჩევნებში პრეზიდენტად იმ კანდიდატის არჩევამ, რომელიც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული „ქართული ოცნების“ პარტიულ ინტერესებთან კიდევ უფრო გააძლიერა „ქართული ოცნების“ კონტროლი ძირითად ინსტიტუტებზე.
- 2024 წელს გაიზარდა საპოლიციო ძალების სისასტიკე მომიტინგეების მიმართ, ასევე, ინციდენტები დამოუკიდებელი მედიისა და სამოქალაქო აქტივისტების მიმართ. არც ერთი სამართალდამცავი პასუხისგებაში არ მიუციათ..

ეფექტიანი მმართველობა

- 2024 წელს საქართველო მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე მონოპოლიის შენარჩუნებაში. ეს დიდწილად განპირობებული

ლი იყო რუსეთის მიერ ოკუპაციისა და საოკუპაციო ძალების მიერ საქართველოს მოქალაქეების ხშირი უკანონო დაკავებით. ასევე, გარკვეული როლი ითამაშა საშინაო უსაფრთხოების საკითხების მზარდმა გამოწვევებმა.

- ინსტიტუციური ეფექტურობის შესამჩნევმა დაქვეითებამ, რაც ნათლად წარმოჩინდა სახელმწიფოს არაადეკვატური რეაგირებით მომიტინგეების წინააღმდეგ ძალადობისას, კიდევ უფრო შეარყია მისი ავტორიტეტი და კონტროლი. ამას დაემატა რეპრესიული კანონმდებლობის დაჩქარებული მიღება 2024 წლის დეკემბერში, რაც მიზნად ისახავდა საპროტესტო აქციების ჩახშობას. ასეთი სადამსჯელო ზომების შემოღება მშვიდობიანი პროტესტის ჩასახშობად ხელისუფლების მიერ ადამიანის უფლებებსა და დემოკრატიულ თავისუფლებებზე თავდასხმის უკიდურესად შემაშფოთებელ ტენდენციებზე მიუთითებს.
- როგორც წინა წლებში, ბიძინა ივანიშვილმა 2024 წლის განმავლობაშიც განაგრძო მნიშვნელოვანი არაფორმალური გავლენის პროექცირება სახელმწიფო ინსტიტუტებზე, რაც აფერხებდა გამჭვირვალე და ეფექტურ მმართველობას. ეს გავლენა შენარჩუნდა, მიუხედავად მისი ფორმალური დაბრუნებისა პოლიტიკაში 2023 წლის ბოლოს.
- საკანონმდებლო ცვლილებებმა, მათ შორის საგადასახადო ცვლილებებმა კანონში „ოფშორული ზონების“ შესახებ, – რაც, სავარაუდოდ, ივანიშვილის კერძო ინტერესებს ემსახურება, – შემფოთება გამოიწვია ქარბი გავლენის გამო და კიდევ უფრო გაართულა მმართველობის ლანდშაფტი. მიჩნეულია, რომ კანონი ხელს უწყობს უკანონო თანხების შემოდინებას საქართველოში, პოტენციურად ქვეყანას შავი ფულის ცენტრად აქცევს და ასევე, სთავაზობს მექანიზმს ივანიშვილსა და მის ამაღას, თავიანთი სიმდიდრე დასავლური სანქციებისგან დაიცვან.
- 2024 წელს გაუარესდა ქვეყანაში კორუფციის კონტროლი, რასაც კორუფციის აღქმის ინდექსის (CPI) დაბალი მაჩვენებლები მოწმობს და მაღალი დონის კორუფციის შემთხვევების შესახებ არაერთი ცნობა.
- აშშ-ის მიერ საქართველოს სასამართლო ხელისუფლების წევრებზე სანქციების დაწესებამ საერთაშორისო შემფოთება გამოკვეთა კორუფციასთან დაკავშირებით; ამასთან, საარჩევნო კამპანიის დაფინანსების რეგულაციების ცვლილებამ, – რაც ასევე პოლიტიკურად მოტივირებული ჩანდა, – საარჩევნო პროცესის სამართლიანობისა და გამჭვირვალობის შესახებ გააჩინა კითხვები.

სოციალური და ეკონომიკური მმართველობა

- 2024 წელს საქართველოში შენარჩუნდა ისეთი ეკონომიკური ტენდენციები, როგორცაა გაზრდილი ვაჭრობა ყოფილ დსთ-ს ქვეყნებთან (განსაკუთრებით რუსეთთან), ვალუტის გაუფასურება, უმუშევრობისა და სიღარიბის მაღალი მაჩვენებლები და შესუსტებული საერთაშორისო საინვესტიციო კლიმატი.

- პოლიტიკურმა მოვლენებმა კიდევ უფრო გაამწვავა უარყოფითი ეკონომიკური ტენდენციები. საკამათო საკანონმდებლო ცვლილებების მიღებამ, სასამართლოსა და ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობის ხარისხის კომპრომეტირებამ, არჩევნების სამართლიანობასთან დაკავშირებით გაჩენილ კითხვის ნიშნებთან და შემდგომ საჯარო დემონსტრაციებთან ერთად, ზიანი მიაყენა საქართველოს საერთაშორისო რეპუტაციას და საინვესტიციო კლიმატს.
- მიუხედავად გამოწვევებისა, 2024 წელს სოციალურ-ეკონომიკურმა მმართველობამ მიიღო უმაღლესი ქულა (40.45) GGI-ის კვლევის ფარგლებში შეფასებულ სფეროებს შორის. ეს შედეგებით დადებითი შედეგი მდგრადი ეკონომიკური ზრდითა და მმართველობის სხვა სფეროებში ქულების კლებით არის განპირობებული.
- ყველაზე დაბალი ქულა ჯანდაცვის პოლიტიკამ მიიღო (29,31), რის შემდეგაც მოდის შრომის ბაზარი და ეკონომიკური ჩარჩო (37,50), რაც ამ სფეროებში მნიშვნელოვან სისუსტეებზე მიუთითებს.
- საგადასახადო და საბიუჯეტო პოლიტიკამ ყველაზე მაღალი ქულები მიიღო, რაც მთლიან ეკონომიკურ ზრდასა და გაზრდილ საგადასახადო შემოსავლებში აისახება.
- განსხვავება საგადასახადო და საბიუჯეტო პოლიტიკის მაღალ ქულებსა და ჯანდაცვისა და შრომის დაბალ ქულებს შორის ხაზს უსვამს საქართველოს ეკონომიკაში არსებულ სისტემურ საკითხებს, განსაკუთრებით ეკონომიკური ზრდის არათანაბარ განაწილებასა და შეზღუდულ სარგებელს ფართო მოსახლეობისთვის.

საგარეო მმართველობა

- 2024 წელს საქართველოს საგარეო მმართველობამ მნიშვნელოვანი ვარდნა განიცადა. GGI-ის საერთო ქულა ამ სფეროში 26,42-დან 18,74-მდე დაეცა, – რაც ასევე ასახავს საექსპერტო შეფასებების მკვეთრ გაუარესებას.
- ევროკავშირთან განევრების მოლაპარაკებებზე სამუშაოების გადადება მნიშვნელოვანი მარცხი იყო საქართველოს ევროინტეგრაციის მიზნებისთვის. ამ გადაწყვეტილებამ ფაქტობრივად შეაჩერა პროგრესი რეფორმებში, დასავლეთის ქვეყნებთან ფინანსურ თანამშრომლობასა და პოლიტიკურ ურთიერთობებში. ევროკომისიას უკვე შეჩერებული ჰქონდა საქართველოს განვლიანების გეგმა 2024 წლის ივლისში თბილისის მიერ დასავლური ღირებულებების უარყოფისა და მთავრობის მუდმივი გამამწვავებელი რიტორიკის მოტივით.
- შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობა სერიოზულად დაიძაბა, – ვაშინგტონმა სტრატეგიული პარტნიორობა შეაჩერა. ეს „ქართული ოცნების“ ხელისუფლების მიერ ანტიდემოკრატიული და ანტიდასავლური ქმედებებით იყო გამოწვეული, რამაც ღია პოლიტიკურ დაპირისპირებასაც დაუდო საფუძველი.

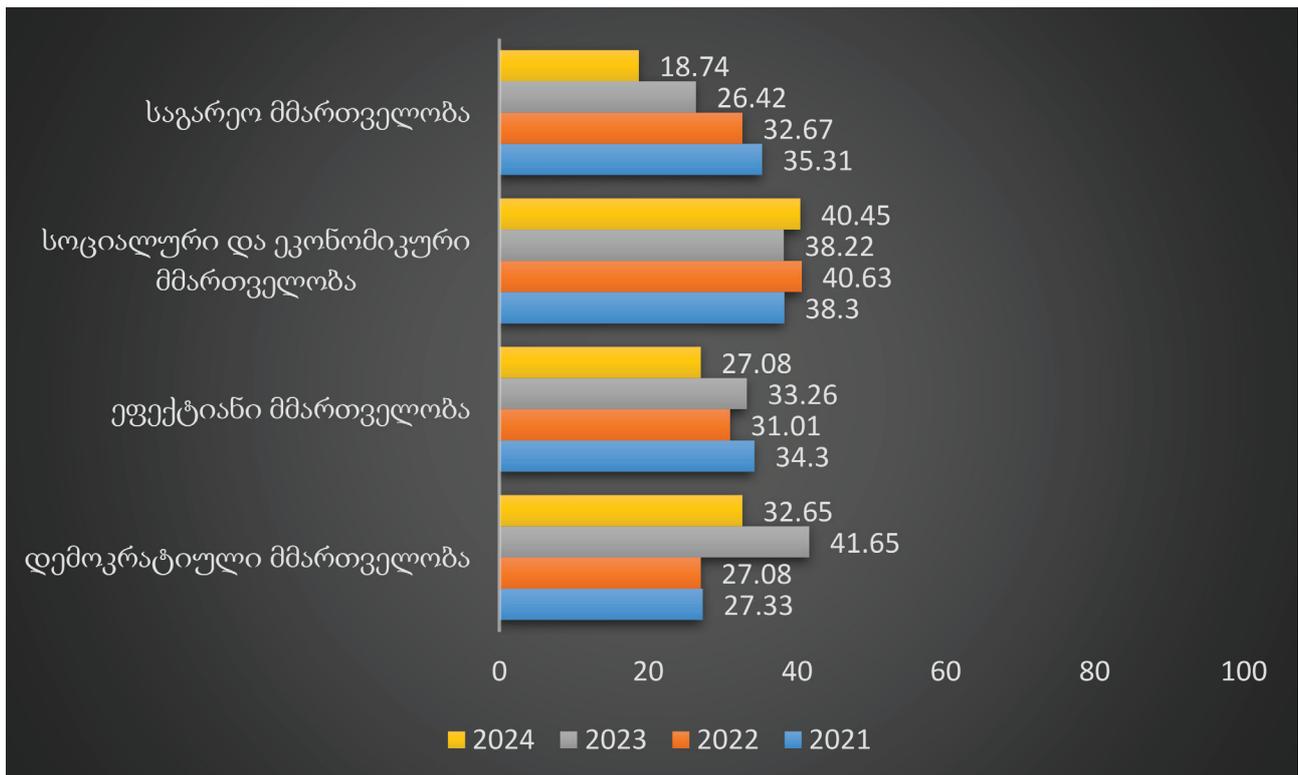
- 2008 წლის ბუქარესტის სამიტის შემდეგ პირველად, ნატოს დეკლარაციაში ნახსენები არ ყოფილა საქართველოს წევრობის პერსპექტივა, რაც ალიანსის მხრიდან პოზიციის პოტენციურ ცვლილებაზე მიუთითებს.
- „ქართული ოცნების“ ხელისუფლება არალიბერალურ სახელმწიფო აქტორებს დაუახლოვდა. ეს დაახლოება რუსეთთან ჩართულობის გაზრდას გულისხმობდა, – ხშირად საერთო ნარატივების მეშვეობით, – ხოლო ჩინეთი და ირანი, „ქართული ოცნების“ ხელისუფლების მზარდი საერთაშორისო იზოლაციის ფონზე, ალტერნატიულ პარტნიორებად გამოჩნდნენ
- ამ თვითდანესებულმა იზოლაციამ და საგარეო პოლიტიკის ცვლილებებმა უარყოფითი გავლენა მოახდინა საქართველოს თავდაცვისა და უსაფრთხოების პოლიტიკაზე. რასაც დაემატა ტრადიციული სტრატეგიული პარტნიორების მხარდაჭერის დაკარგვა, რომლებიც აქტიურად იყვნენ ჩართულნი ქვეყნის თავდაცვის სექტორის დაფინანსებაში, აღჭურვასა და წვრთნაში.

საქართველოს მმართველობის 2024 წლის ინდექსი (GGI) საქართველოს მმართველობას ოთხი ძირითადი მიმართულებით აფასებს: დემოკრატია და ადამიანის უფლებები (დემოკრატიული მმართველობა), სახელმწიფოსა და სახელმწიფო ინსტიტუტების ეფექტურობა (ეფექტიანი მმართველობა), სოციალური და ეკონომიკური პოლიტიკა (სოციალურ-ეკონომიკური მმართველობა) და საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა (საგარეო მმართველობა). GGI-ის ეს მეოთხე გამოცემა, ანალიზებს ამ სფეროებში ერთი წლის განმავლობაში განვითარებულ მოვლენებს, რომლებიც ხასიათდებოდა შესამჩნევი ცვლილებებით როგორც შიდა, ასევე საერთაშორისო კონტექსტში. ეს ინდექსი აერთიანებს 47 ქართველი პროფესიონალის უნიკალური საექსპერტო გამოკითხვის რაოდენობრივ მონაცემებს თვისებრივ ანალიზთან, რაც უზრუნველყოფს ნიუანსურ, ქვეყნის შიგნით არსებულ პერსპექტივას, რომელიც ავსებს არსებულ საერთაშორისო ინდექსებში ასახულ ინფორმაციასა და შეფასებებს.

2024 წლის GGI-ს დასკვნები მიუთითებს მთლიანი მმართველობის სფეროში მაჩვენებლების შემცირებაზე წინა წელთან შედარებით. ოთხი სფეროდან სამში გამოკვეთილია დაბალი ქულები, რაც ასახავს შიდაპოლიტიკურ, სოციალურ-ეკონომიკურ და საერთაშორისო ურთიერთობების დინამიკას (დიაგრამა 1). დემოკრატიულმა მმართველობამ, რომელმაც გარკვეული გაუმჯობესება აჩვენა 2023 წელს, – სამოქალაქო საზოგადოების ხარჯზე, – კლება განიცადა და მისი ქულა 41,65-დან 32,65-მდე დაეცა (დიაგრამა 1). მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო საზოგადოება აგრძელებდა შედარებითი სიძლიერის დემონსტრირებას, ექსპერტების შეფასებების მიხედვით, მისი გავლენა შეზღუდული იყო ისეთი ფაქტორებით, როგორცაა პოლიტიკური და იდეოლოგიური განსხვავებების გამძაფრება და ახალი რეპრესიული კანონმდებლობა, რომელიც გავლენას ახდენს არასამთავრობო ორგანიზაციებზე. გამონკვევების წინაშე დგას სახელმწიფო ინსტიტუტების ეფექტურობაც, რაც ეფექტური მმართველობის შემცირებულ ქულაში აისახება (დიაგრამა 1).

ძალის გამოყენების ლეგიტიმურობაზე სახელმწიფოს მონოპოლიასთან დაკავშირებულმა საკითხებმა – რაზეც გავლენას ახდენს როგორც რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის (ცხინვალის რეგიონის) მიმდინარე ოკუპაცია, ასევე შიდა უსაფრთხოების პრობლემები, – ხელი შეუწყო ამ კლებას. მმართველობაზე არაფორმალური გავლენა და ინსტიტუციურ ურღვევობაში გაუარესების ტენდენციის შესახებ არსებული აღქმები კიდევ უფრო გამწვავდა და მნიშვნელოვან ფაქტორებად გამოიკვეთა.

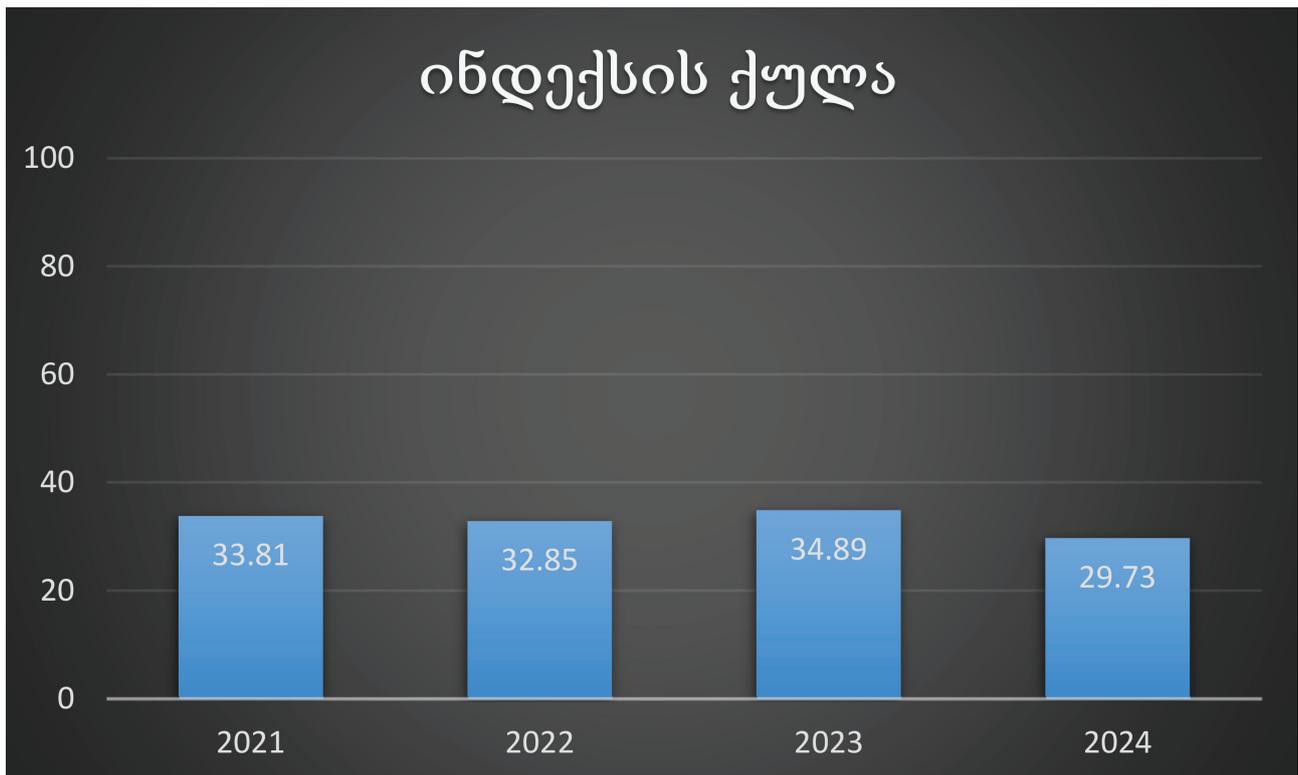
დიაგრამა 1: როგორ შეაფასებდით საქართველოს საქმიანობას მმართველობის სფეროებში 2024 წელს? (სტანდარტიზებული სკალა, მაქსიმალური 100 ქულით)

სოციო-ეკონომიკურ სფეროში, 2024 წლის GGI-მ შერეული სურათი გამოკვეთა. სხვა სფეროებთან შედარებით მაღალი ქულის მიუხედავად (40.45), გარკვეული ასიმეტრიები შენარჩუნდა და ზოგიერთმა სფერომ, როგორცაა ჯანდაცვა და შრომის ბაზრის პოლიტიკა, დაბალი შეფასება მიიღო. მიუხედავად იმისა, რომ მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები, როგორცაა მდგრადი ეკონომიკური ზრდა, ხელს უწყობდა უფრო მაღალ ქულებს საგადასახადო და საბიუჯეტო პოლიტიკაში, ეს მიღწევები საზოგადოების ყველა სეგმენტში ერთნაირად არ თარგმნილა, რაც ხაზს უსვამს მიმდინარე სტრუქტურულ გამოწვევებს. მიუხედავად ამისა, ეს იყო ერთადერთი სფერო, რომელსაც არ განუცდია ვარდნა ექსპერტთა გამოკითხვაში და ფაქტობრივად, მისი ქულა ოდნავ გაიზარდა კიდევ, 38.22-დან 40.45-მდე (დიაგრამა 1).

ყველაზე მეტად გამოხატული ცვლილება დაფიქსირდა საგარეო მმართველობის სფეროში, სადაც ქულა მნიშვნელოვნად დაეცა, 26.42-დან 18.74-მდე (დიაგრამა 1). ეს კლება ასახავს საქართველოს ურთიერთობების უარყოფით განვითარებას ევროკავშირთან და შეერთებულ შტატებთან, – მათ შორის ევროკავშირთან განეწვრებაზე მოლაპარაკებების გადადებას და აშშ-სთან სტრატეგიული პარტნიორობის გაუქმებას. მმართველობის სამი სფეროს ოთხიდან შემცირების შედეგად, 2024 წლის GGI-ის საერთო ქულა 2023 წლის მაჩვენებელთან შედარებით 5 პუნქტით შემცირდა (დიაგრამა 2).

დიაგრამა 2: საქართველოს მმართველობის ინდექსის ქულა (სტანდარტიზებული სკალა, მაქსიმალური 100 ქულით)

2024 წლის GGI ხაზს უსვამს, რომ საქართველოს შიდა და საგარეო პოლიტიკური გამოწვევები ერთმანეთშია გადახლართული. დასკვნები აჩვენებს, რომ საჭიროა ყურადღებით იქნას შესწავლილი ის ფაქტორები, რომლებიც ხელს უწყობენ მმართველობის ეფექტიანობის დაქვეითებას ყველა სფეროში. ეს ანგარიში უზრუნველყოფს შეგროვებული მონაცემების დეტალურ ანალიზს, და გთავაზობთ 2024 წელს საქართველოში მმართველობის მდგომარეობის ყოვლისმომცველ მიმოხილვას. ანგარიშისა და ინდექსის მიზანია, იყოს საუკეთესო რესურსი საქართველოს კონტექსტის სირთულეების გასაგებად და კარგად ინფორმირებული დისკუსიებისათვის პოტენციური საპასუხო პოლიტიკისა და სამომავლო განვითარების გზების შესამუშავებლად.

საქართველოს მმართველობის ინდექსის (GGI) მიზანია, შეისწავლოს საქართველოს საქმიანობა მმართველობის ოთხ სფეროში: დემოკრატიული, ეფექტური, სოციალური და ეკონომიკური და საგარეო მმართველობა. ამ გზით, ანგარიში მიზნად ისახავს, გამოავლინოს ძირითადი გამოწვევები და ხარვეზები, – ასევე პოზიტიური მოვლენები – საქართველოს მმართველობის სხვადასხვა სფეროში და წარმოადგინოს შესაბამისი პოლიტიკის რეკომენდაციები რისკების შერბილებისა და მართვის ხარისხის გაუმჯობესების შესახებ.

ეს ინდექსი გამიზნულია ფართო აუდიტორიისთვის, მათ შორის პოლიტიკოსებისა და პოლიტიკური პარტიებისთვის, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებისთვის, ანალიტიკური ცენტრების, არასამთავრობო ორგანიზაციების, პოლიტიკური ფონდების, საერთაშორისო ორგანიზაციების, საერთაშორისო და ადგილობრივი დამკვირვებლებისა და ექსპერტებისთვის, ასევე ფართო საზოგადოებისთვის, რომელიც დაინტერესებულია საქართველოს მმართველობის საკითხებით. ინდექსი წარდგენილ იქნა თბილისში, რათა ქართული და საერთაშორისო საზოგადოება უკეთ ინფორმირებული ყოფილიყო საქართველოს მმართველობისა და დემოკრატიზაციის პროცესების თანდაყოლილი გამოწვევების შესახებ, რათა საქართველოს რეფორმები საერთაშორისო კონტექსტში გაანალიზებულიყო, და, ასევე, საქართველოს ევროატლანტიკური ინტეგრაციის ადვოკატირების მიზნით. ინდექსი ხელს შეუწყობს ხელისუფლებისა და პოლიტიკური აქტორების ანგარიშვალდებულების გაძლიერებას მათი ამომრჩევლების წინაშე და ხელს შეუწყობს უფრო გამჭვირვალე მმართველობას. გარდა ამისა, ის დაეხმარება საქართველოს მთავრობას, მიიღოს კონსტრუქციული გამომხაურება ქართული ანალიტიკოსების, სამოქალაქო საზოგადოებისა და ექსპერტთა საზოგადოებისგან მათი პოლიტიკისა და დაგეგმილი რეფორმების შესახებ. სამოქალაქო საზოგადოებისთვის ეს ინდექსი წარმოადგენს პლატფორმას მათი შეშფოთების გამოხატვისა და პოლიტიკის წინადადებების კონსტრუქციულად წარმოდგენისთვის.

კონცეპტუალიზაცია

კონცეპტუალური ჩარჩოს თვალსაზრისით, GGI იყენებს გამყარებული დემოკრატიის კონცეფციას, რომელიც გერმანელმა პოლიტიკური მეცნიერებების მკვლევარმა ვოლფგანგ მერკელმა შეიმუშავა. მყარი დემოკრატია ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში მყოფი ხუთი რეჟიმისგან შედგება: სამოქალაქო უფლებები, პოლიტიკური უფლებები, საარჩევნო რეჟიმი, ჰორიზონტალური ანგარიშვალდებულება და ეფექტიანი ძალაუფლება მმართველობისთვის (Merkel, 2004). ეს ხუთი რეჟიმი მჭიდრო ურთიერთკავშირშია ერთმანეთთან და ასევე უკავშირდება სხვა მონათესავე კომპონენტებს, როგორებიცაა სამოქალაქო საზოგადოება, სახელმწიფოებრიობა და სოციალურ-ეკონომიკური რეკვიზიტები (Merkel, 2004). ამ კონცეფციის სხვადასხვა ასპექტი წამყვანი ინდექსებსა და რეიტინგების კომპონენტია, რომლებითაც დემოკრატიის სხვადასხვა ასპექტი იზომება. ზოგიერთი რეიტინგი საგანგებოდაც მოარგეს ამ კონცეფციას (მაგ., „დემოკრატიის ბარომეტრი“). გამყარებული დემოკრატიის კონცეფცია რამდენიმე არასრული რეჟიმისგან (სისტემისგან) შედგება, რომლებიც დემოკრატიული და ეფექტიანი მმართველობის ასპექტებს მოიცავს, და ასევე მოიცავს ეკონომიკურ და სახელმწიფოებრიობასთან დაკავშირებულ კონტექსტურ მოცემ-

ულობას, თუმცა იგი ძირითადად მაინც დემოკრატიულ მაჩვენებლებზეა ფოკუსირებული. GGI-ში ჩვენ ყველა არასრული რეჟიმი (სისტემა) და კონტექსტური კომპონენტები შევიტანეთ, რათა საქართველოში კარგი მმართველობის მდგომარეობა გაგვეზომა. თუმცა, ერთი დამატებითი განზომილება შემოვიტანეთ: საგარეო მმართველობა – ევროატლანტიკურ ინტეგრაციასა და უსაფრთხოების რისკების მშვიდობიან მართვაზე აქცენტით. მართალია, დემოკრატიის და კარგი მმართველობის საზომ ინდექსებში საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის სფეროების შეტანა ჩვეული პრაქტიკა არ არის, მაგრამ მისი გათვალისწინება ამ ჯაჭვს მნიშვნელოვან მეთოდოლოგიურ და ემპირიულ რგოლს მატებს და ამ დანაკლისს ავსებს. დემოკრატიზაციისკენ სწრაფვაში საქართველო, როგორც ევროკავშირის ასპირანტი ქვეყანა, მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ევროკავშირისა და აშშ-ზე. დემოკრატიზაციის შესახებ ლიტერატურაში ხშირად ნაანუდებით ისეთ პრაქტიკებს, როგორცაა გამოცდილების გათვალისწინება, იმიტაცია, პირობითობა, დიფუზია და დემოკრატიული ნორმების მიღება, რისი მიზანიც დემოკრატიზაციის გარე განზომილებისათვის ხაზგასმია. ამაზე დაყრდნობით კი შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს ევროატლანტიკური ინტეგრაცია და დემოკრატიზაცია პოზიტიურ კორელაციაშია ერთმანეთთან, ხოლო ევროატლანტიკური ჰარმონიზაციის ხარისხი და უსაფრთხოების რისკების მშვიდობიანი მართვა და ამ რისკებთან ადაპტაცია დემოკრატიის უფრო მეტად კონსოლიდირების ერთ-ერთ კრიტერიუმად ან წინაპირობად შეიძლება განვიხილოთ.

ინდექსის სტრუქტურა

გამყარებული დემოკრატიის კონცეპტუალურ ჩარჩოზე დაყრდნობით, საქართველოს მმართველობის ინდექსი (GGI) შეისწავლის საქართველოს შედეგებს მმართველობის ოთხი მიმართულებით. თითოეული ეს მიმართულება კი იყოფა ქვეკატეგორიებად, რომლებიც ინდექსის ავტორებმა ცალ-ცალკე გააანალიზეს და გამოკითხულმა რესპონდენტებმა – ექსპერტებმა – ქულების სისტემით შეაფასეს.

- **დემოკრატიული მმართველობა (დემოკრატია და ადამიანის უფლებები)**
 - სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები
 - საარჩევნო სისტემა
 - ჰორიზონტალური ანგარიშვალდებულება
 - სამოქალაქო საზოგადოება და არასამთავრობო მოქმედი პირები.
- **ეფექტიანი მმართველობა (სახელმწიფოებრიობა და სახელმწიფო ინსტიტუტები)**
 - მონოპოლია ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე;
 - არაფორმალური მმართველობა და ლეგიტიმაციის ალტერნატიული წყაროები;
 - კორუფციის კონტროლი
 - საჯარო მმართველობის ეფექტურობა
- **სოციალური და ეკონომიკური მმართველობა (სოციალური და ეკონომიკური პოლიტიკა)**
 - საჯარო სერვისები და კონკურენცია;
 - საგადასახადო და ბიუჯეტის პოლიტიკა
 - სოციალური პოლიტიკა;

0 სოციალური უზრუნველყოფა და ჯანდაცვა

• **საგარეო მმართველობა**

- 0 ევროპული ინტეგრაცია
- 0 ნატოსთან და აშშ-სთან ურთიერთობების გაღრმავება
- 0 საგარეო, რეგიონულ გამოწვევებსა და გლობალურ ცვლილებებზე რეაგირება;
- 0 უსაფრთხოების სფეროს მმართველობა

თითოეული კატეგორიისა და ქვეკატეგორიის დეტალური განსაზღვრებები მოცემულია სიტყვარში, რომელიც ანგარიშის ბოლოშია მოცემული.

კვლევის მეთოდები

ინდექსის შემუშავებისას გამოყენებულია კვლევის როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი მეთოდები. რაოდენობრივი კვლევის ძირითადი ინსტრუმენტი ამა თუ იმ კატეგორიასა და ქვეკატეგორიებში საქართველოს ეფექტიანობის შესაფასებლად პოლიტიკის ექსპერტთა გამოკითხვა იყო. და ყოველ კატეგორიაში კვლევის მონაცემებს საქართველოში არსებული მდგომარეობის თვისებრივი ანალიზი ავსებს. თვისებრივი და რაოდენობრივი მეთოდების ერთიანობა, ასევე, კვლევის შედეგების ტრიანგულაცია, განხორციელდა კომპლექსური შეფასების პროცესის ფონზე, რომელშიც კვლევებისა და ინდექსების როგორც ადგილობრივი, ისე საერთაშორისო ექსპერტები მონაწილეობდნენ.

ექსპერტთა გამოკითხვა

ექსპერტთა გამოკითხვის რესპონდენტების ჩამონათვალი მოიცავს მკვლევრებს, მეცნიერებს, პოლიტიკის ექსპერტებს, სამოქალაქო სექტორის, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ანალიტიკური ცენტრების წარმომადგენლებს. თითოეულ სფეროში შეირჩა 10-10 რესპონდენტი, – ისინი შეირჩა პოლიტიკური მიუკერძოებლობის, აკადემიური ან შესაბამისი ექსპერტიზის საფუძველზე.

აკადემიური წრეებიდან რესპონდენტები შემდეგი კრიტერიუმებით შეირჩნენ:

- სულ მცირე, ერთი პუბლიკაცია საქართველოს შესახებ რეცენზირებად გამოცემაში, არაკეთილსინდისიერი ჟურნალებისა და დაფინანსებული სტატიების გამოკლებით;
- პოლიტიკურ პარტიასთან ან მოძრაობასთან აფილიაციის არარსებობა;

სამოქალაქო და საექსპერტო საზოგადოებიდან რესპონდენტები კი შემდეგი კრიტერიუმებით იყვნენ შერჩეულნი:

- საქართველოს შესახებ რელევანტურ თემაზე ანგარიშის ან ანალიზის თანაავტორობა და/ან ქართულ/საერთაშორისო მედიაში ხშირი საჯარო გამოჩენა;
- პოლიტიკურ პარტიასთან ან მოძრაობასთან აფილიაციის არარსებობა;

ექსპერტთა გამოკითხვა ჩოგლე-ის ფორმების გამოყენებით, სრულად ანონიმურად ჩატარდა. ექსპერტებს ვთხოვეთ, შეეფასებინათ საქართველოს მიღწევები შესაბამის საკითხებში

სხვადასხვა კატეგორიაში; ასევე, გაეზიარებინათ თავიანთი შეხედულებები ძირითად გამოწვევებზე, წინგადადგმულ ნაბიჯებსა და აუცილებელ რეფორმებზე.

ნარატიული ანალიზი

საექსპერტო გამოკითხვებს ავსებს თვისებრივი კონტენტ-ანალიზი, რომელიც საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტის (GIP-ის) საგანგებო ჯგუფმა ჩაატარა. აღნიშნული ჯგუფი ჩიჭ-ის რეზიდენტი და აფილირებული უმცროსი და უფროსი ანალიტიკოსებისაგან შედგება. თვისებრივი ანალიზი ეფუძნება პირველადი და მეორეული წყაროების (სახელმწიფო დოკუმენტების, მოხსენებების, ინტერვიუების, გამოსვლების, შეხვედრების ოქმებისა და საგაზეთო სტატიების) შინაარსის ანალიზს.

სამაგიდო კვლევით მოპოვებული მონაცემების ანალიზის გარდა, სფეროს ექსპერტებთან ჩატარდა არაერთი ნახევრადსტრუქტურირებული თვისებრივი ინტერვიუ. ნარატიული ანალიზის ყოველმა ნაწილმა გაიარა მრავალშრიანი განხილვის პროცესი ადგილობრივი და საერთაშორისო ექსპერტების ჩართულობით. ნარატიული ნაწილები, თავის მხრივ, შესაბამისი სფეროების ქულებით შეფასებაზე გავლენას არ ახდებს, მაგრამ გამოყენებულია ექსპერტთა დამატებითი შეფასებებით მიგნებების გასაძლიერებლად.

შეზღუდვა

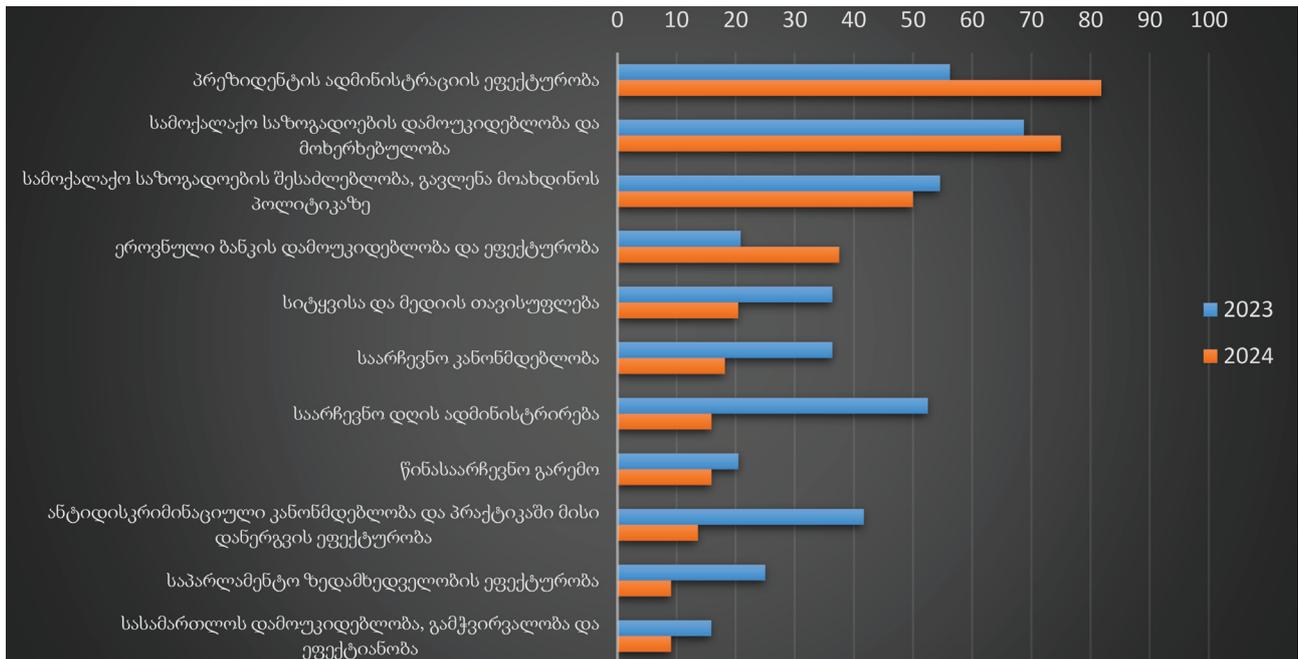
აქვე უნდა აღინიშნოს რამდენიმე მნიშვნელოვანი მეთოდოლოგიური შეზღუდვა. პირველ რიგში, ეს მმართველობის ინდექსის მხოლოდ მესამე გამოცემაა და, შესაბამისად, ინდექსის მონაცემების შედარება მხოლოდ 2021 და 2022 წლების კვლევებთან არის შესაძლებელი. ამის გამოა, რომ არ გვაქვს შესაძლებლობა, ქვეყანაში მიმდინარე პროცესები მრავალწლიან დინამიკაში განვიხილოთ. მეორეც, ეს ინდექსი ერთი ქვეყნის მდგომარეობის შესწავლას ემსახურება, რასაც ასევე აკლია სხვა ქვეყნებთან შედარების, მათგან განმასხვავებელი მახასიათებლების აღმოჩენის შესაძლებლობა. მეორე მხრივ, კვლევაში მმართველობის სხვადასხვა კატეგორიების და ქვეკატეგორიების გაანალიზება თავად ქვეყნის შიგნით ეფექტიანობის სექტორთაშორისი შედარების შესაძლებლობას იძლევა. მონაცემთა შეგროვების თვალსაზრისით, კვლევის ავტორებს გაუჭირდათ ბოლოდროინდელი მოვლენების თაობაზე მონაცემების მოძიება. დაბოლოს, ვინაიდან ანგარიში, ძირითადად, თვისებრივია, – და იგი მცირე მასშტაბის ნახევრად-რაოდენობრივ გამოკითხვას ეფუძნება – არ გამოვრიცხავთ, რომ ზოგიერთი ინფორმაცია აკადემიურად მიკერძოებულ შეხედულებებს შეიცავდეს.

დემოკრატიული მმართველობა

ძირითადი მიზნებები და მთავარი გამოწვევები

- დემოკრატიული უკუსვლის ფონზე, დემოკრატიული მმართველობის ქულა თითქმის 10 პუნქტით დაეცა. მიუხედავად ქულების დაცემისა, სამოქალაქო საზოგადოება ექსპერტებმა შეაფასეს, როგორც შედარებით ძლიერი მოთამაშე დემოკრატიული მმართველობის სფეროში. თუმცა, სამოქალაქო საზოგადოების ეფექტურობას ეჭვქვეშ აყენებს მზარდი პოლარიზაცია, პოლიტიკური რადიკალიზაცია, მმართველი პარტიის მიერ მისი დემონიზაცია და „უცხოეთის გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ“ კანონის მიღება.
- პოლიტიკური პოლარიზაცია და ერთი პარტიის მიერ პოლიტიკური ველის დომინირება კვლავაც უქმნის დემოკრატიზაციას პრობლემებს. მმართველი პარტიის მიერ განხორციელებულმა არაერთმა ქმედებამ შეარყია დემოკრატიული პროცესები, მათ შორის: ცენტრალური საარჩევნო კომისიის წესების ცვლილება, ოპოზიციის წარმომადგენლებისთვის ძალაუფლების ჩამორთმევა; პოლიტიკური პარტიებისათვის სიებში ყოველი მეოთხე კანდიდატის საპირისპირო სქესის წევრის შეყვანის შესახებ ვალდებულების გაუქმება; ასევე, „ოჯახური ფასეულობების დაცვის შესახებ“ კანონის მიღება, რაც ძირს უთხრის გამოხატვის თავისუფლებას.
- 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნები სადავოა როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთ. OSCE/ODIHR-ის საბოლოო ანგარიში მიუთითებს, რომ პროცედურული პრობლემების, მანიპულირების შესახებ ბრალდებებისა და დავების გადანაცვების ეფექტური მექანიზმების არარსებობის კომბინაციამ გამოიწვია შედეგებისადმი ფართო უნდობლობა და გაღრმავებული პოლიტიკური კრიზისი, რამაც შემდგომში მის ლეგიტიმაციას შეუქმნა საფრთხე.
- ჰორიზონტული ანგარიშვალდებულება შეამცირა მმართველი პარტიის მიერ მეხუთე პრეზიდენტისათვის, სალომე ზურაბიშვილისთვის ძირის გამოთხრის მცდელობამ. „ქართული ოცნების“ ხელმძღვანელობამ ასევე გადანაცვითა მოქმედი პრეზიდენტის შეცვლა მმართველი პოლიტიკური ელიტისადმი ერთგული კანდიდატით.
- 2024 წელს დაფიქსირდა სპეცრაზმის მიერ მომიტინგეების მიმართ ძალადობის საგანგაშო ზრდა, კრიტიკულ მედიაზე და აქტივისტებზე თავდასხმები, – და ამ ფონზე სამართალდამცავი ორგანოებიდან არცერთი ადამიანი არ მიუციათ პასუხისგებაში.

დიაგრამა 3: დიაგრამა 7: როგორ შეაფასებდით საქართველოს საქმიანობას დემოკრატიულ მმართველობასთან დაკავშირებულ შემდეგ საკითხებში 2023 წელს? (სტანდარტიზებულ სკალაზე, სადაც 100 ქულა ძალიან ეფექტურს ნიშნავს, 0 კი ძალიან არაეფექტურს)

2024 წელი აღინიშნა დემოკრატიული მმართველობის სფეროში მნიშვნელოვანი ვარდნით, რაც ქვეყნის აშკარა უკუსვლას ნარმოადგენს. წლის ბოლოს, ევროკავშირში განეწინაების მოლაპარაკებების შეჩერებასთან, მომიტინგეების ძალადობრივ ჩახშობასთან და დაპატიმრებასთან ერთად, ისევე როგორც მთელი რიგი ცვლილებების მიღებასთან ერთად, ქვეყანა კიდევ უფრო მიიწვედა ავტორიტარიზმისკენ. ეს საგანგაშო ტენდენციები აისახა GGI-ის ექსპერტების გამოკითხვის ქულებშიც, მათ შორის დემოკრატიული მმართველობის რეიტინგში, – რაც 41.65-დან 32.65-მდე დაეცა (100-ქულიან სკალაზე). ცალკეული ინდიკატორების მხრივ, მცირედი ვარდნის მიუხედავად, ექსპერტების აზრით, სამოქალაქო საზოგადოება კვლავ რჩება გამორჩეულ მოთამაშედ დემოკრატიული მმართველობის სფეროში. უკვე მრავალი წლის ტენდენციის მსგავსად, 2024 წელიც გამოირჩეოდა პოლიტიკური პოლარიზებითა და რადიკალიზებული პოლიტიკური დისკურსით. სხვა მუდმივი გამოწვევები მოიცავს მმართველი პარტიის მიერ ძალაუფლებაზე მუდმივ მონოპოლიას და ქვეყანაში მოქმედი კონტროლისა და ბალანსის სისტემის არარსებობას.

2024 წელს საქართველოში ასევე გაიმართა საპარლამენტო არჩევნები, რომლის შედეგებიც არ არის აღიარებული როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის გარეთ. ამ ანგარიშზე მუშაობის მომენტში ახლადარჩეული პარლამენტის საერთაშორისო ლეგიტიმურობის საკითხი კვლავ სადავოდ რჩება, რაც ქმნის გამოწვევებს ქვეყანაში დემოკრატიული კონსოლიდაციისთვის. ჰორიზონტალური ანგარიშვალდებულება კიდევ უფრო შემცირდა „ქართული ოცნების“ გადაწყვეტილებით, უწყვეტი პროტესტის ფონზე, გაეგრძელებინა პრეზიდენტი სალომე ზურაბიშვილის შეცვლის გეგმა. ეს ქმედება განხორციელდა საპარლამენტო არჩევნების შედეგების ლეგიტიმურობისა და, შესაბამისად, შემდგომი პოლიტიკური პროცესების შესახებ კითხვის ნიშნების მიუხედავად.

სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები

2024 წელს საქართველოს არ ჰქონდა რაიმე არსებითი პროგრესი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების კუთხით. პირიქით, ამ მიმართულებით ქვეყანაში მკვეთრი კლება დაფიქსირდა, განსაკუთრებით წლის ბოლო რამდენიმე კვირის განმავლობაში. 2024 წელს, ისევე როგორც წინა წელს, გამოწვევები უფრო მწვავე იყო პოლიტიკური უფლებების სფეროში. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში ფუნდამენტური სამოქალაქო უფლებები მეტ-ნაკლებად დაცულია, სამართალდამცავ და უსაფრთხოების ორგანოებზე ზედამხედველობის ეფექტური მექანიზმების ნაკლებობა კვლავ პრობლემად რჩება, რასაც ადასტურებს სპეცრაზმის მხრიდან მომიტინგეების მიმართ [დაუსჯელი] ძალადობის ზრდა მთელი წლის განმავლობაში. საგაზაფხულო საპროტესტო აქციების დროს, ოპოზიციონერი პოლიტიკური ლიდერები და აქტივისტები, მათ შორის ლევან ხაბეიშვილი, ალექსანდრე ელისაშვილი და დავით ქაცარავა, სასტიკად სცემეს სპეცრაზმმა (Tabula 2024), ხოლო ზოგიერთს საცხოვრებელ სახლებთან თავს დაესხნენ უცნობ მამაკაცთა ჯგუფები (Civil Georgia 2024a). სპეცრაზმმა გამოიყენა სასტიკი მეთოდები საპროტესტო ტალღის ჩასახშობად 2024 წლის ნოემბერშიც. აქციის მონაწილეთა მიმართ ძალადობა და არაადამიანური მოპყრობა დაფიქსირდა პატიმრობაში ყოფნის დროსაც. ძალადობისა და უფლებამოსილების გადამეტების ინციდენტში მონაწილეები სამართალდამცავი ორგანოებიდან არ გამოუვლენიათ და არ დაუსჯიათ. ამასთან, 2024 წლის გაზაფხულზე მმართველი პარტიის მიმართ კრიტიკული სამოქალაქო და პოლიტიკური აქტივისტები იღებდნენ მუქარის ზარებს უცნობი ნომრებიდან. ამ ინციდენტების რაოდენობა და მასშტაბები მიუთითებს სახელმწიფო ინსტიტუტებთან კოორდინაციის შესაძლებლობაზე (News.on.ge 2024a). ამ ანგარიშზე მუშაობის პერიოდშიარავინ მიუციათ პასუხისგებაში დაშინების ამ კამპანიის გამო.

ამ ინციდენტებმა შეარყია ყველა მოქალაქის შეკრების და გამოსატვის თავისუფლება, – განურჩევლად სქესის, რელიგიის, სარწმუნოების, პოლიტიკური შეხედულებისა თუ სექსუალური ორიენტაციისა, – რაც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციით. ამასთან დაკავშირებით, 2024 წელს ასევე გაიზარდა თავდასხმები კრიტიკული მედიის წარმომადგენლებზე. „საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველოს“ მონაცემებით, წლის განმავლობაში დაფიქსირდა ჟურნალისტების მიმართ სიტყვიერი ან ფიზიკური ძალადობის თითქმის 200 შემთხვევა, რომელთაგან 80% 2024 წლის ბოლო სამ თვეზე მოდის (Transparency International Georgia 2024a). 2024 წელს, წინასაარჩევნო პერიოდში მმართველი პარტიის ჰომოფობიური რიტორიკისა და კანონპროექტების გამო, „თბილისი პრაიდის“ კვირეულის ორგანიზატორებმა ვერ შეძლეს რაიმე ღონისძიების გამართვა (Civil Georgia 2024b). გარდა ამისა, მიუხედავად ძირითადი უფლებადამცველი ორგანიზაციებისა და დამკვირვებლების მხრიდან ამ ცვლილებების დაგმობისა, 2024 წლის შემოდგომაზე მმართველმა პარტიამ მიიღო ე.წ. კანონი „ოჯახური ფასეულობების დაცვის შესახებ“ (Civil Georgia 2024c), რითაც კიდევ უფრო მეტად გამოუთხარა ძირი გამოსატვისა და შეკრების თავისუფლებას და მედიაში, აკადემიასა და კულტურულ სფეროში ცენზურის გაჩენის საფრთხეს შეიცავს.

2024 წელს ასევე დაფიქსირდა საქართველოს რეიტინგის მნიშვნელოვანი ვარდნა მსოფლიო პრესის თავისუფლების ინდექსში. ორგანიზაციის, „რეპორტიორები საზღვრებს გარეშე“, მონაცემებით, საქართველო 77-დან 103-ე ადგილზე გადავიდა (Reporters Without Borders 2025).

2024 წელს პარლამენტმა გააუქმა მოთხოვნა, რომ პოლიტიკური პარტიების სიაში ყოველი მეოთხე პირიდან ერთი მაინც უნდა იყოს განსხვავებული სქესის. ამ ნაბიჯმა ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების დიდი კრიტიკა გამოიწვია, რადგან მათი თქმით, ეს ძირს უთხრის ქალთა უფლებებს და ეწინააღმდეგება საქართველოს ევროპულ მისწრაფებებს (News.on.ge 2024b).

2024 წელსვე, მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური თავისუფლების ქულით საქართველო რეგიონულ ან თუნდაც მსოფლიოს დონეზე საშუალოზე უკეთეს შედეგს აჩვენებდა, Heritage Foundation-ის ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის მიხედვით, საქართველოს რეიტინგი 0,3 პუნქტით შემცირდა. ამრიგად, ქვეყანა რჩება „ზომიერად თავისუფალ“ კატეგორიაში (The Heritage Foundation 2024). ამ სფეროებში ქულების მუდმივმა ვარდნამ, ავტორიტარიზმის მზარდ ტენდენციებთან ერთად, შესაძლოა გავლენა იქონიოს ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატზე.

საარჩევნო სისტემა

2024 წელი იყო გადამწყვეტი საარჩევნო წელი საქართველოსთვის. ამ წელს უნდა გამართული საკანონმდებლო ორგანოს პირველი სრულად პროპორციული არჩევნები, რითაც პოტენციურად შეიქმნებოდა პირობები ნამდვილი კოალიციური მთავრობისთვის – პირველად დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ. არჩევნების დღემდე ორი წლის განმავლობაში გადაიდგა რამდენიმე ნაბიჯი, რომელიც მიზნად ისახავდა შედეგებისადმი ნდობის გაზრდას. უფრო კონკრეტულად, ოლქების 70 პროცენტში ხმის მიცემა ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩატარდა, რაც მნიშვნელოვნად ზრდიდა წინასწარი შედეგების გამოქვეყნების ეფექტურობას და სიჩქარეს. თუმცა, მმართველი პარტიის მიერ გადადგმულმა არერთმა ნაბიჯმა შეარყია ნდობა პროცესის მიმართ (Gutbrod 2024). 2024 წლის თებერვალში პარლამენტის მიერ მიღებულმა ცვლილებებმა პრეზიდენტს ჩამოართვა ცენტრალური საარჩევნო კომისიის (ცესკოს) თანამშრომლების წარდგენის მანდატი და ეს უფლებამოსილება საკუთარ თავს გადაულოცა. ამასთან, გაუქმდა ოპოზიციის წარმომადგენლისთვის განკუთვნილი თავმჯდომარის მოადგილის თანამდებობა და დაინიშნა თავმჯდომარის სრული ვადით არჩევის ბარიერი (Civil Georgia 2024d). ეს ცვლილებები ეწინააღმდეგება საქართველოსთვის 2023 წლის დეკემბერში გამოქვეყნებულ ევროკომისიის რეკომენდაციებს (ibid). 2024 წელს კიდევ ორი მნიშვნელოვანი ცვლილება მოხდა, რამაც გავლენა მოახდინა არჩევნების შედეგების სანდოობაზე. უფრო კონკრეტულად, საარჩევნო უბნის კომისიის წევრების ფუნქციები კენჭისყრის დღემდე ერთი კვირით ადრე განისაზღვრა, რითაც ხელისუფლებას ზენოლის შესაძლებლობა მიეცა (Radio Liberty 2024a). გარდა ამისა, ცესკოს მიეცა უფლება, მიეღო გადაწყვეტილებები უბრალო უმრავლესობით, რითაც აიღო ძალაუფლება გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე (იბიდ) ისე, რომ ოპოზიციური პარტიის წარმომადგენლების მოსაზრებები არ გაეთვალისწინებინა.

გარდა ამისა, არჩევნების სანდოობას ძირი გამოუთხარა უცხოეთში ქართული დიასპორის წინაშე არსებულმა გამოწვევებმა. ელექტრონული ხმის მიცემის სისტემა არ იძლეოდა დისტანციურად, ე.წ. აიდი ბარათებით ხმის მიცემის უფლებას, რის გამოც საზღვარგარეთ მცხოვრებ საქართველოს მოქალაქეებს მოეთხოვებოდათ საარჩევნო უბნებზე ფიზიკურად

მისვლა. ზოგიერთ შემთხვევაში, განსაკუთრებით დიდ ქვეყნებში, ეს ქმნიდა მნიშვნელოვან სირთულეებს, რადგან საჭირო იყო შორი მანძილების დაფარვა, რაც სირთულეებს უკავშირდებოდა. გარდა ამისა, საარჩევნო უბნების შეზღუდულმა რაოდენობამ გამოიწვია საათობით რიგები.

საერთაშორისო რესპუბლიკური ინსტიტუტის (IRI) საბოლოო ანგარიშის მიხედვით, არჩევნებზე გამოვლინდა „ფუნდამენტური ხარვეზები“, რაც გამოიწვია სახელმწიფო და ადმინისტრაციული რესურსების ბოროტად გამოყენებამ, ამომრჩეველთა დაშინებამ, სამოქალაქო საზოგადოების, კრიტიკული მედიისა და პოლიტიკური ოპოზიციის ჩაგვრამ, ასევე სახელმწიფოს მიტაცების ელემენტებმა (IRI 2024). ანალოგიურად, ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციამ თავის საბოლოო ანგარიშში გამოთქვა სერიოზული შეშფოთება მმართველი პარტიის არათანაბარი უპირატესობის შესახებ კონკურენტებთან მიმართებაში, ასევე ამომრჩეველთა დაშინებისა და ხმის მოსყიდვის ინციდენტებთან დაკავშირებით (OSCE 2024). არჩევნების შედეგებისადმი როგორც შიდა, ისე გარე ლეგიტიმურობის ნაკლებობამ გამოიწვია პოლიტიკური კრიზისი, რომელიც ანგარიშის მომზადებისა და გამოქვეყნების პერიოდში კვლავ ღრმავდება.

ჰორიზონტალური ანგარიშვალდებულება და კონტროლისა და ბალანსის სისტემა

საქართველოში, როგორც საპარლამენტო რესპუბლიკაში, საკანონმდებლო ორგანოს აქვს ხელისუფლების სხვადასხვა შტოზე ზედამხედველობის ძალაუფლება. ანგარიშვალდებულების გაძლიერების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მექანიზმი არის მინისტრის საათი, სადაც ესა თუ ის მინისტრი წარდგენა დეპუტატების წინაშე და უპასუხებს მათ შეკითხვებს. 2024 წლის თებერვალში შექმნილი განრიგის მიხედვით, პარლამენტში მინისტრის საათის გამართვა 2024 წელს 12-ჯერ იყო დაგეგმილი, თუმცა პარლამენტის ვებგვერდზე (Parliament.ge 2024) მხოლოდ 7 ანგარიშია ხელმისაწვდომი. იმავე წყაროს მონაცემები მიუთითებს, რომ 2024 წლის იანვრიდან ოქტომბრამდე დეპუტატებმა ორჯერ გამოიყენეს ინტერპელაციის უფლება – აღმასრულებელი ხელისუფლების წევრებისთვის კითხვების ფორმალური დასმის უფლება – ორივე შემთხვევაში ეს ოპოზიციური დეპუტატების მიერ იყო ინიცირებული (ibid).

2024 წელს, ისევე როგორც წინა წლებში, პოლიტიკური პოლარიზაცია და მმართველი პარტია „ქართული ოცნების“ დომინირება ხელისუფლების ყველა შტოში გამოწვევას უქმნიდა კონტროლსა და ბალანსის სისტემის ეფექტურ ფუნქციონირებას და ასევე ჰორიზონტალურ ანგარიშვალდებულებას. პოზიტიური მოვლენა იყო ბიძინა ივანიშვილის ფორმალური დაბრუნება პოლიტიკაში, – ის მმართველი პარტიის საპატიო თავმჯდომარე გახდა და პარტიული სიის სათავეშიც მოექცა. თუმცა, ამ პროცესს გარკვეულწილად ძირს უთხრის პარტიის შინაგანანენსში შეტანილი ცვლილებები, რამაც საპატიო თავმჯდომარეს – ბიძინა ივანიშვილს – პრემიერ-მინისტრობის კანდიდატის წარდგენის უფლება მისცა. რაც ნიშნავს იმას, რომ, ცვლილებამ გადამეტებული უფლებამოსილება მიანიჭა საპატიო თავმჯდომარეს პარტიულ ბიუროკრატიაში უფრო აქტიური თანამდებობის დაკავების გარეშე.

კონტროლისა და ბალანსის სისტემის ეროზია კიდევ უფრო გააძლიერა პრეზიდენტსა და მთავრობას შორის კონფლიქტმა. ხელისუფლების ორ შტოს შორის ურთიერთობა კვლავ დაძაბული იყო, რასაც განაპირობებდა მმართველი პარტიის ჯერ კიდევ ერთი წლით ადრე მცდელობა, მოეხდინა პრეზიდენტის იმპიჩმენტი უცხოეთში მათი ნებართვის გარეშე განხორციელებული ვიზიტების გამო (Politico 2023).

მართალია, 2024 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო რამდენიმე ცვლილება საერთო სასამართლოების შესახებ კანონში, ევროკომისიის თქმით, ხელისუფლებაში სრულად არ გაითვალისწინეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსა და უზენაესი სასამართლოს ყოვლისმომცველი რეფორმის შესახებ რეკომენდაციები, მათ შორის კეთილსინდისიერების შემოწმების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ კანონი ეხება მოსამართლეთა დისციპლინურ საკითხებს, ის არ ეხება სასამართლო რეფორმას მთლიანობაში. გარდა ამისა, ახალი გენერალური პროკურორისა და უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების დანიშვნამ გამოიწვია კითხვები, რამდენად არის ეს ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში (European Commission 2024). ევროკომისია ასევე მიესალმა ანტიკორუფციული ბიუროს ხელმძღვანელის და „მამხილებელთა“ იმუნიტეტის გაძლიერებას და დაცვას, თუმცა მიიჩნია, რომ ამ ორგანოს ამჟამინდელი ინსტიტუციური მონყობა არასაკმარისია დამოუკიდებლობის ან პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის უზრუნველსაყოფად, ისევე როგორც მაღალი დონის კორუფციული საქმეების გამოძიებისთვის (ibid).

სამოქალაქო საზოგადოება და არასახელმწიფო აქტორები

სამოქალაქო საზოგადოება და არასახელმწიფო აქტორები 2024 წელს, წინა წლების მსგავსად, გადამწყვეტ როლს ასრულებდნენ დანარჩენი საზოგადოებისა და საერთაშორისო საზოგადოების სიფხიზლის შენარჩუნებაში საქართველოში მიმდინარე დემოკრატიული უკუსვლის გამო. ეს გამოიხატება მმართველი პარტიის მცდელობაში, გააჩუმოს სამოქალაქო საზოგადოება ე.წ. გამჭვირვალობის შესახებ კანონის მიღებით, რომელიც ითვალისწინებს მძიმე ჯარიმებს კანონის მოთხოვნების შეუსრულებლობის შემთხვევაში. გარდა ამისა, ამ კანონს მმართველი პარტია იყენებს საზოგადოების თვალში არასამთავრობო სექტორის დემონიზაციისთვის და ხელისუფლების მიმართ ნებისმიერი კრიტიკის დისკრედიტაციისთვის. საქართველოს მთავრობის გეგმა არასამთავრობო ორგანიზაციებისთვის სპეციალური ფონდის შექმნის შესახებ (Tabula 2024b) ასევე აღიქმება, როგორც მმართველი პარტიის მცდელობა, დააჯილდოოს მის მიმართ ლოიალური არასახელმწიფო აქტორები, კრიტიკული ხმების ჩახშობის პარალელურად. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო საზოგადოება საქართველოში დინამიკური და აქტიურია საპროტესტო აქციების მობილიზებაში და ხელისუფლების მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებაზე ან კანონის დარღვევაზე მიუთითებს, მას არ აქვს უნარი გარდაქმნას ან შეცვალოს მზარდი ავტორიტარული ტენდენციები. მაგალითად, სასამართლოს ყველა დონემ, მათ შორის საკონსტიტუციო სასამართლომ, უარყო სამოქალაქო საზოგადოების საჩივარი არჩევნების შედეგების ბათილად ცნობის შესახებ ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევის შესახებ (Civil Georgia 2024e).

მიუხედავად ამისა, დღემდე, სამოქალაქო საზოგადოება და არასახელმწიფო აქტორები

კვლავ დინამიურები და აქტიურები არიან ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებში. ბოლო ორი წლის საპროტესტო აქციების შემდეგ, ეს საზოგადოება კიდევ უფრო განვითარდა და გარდაიქმნა, რაშიც ჩართული იყო უფრო მეტი „გრასრუთ“ მოძრაობა და ახალგაზრდები, რაც ხელისუფლებას ურთულებს სამოქალაქო საზოგადოების ჩახშობას. 2024 წელსვე „გრასრუთ“ – საზოგადოების წიაღში ადამიანების – მობილიზაციამ გადამწყვეტი როლი ითამაშა იურიდიული და ფინანსური დახმარების განევაში მათთვის, ვინც დააპატიმრეს ან დააჯარიმეს ხელისუფლების მიერ გაზაფხულისა და შემოდგომის საპროტესტო აქციების განმავლობაში. მიუხედავად ამისა, კანონს „უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ“, მას შემდეგ რაც სრულად მოხდება მისი იმპლემენტაცია, აქვს პოტენციური მკვეთრად შეაფერხოს მესამე სექტორის შესაძლებლობა განაგრძოს ასეთი მხარდაჭერა.

როგორც წინა წელს (2023), საქართველოს მთავარ გამოწვევად დემოკრატიულ მმართველობაში რჩება სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის ნაკლებობა, ერთპარტიული მმართველობა ხელისუფლების ყველა დონეზე და სახელმწიფოს მიტაცება. 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებმა, რომელიც საერთაშორისო დამკვირვებლებმა ფუნდამენტურად ხარვეზიანად მიიჩნიეს, კიდევ უფრო გაამწვავა კრიზისი, რამაც თავის მხრივ გაამძაფრა მმართველი პარტიის როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო ლეგიტიმაციის კრიზისის საკითხი.

2024 წელს გაიზარდა ფართომასშტაბიანი დაშინების ინციდენტები ოპოზიციონერი პოლიტიკოსებისა და სამოქალაქო აქტივისტების მიმართ, – სპეცრაზმის მხრიდან ძალადობრივი თავდასხმების შემთხვევებთან ერთად. ოფიციალურად გამოძიების დაწყების მიუხედავად, პასუხისმგებელ პირთაგან არცერთს არ უგია პასუხი. ეს გამოწვევები ასევე აისახება GGI-ის ქულის შემცირებაში დემოკრატიულ მმართველობაში.

თავის მხრივ, პრეზიდენტმა ზურაბიშვილმა შეზღუდული შესაძლებლობების მიუხედავად, მოახერხა პრეზიდენტის ინსტიტუტის დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. ეს საექსპერტო გამოკითხვაშიც აისახა.

საერთო ჯამში, ანგარიშის ფარგლებში გამოკითხული ექსპერტების უმეტესობამ მომავალი წლის პრიორიტეტულ სფეროებად დაასახელა სასამართლო სისტემის რეფორმა, საარჩევნო რეფორმები, ავტორიტარული ტენდენციების შეცვლა და ჰორიზონტალური ანგარიშვალდებულების გაძლიერება.

2024 წლის 28 ნოემბრის შემდეგ განვითარებული მოვლენები

დემოკრატიული მმართველობის ქულები ასახავს 2024 წლის 28 ნოემბრამდე განვითარებულ მოვლენებს. „ქართული ოცნების“ მიერ ევროინტეგრაციის შეჩერების გადაწყვეტილებისა და შემდგომი პროტესტის ძალადობრივი ჩახშობის შემდეგ, ქვეყანა კიდევ უფრო მეტად გადაეშვა ძალადობის, პოლარიზაციის, რადიკალიზაციისა და ავტორიტარიზმის სპირალში. დეკემბერში პარლამენტმა მიიღო კანონები, რომლებმაც საგრძნობლად შეზღუდა გამომხატვის თავისუფლება – მძიმე ჯარიმების დაწესებითა და დემონსტრაციებზე გარკვეული ნივთების აკრძალვით, მათ შორის ნიღბებისა (სახის დაფარვის) და პიროტექნიკური

ნაწარმის აკრძალვით. გარდა ამისა, კანონებმა პოლიციას მიანიჭა უფლებამოსილება, დააპატიმრონ ადამიანები მხოლოდ ეჭვის საფუძველზე. კიდევ ერთი ცვლილება ამარტივებს საჯარო სექტორში დასაქმებულთა სამსახურიდან გათავისუფლებას, ხოლო კანონის ცალკეული ცვლილება აადვილებს პოლიციაში კადრების დაქირავებას (Interpressnews 2024a). ბოლო ორი თვის განმავლობაში ასევე გაიზარდა ოპოზიციური პარტიების წევრების, კრიტიკული მედიისა და სამოქალაქო აქტივისტების დაპატიმრების შემთხვევები, მათი ადმინისტრაციული ჯარიმები და მათი დაშინების შემთხვევები. დემოკრატიული მმართველობის მთავარი გამოწვევა, – ინდექსის მომზადების პარალელურად, – არის ახლად არჩეული პარლამენტის ლეგიტიმაცია – ეს საკითხი კითხვის ნიშნის ქვეშ რჩება როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის საზღვრებს გარეთ და, შესაბამისად, კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ახლადარჩეული პრეზიდენტის ლეგიტიმურობასაც.

ეფექტიანი მმართველობა

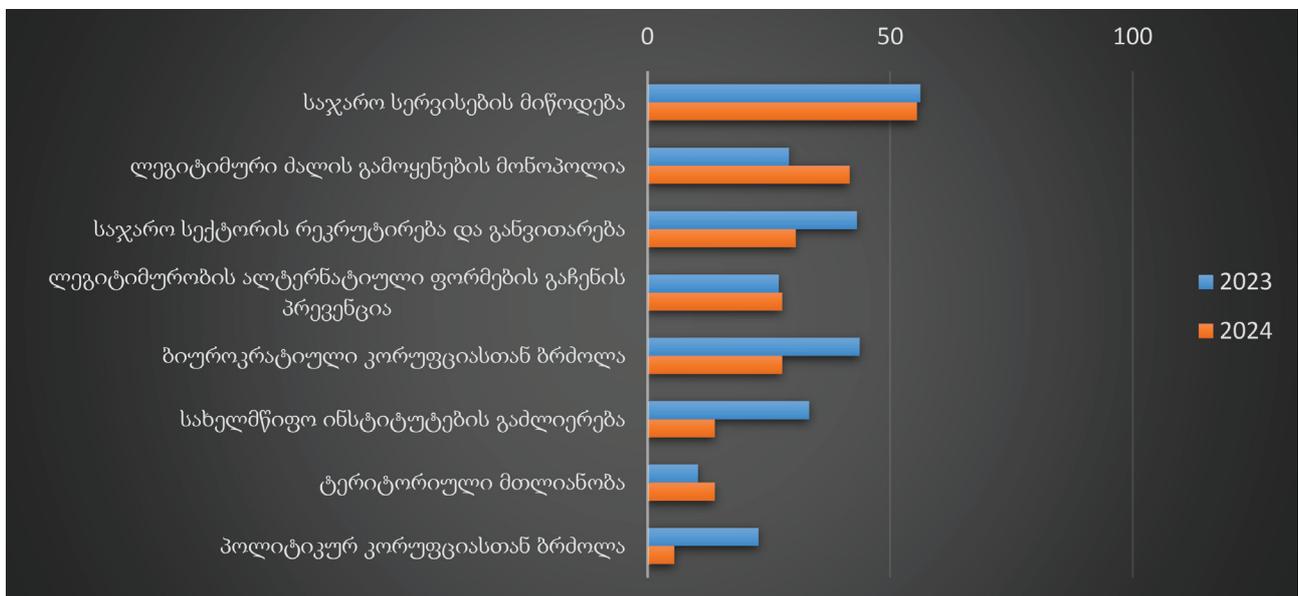
ძირითადი მიზნები და მთავარი გამოწვევები

- 2024 წელს ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე მონოპოლიის კუთხით საქართველოს შესაძლებლობები არსებითად ნაკლოვანი დარჩა, ძირითადად რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ოკუპაციისა და ე.წ. საზღვრებთან საქართველოს მოქალაქეების ხშირი დაკავების გამო. თუმცა, ამ კომპონენტის შესუსტება გამოიწვია რიგი უსაფრთხოების რისკების წარმოშობამაც, როგორც არის საქონლის სავარაუდო გადატანა საქართველოს ტერიტორიის გავლით, კიბერშეტევები კრიტიკულ ინფრასტრუქტურაზე და ინსტიტუციური ჩამოშლის ნიშნები, რომელიც გამოიხატა სახელმწიფოს მიერ არასაკმარის რეაგირებაში დემონსტრანტების მიმართ დაუდგენელი პირების მიერ ძალადობის განხორციელებისას.
- რაც შეეხება არაფორმალურ მმართველობას და ლეგიტიმაციის ალტერნატიულ ფორმებს, მთავარ გამოწვევად რჩებოდა ბიძინა ივანიშვილის გავლენა სახელმწიფო ინსტიტუტებზე. მიუხედავად მისი ფორმალური დაბრუნებისა პოლიტიკაში 2023 წლის ბოლოს, ივანიშვილის არაფორმალური გავლენა ინსტიტუტებზე ძირს უთხრიდა გამჭვირვალე და ეფექტიან მმართველობას ქვეყანაში 2024 წლის განმავლობაშიც. ამ თვალსაზრისით კიდევ უფრო მეტი კითხვა გაჩნდა იმ საკანონმდებლო ცვლილებების მიღების შემდეგ, რომელიც მიიჩნევა, რომ ივანიშვილის კერძო ინტერესებს ემსახურება. მაგალითად, საგადასახადო კოდექსში ცვლილებები, რომელიც ითვალისწინებს საგადასახადო შეღავათებს ოფშორული აქტივების საქართველოში გადმოტანაზე.
- 2024 წელს საქართველოში კორუფციის კონტროლთან დაკავშირებით ვითარება გაუარესდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ 2024 წელს აღინიშნა კორუფციის აღქმის ინდექსის (CPI) ქულის შემცირება, გავრცელდა ბრალდებები და მტკიცებულებები მაღალი დონის კორუფციის შესახებ, მოხდა აშშ-ს მიერ საქართველოს სასამართლო ხელისუფლების წევრების დასაწესიერება და მიღებულ იქნა პოლიტიკურად მოტივირებული რეგულაციები წინასაარჩევნო კამპანიის დაფინანსებაზე.
- 2024 წელს საქართველომ გააფართოვა ციფრული სერვისების წარმოება, რაც წარმოადგენს საჯარო სერვისების მიწოდების მოდერნიზაციის კრიტიკულ ასპექტს. კოორდინირებული ციფრული მმართველობის ყოვლისმომცველი საკანონმდებლო ბაზის არარსებობის მიუხედავად, საჯარო სერვისების მიწოდება იყო საჯარო მმართველობის რეფორმის ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული კომპონენტი. სექტორმა შედარებით კარგი ქულა მიიღო გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის (GCI) კვლევაში (55,56), რაც ასახავს მთავრობის ფოკუსირებას მოქალაქეთათვის სერვისების ხელმისაწვდომობის გაზრდაზე.
- საჯარო ადმინისტრაციის რეფორმა ითვალისწინებდა გენდერის საკითხების გათვალისწინებას ისეთი პროგრამების მეშვეობით, რომლებიც მიზნად ისახავს ქალთა კარიერული განვითარების ხელშეწყობას ტრადიციულად მამაკაცებით დომინირებულ სექტორებში, როგორცაა, მაგალითად, თავდაცვის სფერო. ეს ასახავს უფრო ფართო ვალდებულებას, რომ საჯარო სამსახური გახდეს უფრო ინკლუზიური და თანასწორი. თუმცა, საქართველოს საჯარო სამსახურში აყვანის და დაწინაურე-

ბის პრაქტიკა გახდა ნაკლებად გამჭვირვალე და ანგარიშვალდებული 2024 წელს. GGI-ის კვლევამ ის დაბალი მაჩვენებლით (30,56) შეაფასა. ეს უფრო დახურული სისტემისკენ გადახრის ტენდენცია ძირს უთხრის ინსტიტუციური მთლიანობის გაძლიერების მცდელობებს და შესაძლოა ხელი შეუწყოს პერსონალის გადინებას და საჯარო ინსტიტუტებისადმი ნდობის შემცირებას. ამ საკითხებს ემატება ბოლო საკანონმდებლო ცვლილებები, რომლებიც ამარტივებს საჯარო სამსახურიდან გათავისუფლებას და ასუსტებს საჯარო მოხელეების უფლებებს, გააპროტესტონ თანამდებობიდან გათავისუფლება.

- ოქტომბერში, საქართველოს წევრობა მულტილატერალურ ინიციატივაში – ღია მმართველობის პარტნიორობა (OGP) შეჩერდა საკანონმდებლო ცვლილებების გამო, რომელიც ასუსტებდა სამოქალაქო თავისუფლებებსა და ფუნდამენტურ უფლებებს. ეს შემთხვევანარმოადგენს მნიშვნელოვან ჩავარდნას ქვეყნის რეპუტაციისთვის მმართველობისა და გამჭვირვალობის კუთხით. მან დაჩრდილა ადრინდელი პროგრესი, მათ შორის OGP-ის სამოქმედო გეგმის მიღება 2023 წელს. შეჩერება მიუთითებს საერთაშორისო მოლოდინების შეუსრულებლობაზე და მმართველობის დემოკრატიულ სტანდარტებთან დაშორებაზე.

დიაგრამა 4: როგორ შეაფასებდით საქართველოს მიერ განეულ ძალისხმევას ეფექტურ მმართველობასთან დაკავშირებულ შემდეგ საკითხებში 2024 წელს? (სტანდარტიზებულია 0-100 მასშტაბით, სადაც 100 ნიშნავს „ძალიან ეფექტური“ და 0 ნიშნავს „ძალიან არაეფექტურს“)

2024 წლის საქართველოს მმართველობის ინდექსის (GGI) ექსპერტთა კვლევის მიხედვით, ეფექტიანი მმართველობის კომპონენტმა 100-დან 27.08 ქულა დააგროვა, რაც მას მმართველობის მეორე ყველაზე უარყოფითად შეფასებულ სფეროდ წარმოაჩენს საგარეო მმართველობის შემდეგ (18.74). დიაგრამა 4 ასახავს ეფექტიანი მმართველობის რვა ინდიკატორის შეფასებას ექსპერტთა მიერ. 2023 წელთან შედარებით ეფექტიანი მმართველობის მაჩვენებლების უმეტესობა გაუარესდა. ექსპერტების შეფასებით, 2024 წელს საქართველოს მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად გაუარესდა შემდეგ სფეროებში: საჯარო სერვისების

მიწოდება, ბიუროკრატიულ კორუფციასთან ბრძოლა, საჯარო სექტორში დასაქმება და დანინაურება, სახელმწიფო ინსტიტუტების გაძლიერება და პოლიტიკურ კორუფციასთან ბრძოლა. 2023 წელთან შედარებით ძირითადად უცვლელი დარჩა შემდეგი ორი მაჩვენებელი: ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი და ლეგიტიმაციის ალტერნატიული ფორმების გაჩენა.

მონოპოლია ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე

ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე მონოპოლიისთვის გამონწვევად უპირველესად რჩება საქართველოს ხელისუფლების დე ფაქტო კონტროლის არარსებობა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ოკუპირებულ ტერიტორიებზე. 2024 წელს, თითქმის ყოველთვიურად, რუსეთის ძალები ამ ოკუპირებულ ტერიტორიებზე აგრძელებდნენ საქართველოს მოქალაქეების დაკავებას. 2024 წლის განმავლობაში, თითქმის ყოველთვე ხდებოდა საქართველოს მინიმუმ ერთი მოქალაქის დაკავება საოკუპაციო რეჟიმების მიერ (Civil Georgia 2024f). ამ ინციდენტებმა და 2023 წლის ბოლოს რუსი მესაზღვრეების მიერ საქართველოს მოქალაქის მკვლელობამ გამოიწვია, რომ გაგრძელდა საქართველოს მთავრობის მიერ ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე მონოპოლიის შესუსტება.

რუსული ძალების მიერ დაკავებებისა და მკვლელობების მზარდი რაოდენობის ფონზე, საქართველოს მთავრობას ადანაშაულებდნენ მტკიცე ქმედებებისგან თავის შეკავებაში, როგორც საშინაო აქტორები, ისე საერთაშორისო დიპლომატიური მექანიზმების მეშვეობით (Interpressnews 2023b). 2024 წლის ბოლოსთვის საქართველოს კიდევ უფრო მეტად დაზარალებული საერთაშორისო პოზიციის და დასავლური სამყაროსგან საერთაშორისო იზოლაციის საფრთხის გათვალისწინებით, საქართველოს მთავრობის შანსები ოკუპირებულ რეგიონებში ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე მონოპოლიის დაბრუნების კუთხით კიდევ უფრო მცირეა.

სახელმწიფოს მონოპოლია ძალის ლეგიტიმურ გამოყენებაზე კიდევ უფრო შესუსტდა 2024 წლის განმავლობაში გამოკვეთილი უსაფრთხოების რისკების ფონზე. 2024 წლის თებერვალში, საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურმა (სუს) განაცხადა, რომ დააფიქსირა საფრთხე უკრაინიდან რუსეთში საქართველოს ტერიტორიის გავლით ასაფეთქებელი ნივთიერებების გადატანის შესახებ (Civil Georgia 2024g).

გარდა ამისა, 2024 წლის დასაწყისში კიბერშეტევების სამიზნე გახდა კრიტიკული ეროვნული ინფრასტრუქტურა. თებერვალში, მოხდა პრეზიდენტის ვებსაიტის გატეხვა. ჰაკერებმა დატოვეს მესიჯი, „გატეხილია COZY BEAR-ის მიერ, დიდება რუსეთს“. მომხდარი მიუთითებს საქართველოს კიბერუსაფრთხოების მოწყვლადობაზე და რუსეთის მხრიდან მომდინარე გარე საფრთხეებზე (Radio Liberty 2024b). ეს ინციდენტები ხაზს უსვამს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის, სტაბილურობისა და უსაფრთხოების მუდმივ სისუსტეს გარე საფრთხეების წინაშე.

ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე მთავრობის მონოპოლიის კიდევ ერთი გამონწვევა იყო დაუდგენელი პირების მიერ პროტესტის მონაწილეების მიმართ განხორციელებული ძალ-

ადობა. გავრცელდა უამრავი ინფორმაცია, რომ უცნობი პირები თავს ესხმოდნენ და ფიზიკურად უსწორდებოდნენ დემონსტრანტებს აპრილი-მაისის საპროტესტო აქციებზე და იმ აქციებზე, რომლებიც მოყვა 28 ნოემბრის გადაწყვეტილებას შეჩერებულიყო ევროკავშირში განწვერიანების მოლაპარაკებები „2028 წლამდე“. სახელმწიფოს პასუხი ამ ინციდენტებზე ფართოდ გააკრიტიკეს, როგორც უკიდურესად სუსტი და, ზოგიერთ შემთხვევაში, განზრახ არარსებული (Radio Liberty 2024c). ასეთი მოვლენები მიანიშნებს ინსტიტუციონალურ ჩამოშლაზე და ლეგიტიმური ძალის გამოყენებაზე სახელმწიფოს მონოპოლიის საგანგაშო ეროზიაზე.

არაფორმალური მმართველობა და ლეგიტიმაციის ალტერნატიული ფორმა

მიუხედავად იმისა, რომ 2023 წლის ბოლოსთვის ბიძინა ივანიშვილი ფორმალურად ისევ დაბრუნდა პოლიტიკაში, არაფორმალური მმართველობა 2024 წლის განმავლობაში საქართველოში ეფექტიანი მმართველობის ერთ-ერთ ყველაზე პრობლემურ ასპექტად დარჩა. უფრო კონკრეტულად, ფართოდ გავრცელებული მოსაზრებაა, რომ ბიძინა ივანიშვილი, მიუხედავად მისი შეზღუდული ფორმალური უფლებამოსილებისა, როგორც მმართველი პარტიის საპატიო თავმჯდომარე, ახორციელებს დიდ გავლენას სახელმწიფო საკვანძო ინსტიტუტებზე.

ბიძინა ივანიშვილის ნომინალურმა დაბრუნებამ პოლიტიკაში, რომელიც 2021 წელს მან დატოვა „სამუდამოდ“, სათანადოდ ვერ პასუხობს კითხვებს და შემფოთებას ქვეყანაში არაფორმალურ მმართველობასთან დაკავშირებით. 2023 წლის 30 დეკემბერს ბიძინა ივანიშვილი აირჩიეს მმართველი პარტია „ქართული ოცნების“ საპატიო თავმჯდომარედ (Civil Georgia 2024h). „ქართული ოცნების“ ყრილობამ შეცვალა წესდება, რომლის მიხედვითაც ახლა საპატიო თავმჯდომარე არის „პარტიის მთავარი პოლიტიკური მრჩეველი“ და მინიჭებული აქვს უფლებამოსილება წარადგინოს ქვეყნის პრემიერ-მინისტრობის კანდიდატი (Georgian Dream 2023a). საპასუხოდ, ოპოზიციის ლიდერები ამტკიცებდნენ, რომ ივანიშვილს არასოდეს დაუტოვებია პოლიტიკა და ფორმალური ხელახალი დაბრუნება პოლიტიკაში არ ცვლის ქვეყანაში მმართველობის არაფორმალურ დინამიკას (Civil Georgia 2024i).

უფრო მეტიც, 2024 წელს მოხდა გარკვეული საკანონმდებლო ქმედებები, რომლებიც მიიჩნევა, რომ ბიძინა ივანიშვილის პირად ინტერესებს ემსახურებოდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ საპარლამენტო უმრავლესობამ გამოიყენა დაჩქარებული საკანონმდებლო პროცედურა და მიიღო საგადასახადო კოდექსში ცვლილებები (Parliament of Georgia 2024a). კანონი საგადასახადო შეღავათებს ითვალისწინებდა მათთვის, ვინც ოფშორულ აქტივებს გადმოიტანდა საქართველოში. დეპუტატი მმართველი პარტიიდან, რომელიც პროექტის ინიციატორი იყო, აცხადებდა, რომ ოფშორულ ფინანსურ აქტივებსა და კაპიტალზე ყველგან იზრდებოდა ზენოლა და მკაცრდებოდა რეგულაციები და, რომ საქართველო ეკონომიკურ სარგებელს მიიღებდა „საგადასახადო სამოთხეებში“ რეგისტრირებული კომპანიების რეგისტრაციით (Parliament of Georgia 2024b). დამკვირვებლებმა აღნიშნეს, რომ გაურკვეველი იყო თუ ვის ინტერესებს ემსახურებოდა ეს ცვლილებები. სავარაუდოდ, ახალი კანონით

შესაძლოა ესარგებლა ბიძინა ივანიშვილს, რომელიც შეძლებდა გამარტივებული წესით გადმოეტანა ოფშორული კაპიტალი საქართველოში და ამით თავი აერიდებინა დასავლური სანქციებისთვის (Civil Georgia 2024j).

კორუფციის კონტროლი

ექსპერტების შეფასებები, ისევე როგორც კორუფციის კონტროლის შეფასების ყველა სხვა წყაროები ერთ რამეზე მიუთითებს – 2024 წელს საქართველოში კორუფციის კონტროლი საგრძნობლად გაუარესდა. 2024 წელს საქართველოს კორუფციის აღქმის ინდექსის (CPI) ქულა 56-დან 53-მდე დაეცა (Transparency International Georgia 2024b). საქართველოს, მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონში ჯერ კიდევ ერთ-ერთი ლიდერია, 2015 წლის შემდეგ ჩქ-ში ასეთი დაბალი ქულა არ ჰქონდა. ჩქ-ის ქულის ეს შემცირება არის კიდევ ერთი ნიშანი ქვეყანაში კორუფციული მდგომარეობის გაუარესების შესახებ.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია მაღალი დონის კორუფცია. 2024 წელს „საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო“ (TI-Georgia) ჩაატარა გამოძიება და დაადგინა, რომ მმართველ პარტია „ქართულ ოცნებასთან“ დაკავშირებული კომპანიები მონაწილეობდნენ 1,1 მილიარდი ლარის ღირებულების საჯარო ტენდერებში (Transparency International Georgia 2024c). ეს ინვესტორებს შეუფოთებდა მმართველ პარტიასთან დაკავშირებული პოლიტიკური ელიტების და ეკონომიკური ელიტის მიერ სახელმწიფო რესურსების მიტაცებასთან დაკავშირებით. „საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველოს“ ცნობით, საქართველოს მთავრობამ წინა წლის განმავლობაში უარი თქვა დადგენილებების შესახებ ინფორმაციის გამჟღავნებაზე (Transparency International 2024d). ამ დადგენილებებიდან ზოგიერთი ეხებოდა სახელმწიფო ქონების გადაცემას და ამ ინფორმაციის საზოგადოებისგან დამალვა მიუთითებს კორუფციულ საქმიანობაზე.

უფრო მეტიც, სასამართლო სისტემის სავარაუდო ჩართულობა კორუფციაში რჩება მნიშვნელოვანი საზრუნავი ეფექტური მმართველობისთვის, განსაკუთრებით კორუფციის კონტროლთან დაკავშირებით. 2024 წელს აშშ-ის მთავრობამ რამოდენიმე ქართველ მოსამართლეს კორუფციაში მონაწილეობის გამო სანქციები დაუწესა. ეს იყო აშშ-ს მთავრობის უპრეცედენტო ნაბიჯი საქართველოს სასამართლო სისტემაში მყოფი პირების მიმართ. ევროკომისიის 2024 წლის ანგარიშში საქართველოს შესახებ ხაზგასმულია, რომ უმაღლესი სასამართლო ორგანოების სანდოობა რჩება მთავარ გამოწვევად (EU Commission 2024 p. 32).

პარტიებისა და საარჩევნო კამპანიების დაფინანსების ზედამხედველობის კუთხით საქართველომ მნიშვნელოვანი ხარვეზები განიცადა 2024 წელს. ანტიკორუფციული ბიურო (ACB) შეიქმნა 2023 წელს, მაგრამ 2024 წლის განმავლობაში და განსაკუთრებით 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნების წინასაარჩევნო კამპანიის დროს ბიუროს საქმიანობა და მათ მიერ სამართლებრივი დებულებების შერჩევითად გამოყენება მიჩნეულ იქნა როგორც სელექციური და არათანმიმდევრული (OSCE/ODHIR 2024 p. 3). ამასთან, ACB-მა განსაზღვრა სამოქალაქო საზოგადოების გარკვეული ორგანიზაციები „გაცხადებული საარჩევნო მიზნის მქონე სუბიექტებად“, მაგრამ მოგვიანებით შეცვალა ეს კონკრეტული გადაწყვეტილება

პრემიერ-მინისტრის მოთხოვნის შემდეგ (OSCE/ODHIR 2024 p. 3). ერთობლივად, ბიუროს ქმედებები აჩენს კითხვებს მის პოლიტიკურ დამოუკიდებლობაზე და კიდევ უფრო ძირს უთხრის ქვეყანაში კორუფციის კონტროლის ეფექტიან ინსტიტუციურ ინსტრუმენტებს.

კორუფციის შესახებ შეშფოთება ასევე ხაზგასმულია ევროკომისიის 2024 წლის ანგარიშში საქართველოს შესახებ. ანგარიშში ხაზგასმულია სისტემის რეფორმის მნიშვნელობა კორუფციის, განსაკუთრებით მაღალი დონის კორუფციის დასაძლევად. ის მიუთითებს, რომ საქართველომ გაიარა „მომზადების გარკვეული დონე და მიაღწია „შეზღუდულ პროგრესს საანგარიშო პერიოდში“ (EU Commission 2024 p. 5). თუმცა, ანგარიში ამტკიცებდა, რომ საქართველოს ანტიკორუფციულ ჩარჩოს მეტი ინსტიტუციური დამოუკიდებლობა სჭირდება.

საჯარო ადმინისტრირების ეფექტიანობა

2024 წელს საქართველომ განაგრძო საჯარო მმართველობის რეფორმის (PAR) 2023-2026 წლების სტრატეგიის განხორციელება (Legislative Herald of Georgia 2023). ეს ინიციატივა მიზნად ისახავდა პოლიტიკის დაგეგმვის, ადამიანური რესურსების მენეჯმენტის და საჯარო სერვისების მიწოდების გაძლიერებას, რათა ისინი შესაბამისობაში მოსულიყვნენ ევროკავშირის საჯარო ადმინისტრირების პრინციპებთან, რომელიც შემუშავებულია OECD/SIGMA-ს მიერ 2023 წელს. მიუხედავად გარკვეული პროგრესისა, ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი გამოწვევები უფრო მეტია. საკითხები მოიცავდა საჯარო მოხელეების პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩართვას, ძალაუფლების კონცენტრაციას ერთი ფგუფის ხელში, არაფორმალური მმართველობისა და ინსტიტუციური დამოუკიდებლობის მუდმივ შესუსტებას. ამ გამოწვევებმა, რეფორმების ეფექტურად განხორციელების სირთულეებთან ერთად, შეაფერხა სახელმწიფო მმართველობის რეფორმის საერთო პროგრესი.

2024 წლის დეკემბრამდე შევსებული GGI-ის ექსპერტთა კვლევის შედეგად, საჯარო ადმინისტრაციის ეფექტიანობამ მიიღო 43,06 ქულა, რაც წინა წელთან შედარებით 6 ქულით დაბალი მაჩვენებელია. ამ კომპონენტში შეფასდა საჯარო სერვისების მიწოდების ორი ინდიკატორი, რომლებმაც მიიღეს 55,56 ქულა, ხოლო საჯარო სექტორში დასაქმებამ და დაწინაურებამ – 30,56 ქულა. საჯარო სერვისების მიწოდების კუთხით, ქულების ძალიან მცირე კლებაა წინა წელთან შედარებით და ფაქტობრივად, მომსახურების სექტორი ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული სფეროა საქართველოში საჯარო მმართველობის რეფორმის განხორციელების თვალსაზრისით. საქართველო აფართოებს ციფრულ სერვისებს, მაგრამ არ არსებობს ყოვლისმომცველი სამართლებრივი ბაზა და ციფრული ინიციატივების კოორდინირებული მმართველობა. გამოწვევები რჩება საჯარო სერვისების მიწოდების ხარისხის კონტროლისა და ხარჯების მართვის უზრუნველყოფის მიმართულებით. ამ ხარვეზების გამოსწორება გადამწყვეტია მოქალაქეებისა და ბიზნესის ახალი საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად (European Commission 2024).

2024 წელს საჯარო სამსახურში აყვანისა და დაწინაურების კუთხით ხელშესახები პროგრესი არ შეიმჩნევა. სისტემა უფრო დახურული გახდა იმის ნაცვლად, რომ ეჩვენებინა გამჭვირვალობა და ანგარიშვალდებულება, რამაც გამოიწვია ქულის კლება. ამასთან, აქვე

უნდა აღინიშნოს, რომ ვინაიდან GGI კვლევის შედეგები ნოემბრის ბოლოს შეგროვდა, დეკემბერში განვითარებული მოვლენები ქულებში არ ასახულა. ამ პერიოდის გათვალისწინება, რომ მომხდარიყო, დიდი ალბათობით, ეფექტიანი მმართველობის საერთო ქულა უფრო დაბალი იქნებოდა. მაგალითად, ამ პერიოდში, დაჩქარდაცვლილებები „საჯარო სამსახურის შესახებ“ კანონში, რამაც გაამარტივა რეორგანიზაციის, სამსახურიდან გათავისუფლებისა და თანამშრომელთა შეფასების პროცესები. ეს ცვლილებები ითვალისწინებს თანამშრომელთა შეფასებას წელიწადში ორჯერ და ხელფასის 20%-ის დაკავებას არადამაკმაყოფილებელი სამუშაოსთვის, აფართოებს ადმინისტრაციული კონტრაქტების გამოყენებას და ზღუდავს საჯარო მოხელეების შესაძლებლობას გააპროტესტონ რეორგანიზაციის გამო სამსახურიდან გათავისუფლება (Business Media 2024a). ცვლილებები მიღებულ იქნა გაზრდილი დაძაბულობის ფონზე, რაც მოჰყვა საჯარო პროტესტს, მათ შორის საჯარო მოხელეების პროტესტს, ქართული ოცნების გადაწყვეტილების საპასუხოდ, შეაჩეროს ევროკავშირთან მოლაპარაკებები 2028 წლამდე. კრიტიკოსები, მათ შორის ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFIa), ამტკიცებენ, რომ ეს ცვლილებები მიზნად ისახავს საჯარო მოხელეებს შორის განსხვავებული მოსაზრებების აღმოფხვრას და კონსტიტუციურ უფლებებს ძირს უთხრის (IDFI 2024b). შედეგად, საჯარო სექტორის ზოგიერთმა თანამშრომელმა, რომლებიც ღიად აკრიტიკებდნენ ქვეყნის საგარეო პოლიტიკის ცვლილებას, რომელიც ირაკლი კობახიძემ 28 ნოემბერს გამოაცხადა, განაცხადეს, რომ მათ სახელმწიფო უწყებებიდან მიიღეს შეტყობინებები იანვრიდან სამუშაო კონტრაქტის შეწყვეტის შესახებ (Radio Liberty 2024d).

ჯერ კიდევ საჯარო მმართველობასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ცვლილებების შემოღებამდე გამოიკვეთა საქართველოს წარუმატებლობა კარგი მმართველობის ინიციატივების უფრო ფართო თანამშრომლობაში ჩართვაში. ოქტომბერში საქართველოს წევრობა ღია მმართველობის პარტნიორობაში (OGP) შეჩერდა მიღებული საკანონმდებლო აქტების გამო, ვინაიდან ისინი საფრთხეს უქმნის სამოქალაქო თავისუფლებებსა და ფუნდამენტურ უფლებებს. ეს შეჩერება მოხდა OGP-ის რეაგირების პოლიტიკის მეორე ფაზის დროს, რაც გამონვეული იყო საქართველოსთვის მოცემულ ვადაში მაისში გაცემული რეკომენდაციების შეუსრულებლობის გამო. ამ განვითარებამ დაჩრდილა ადრეული პროგრესი, მათ შორის 2023 წლის დეკემბერში OGP-ის ფარგლებში 2023-2025 წლების სამოქმედო გეგმის მიღება, რომელიც მიზნად ისახავდა საზოგადოების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას მთავრობის მონაცემებზე, გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების გაზრდას.

მარტში საქართველომ საჯარო მმართველობის პრინციპები განაახლა. თუმცა, ევროკომისიის ანგარიშში ხაზგასმულია საჯარო ადმინისტრაციის რეფორმის (PAR) საბჭოს მმართველობითი როლის გაძლიერების აუცილებლობა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში რეგულაციების გავლენის შეფასებების ინტეგრირება. ეს არის ამოცანა რომელიც რჩება შეუსრულებელი. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს პოლიტიკის შემუშავების ინსტიტუციური სტრუქტურები, პოლიტიკის დაგეგმვის მიმართულებით პროგრესთან ერთად, გამონვევას რჩება თანამშრომელთა მაღალი გადინება და შეზღუდვები შესაძლებლობებში. აკადემიამ და სამოქალაქო საზოგადოებამ ასევე შეიტანა წვლილი საჯარო სამსახურის გაჯანსაღების პროცესში. მაგალითად, 2024 წლის მაისში ჩატარდა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის სკოლებისა და საჯარო ადმინისტრაციის ინსტიტუტების ქსელის (NISPACE) კონფერენცია, რომელიც შეეხებოდა ჰორიზონტალურ საქმიანობებს საჯარო

ადმინისტრაციაში.

საჯარო სამსახურის მენეჯმენტში მნიშვნელოვანი გამოწვევებია, რადგან საჯარო სამსახურის კანონი არ ფარავდა ისეთ უწყებებს, როგორც იყო საჯარო სამსახურის ბიურო და მარეგულირებელი ორგანოები, რაც ძირს უთხრის რეფორმების თანმიმდევრულობას. საჯარო სამსახურისა და შრომის ანაზღაურების შესახებ კანონების მიხედვით გარკვეულნილად მოხდა ადამიანური რესურსების მართვის მოდერნიზება, ხოლო დეცენტრალიზაციის მცდელობები აისახა ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსში და დეცენტრალიზაციის 2020-2025 წლების სტრატეგიაში.

ზედამხედველობის ორგანოების რეკომენდაციების შესრულების დაბალი მაჩვენებლების და საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის სამართლებრივი ხარვეზების გამოვლენის საფუძველზე, ანგარიშვალდებულება კრიტიკულ პრობლემად დარჩა 2024 წლისთვის. საჯარო ფინანსურ მენეჯმენტს მეტი ყურადღება მიექცა 2023-2026 წლების სტრატეგიაში, განსაკუთრებით გამჭვირვალობისა და აუდიტის ჩატარების თვალსაზრისით, თუმცა პროგრამის ბიუჯეტირებასა და ოპერაციულ დაგეგმვას შორის თანხვედრის მიღწევა საჭიროებს მეტ სისტემურ და თანმიმდევრულ მუშაობას.

გენდერული სენსიტიურობის მქონე მიზნების გათვალისწინება მოხდა ძირითადი პოლიტიკის მიმართულებებში და დაინერგა პროგრამები, რომლებიც ხელს უწყობენ ქალთა კარიერულ განვითარებას თავდაცვის სფეროში. თუმცა, 2023 წლის მონაცემებით ქალები თავდაცვის სამინისტროში მაღალ თანამდებობებს მხოლოდ 38%-ს იკავებენ, ხოლო შინაგან საქმეთა სამინისტროში მხოლოდ 6,1%-ს. საჯარო სამსახურის ბიუროს ჰქონდა მცდელობა, რომ 2024 წლის სამოქმედო გეგმის მეშვეობით დახმარებოდა მდგრადი საჯარო ინსტიტუტების შექმნას, აქცენტი გაეკეთებინა ღირებულებებზე და კეთილსინდისიერებაზე, თუმცა პრაქტიკაში ამ მიმართულებით ბევრი არაფერი გაკეთებულა.

2025 წლისათვის საქართველოში საჯარო ადმინისტრაციის ეფექტიანობის გასაუმჯობესებლად ექსპერტები გამოკვეთენ რამდენიმე პრიორიტეტს: დეცენტრალიზაციის გზით მუნიციპალურ დონეზე მმართველობის გაძლიერება, რათა ადგილობრივ ადმინისტრაციებს მოქმედებისთვის საჭირო უფლებამოსილებები ჰქონდეთ და შეძლონ რეგიონული საჭიროებების დაკმაყოფილება. თანაბრად მნიშვნელოვანია საჯარო სამსახურის დეპოლიტიზაცია, რადგან პოლიტიკური გავლენის შემცირება გააძლიერებს მიუკერძოებლობას და ოპერაციულ ეფექტიანობას საჯარო დაწესებულებებში.

პოლიტიკის შემუშავებისა და კოორდინაციის გაუმჯობესება კიდევ ერთი საკვანძო სფეროა, რომელიც ფოკუსირებულია ინსტიტუციური შესაძლებლობების განვითარებაზე თანმიმდევრული და ეფექტური სტრატეგიების განსახორციელებლად. საჯარო სამსახურში ადამიანური რესურსების მართვა ასევე უნდა იყოს მიმართული კვალიფიციური კადრების მოზიდვისა და შენარჩუნებაზე, რაც აუცილებელია ეფექტურობისა და საერთო მუშაობის გაზრდისთვის. და ბოლოს, საჯარო სერვისების მიწოდების მექანიზმების გაძლიერება აუცილებელია მოქალაქეებისთვის გამჭვირვალე, სანდო და ხელმისაწვდომი სერვისების უზრუნველსაყოფად.

სოციალურ-ეკონომიკური
მმართველობა

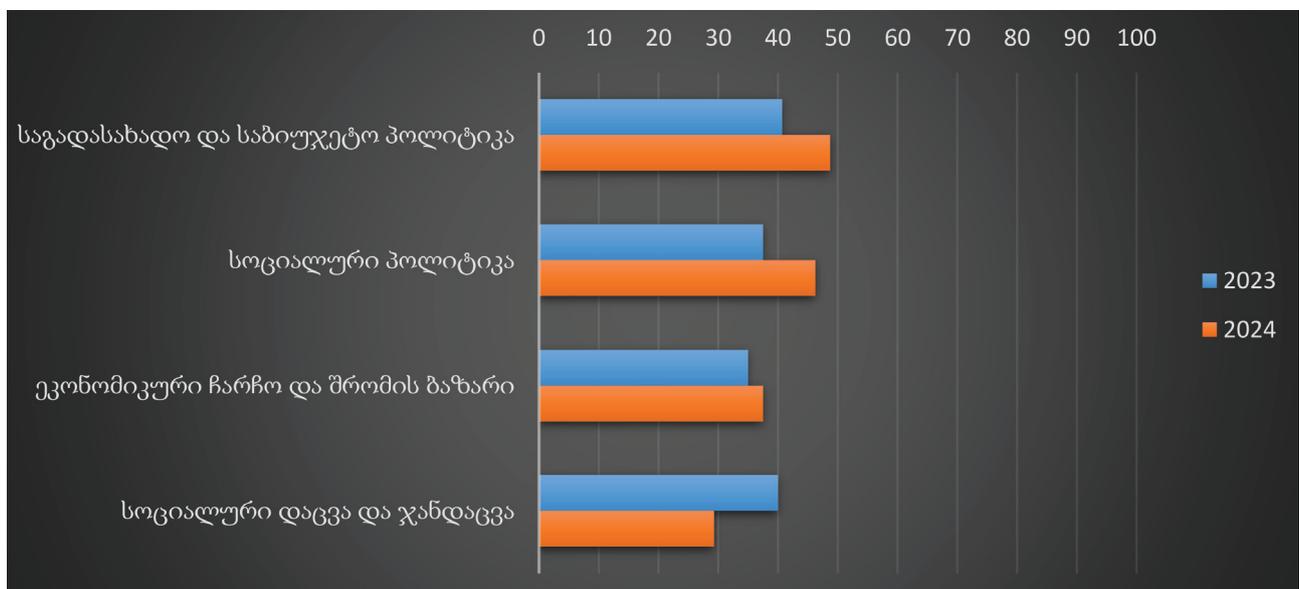
მთავარი მიზნები და გამოწვევები:

- 2024 წელს, წინა წლის არასასურველი ტენდენციები, როგორცაა გაზრდილი ვაჭრობა ყოფილ დსთ-ს ქვეყნებთან (რუსეთის ჩათვლით), ვალუტის გაუფასურება, უმუშევრობისა და სიღარიბის მაღალი მაჩვენებლები და საერთაშორისო საინვესტიციო კლიმატის გაუარესება – კიდევ უფრო გაამძაფრა პოლიტიკურმა მოვლენებმა. საკამათო კანონმდებლობის მიღებამ, რომელიც ეწინააღმდეგება ევროპულ და დემოკრატიულ ღირებულებებს, სასამართლო სისტემის საქართველოს ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობის შელახვამ და გაყალბებულმა არჩევნებმა კიდევ უფრო შეარყია საქართველოს საერთაშორისო რეპუტაცია და საინვესტიციო კლიმატი.
- დემოკრატიზაციის კუთხით უკან გადადგმული ნაბიჯების შედეგად, საქართველომ დაკარგა მნიშვნელოვანი ფინანსური დახმარება მთავარი მოკავშირეებისა და პარტნიორებისგან, მათ შორის ევროკავშირისა და აშშ-სგან. ამ ზარალს ექნება ღრმა უარყოფითი შედეგები ქვეყნის ეკონომიკაზე, რაც კიდევ უფრო გაამწვავებს მის ეკონომიკურ სირთულეებს და შეფერხებულ განვითარებას.
- 2024 წელს, სოციალურ-ეკონომიკური მმართველობის საერთო ქულა შეადგენდა 40,45-ს, რაც მას GGI-ის კვლევაში ყველაზე მაღალრეიტინგულ მმართველობის სფეროდ აქცევს. ეს შედეგებით დადებითი შედეგი განპირობებულია შენარჩუნებული ეკონომიკური ზრდით, ისევე როგორც სხვა მმართველობის სფეროებში ქულების კლებით.
- GGI-ის ექსპერტთა გამოკითხვაში ყველაზე დაბალი ქულა ჯანდაცვის პოლიტიკამ მიიღო (29,31), შემდეგ მოდის შრომის ბაზარი და ეკონომიკური ჩარჩო (37,50). ამის საპირისპიროდ, საგადასახადო და საბიუჯეტო პოლიტიკამ მიაღწია უმაღლეს ქულას, რაც ასახავს მთლიან ეკონომიკურ ზრდას და მასთან დაკავშირებულ საგადასახადო შემოსავლების ზრდას. თუმცა, ეს განსხვავება ხაზს უსვამს საქართველოს ეკონომიკაში არსებულ სისტემურ საკითხებს, როგორცაა მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის არათანაბარი განაწილება და მისი შეზღუდული სარგებელი ფართო ეკონომიკაში.
- 2024 წელს საქართველომ გადადგა ნაბიჯები უსახლკარობის პრობლემის მოსაგვარებლად მიზნობრივი ინიციატივებით, რაც, მათ შორის, გულისხმობდა 200 იძულებით გადაადგილებული (დევნილი) ოჯახისთვის ქუთაისში და 65 ოჯახისთვის თბილისში საცხოვრისის გადაცემას. გარდა ამისა, იანვარში დაწყებული სახელმწიფო პროგრამა მიზნად ისახავდა სიღარიბეში ან მუდმივი საცხოვრებლის გარეშე მცხოვრები მრავალშვილიანი ოჯახების მხარდაჭერას. თუმცა, მეორე მხრივ, სოციალური დაცვის სფეროში სისტემური გამოწვევები შენარჩუნდა, როგორცაა კეკელიძის ქუჩაზე დევნილი ოჯახების ძალადობრივი გამოსახლება, რამაც ხაზი გაუსვა არსებული საბინაო პოლიტიკის არაადეკვატურობას.
- არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულები განაგრძობდნენ დაბალ ანაზღაურებაზე და სუსტი შრომითი უფლებების დაცვის პირობებში მუშაობას, რაც ხაზს უსვამს სისტემის სტრუქტურულ სისუსტეებს.
- მცირე გაუმჯობესება შეინიშნებოდა კრიტიკული ჯანდაცვის სერვისების დაფი-

ნანსებაში, მათ შორისაა კიბოს მკურნალობის ხარჯებზე წლიური 25000 ლარის ლიმიტის მოხსნა და საავადმყოფოში ყოფნის დროს პაციენტების მიერ საკუთარი მედიკამენტების მიწოდების მოთხოვნის გაუქმება, რაც მნიშვნელოვანი ნაბიჯია ჯანდაცვის უფრო სამართლიანი ხელმისაწვდომობისკენ. თუმცა, დიაგნოზთან შეჭიდული ჯგუფის (DRG) დაფინანსების სისტემის ნელმა ამოქმედებამ გამოიწვია ფართო უკმაყოფილება კლინიკებსა და ფარმაცევტულ კომპანიებში. აგრეთვე, პირველადი ჯანდაცვის სფეროში გამოუსწორებელმა ხარვეზებმა და აუცილებელი მედიკამენტების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებისკენ მიმართული რეფორმების შეფერხებამ ჯანდაცვის სისტემის კრიტიკული სფეროები განუვითარებელი და მოსახლეობის საჭიროებების დაკმაყოფილების შესაძლებლობის გარეშე დატოვა.

- უმუშევრობის დონე 2024 წლის მესამე კვარტალისათვის ისტორიულ მინიმუმამდე დაეცა 13.8%-მდე, რაც ასახავს პროგრესს. ეს შედეგი ძირითადად სახელმწიფო პროგრამების ხარჯზე აისახა, როგორცაა “საზოგადოებრივსამუშაოებზე დასაქმების ხელშეწყობა”, რაც ხშირ შემთხვევაში ხელოვნურად შექმნილი სამუშაო ადგილები იყო. მიუხედავად უმუშევრობისა და სიღარიბის მაჩვენებლების გაუმჯობესებისა, შემოსავლების უთანასწორობა რჩება კრიტიკულ გამოწვევად. 56 000-ზე მეტი ფიზიკური პირი ყოველთვიურად 300 ლარზე ნაკლებს გამოიმუშავებდა, 355 366 კი 1200 ლარზე ნაკლებს, რაც ხაზს უსვამს ეკონომიკური სარგებლის არათანაბარ განაწილებაზე და მიუთითებს სისტემურ უთანასწორობაზე. უფრო მეტიც, გაფიცვები, მათ შორის 43-დღიანმა შიმშილობამ და 4,600-ზე მეტი თანამშრომლის პროტესტმა „ევოლუმენ ჯორჯიაში“, გამოავლინა ღრმა უკმაყოფილება სამუშაო ადგილზე დისკრიმინაციის, ცუდი პირობებისა და ბუღინგის მიმართ. ეს ინციდენტები ხაზს უსვამს შრომითი რეფორმების და შრომითი დავების მოგვარების მექანიზმების გაუმჯობესების აუცილებლობას.

დიაგრამა 5: როგორ შეაფასებდით საქართველოს საქმიანობას სოციალურ-ეკონომიკურ მმართველობასთან დაკავშირებულ შემდეგ სფეროებში 2024 წელს? (სტანდარტიზებულია 0-100 მასშტაბით, სადაც 100 ნიშნავს „ძალიან ეფექტური“ და 0 ნიშნავს „ძალიან არაეფექტურს“)

2024 წელს, ისევე როგორც წინა წლებში, სოციალური და ეკონომიკური მმართველობა GGI-ის ექსპერტთა კვლევაში ყველაზე მაღალი შედეგი აჩვენა და ჩამოიტოვა სხვა სამ მმართველობის სფერო. თუმცა, 2023 წელთან შედარებით, ამ სფეროში მინიმალური პროგრესი დაფიქსირდა, საერთო ქულა ოდნავ შემცირდა 40.6-დან 40.45-მდე (100 ქულიან სკალაზე). მის კომპონენტებს შორის ყველაზე დაბალი ქულა (29,31) სოციალურმა ზრუნვამ და ჯანდაცვის პოლიტიკამ მიიღო, შემდეგ მოდის შრომის ბაზარი და ეკონომიკური ჩარჩო (37,50). მეორეს მხრივ, საგადასახადო და საბიუჯეტო პოლიტიკამ მიიღო უმაღლეს ქულას, რაც ასახავს მთლიან ეკონომიკურ ზრდას და გამომდინარე საგადასახადო შემოსავლების ზრდას.

შესამჩნევი განსხვავება რჩება სოციალური და ეკონომიკური მმართველობის ცალკეული პოლიტიკის სფეროების ქულებს შორის, საგადასახადო პოლიტიკას (უმაღლესი) და ჯანდაცვის პოლიტიკას (ყველაზე დაბალი) შორის მნიშვნელოვანი 30-ქულიანი სხვაობა. ეს შეუსაბამობა მიუთითებს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკების არაერთგვაროვნებაზე და მათი ეფექტიანობისა და გავლენის განსხვავებულობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ კვლევაში სოციალური და ეკონომიკური მმართველობა პირველ ადგილზეა, მისი ქულა 100-ბალიანი შკალის შუა ნიშნულზე რჩება, რაც მიუთითებს განგრძობად სისუსტეებზე და გადაუჭრელ გამოწვევებზე საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ლანდშაფტში.

ეკონომიკური ჩარჩო და შრომითი ბაზარი

მშპ-ის ზრდა

2024 წლის პირველი 11 თვის მონაცემებით, მშპ-ის რეალური ზრდის საშუალო მაჩვენებელი 9.4%-ს მიაღწია (საქსტატი, 2024ა). აღნიშნული კი ნიშნავს, რომ 2023 წელს დაფიქსირებული ზრდის მაჩვენებელი გაიზარდა და მნიშვნელოვნად გადააჭარვა მშპ-ს პოტენციურ 5%-იან ზრდას.

ამავე წლის ეკონომიკური პროგნოზები მეტწილად მიესადაგება ამ მაჩვენებლებს. მსოფლიო ბანკი პროგნოზირებს წლიური ზრდის 7.5%-იან მაჩვენებელს 2024 წლის ბოლოსთვის (მსოფლიო ბანკი, 2024ა), ხოლო აზიის განვითარების ბანკი (ADB) – ვარაუდობს მცირედ ნაკლებ, მაგრამ მსგავს მაჩვენებელს – 7% (ADB, 2024).

ზრდა უპირატესად განპირობებული იყო ძლიერი ერთობლივი მოთხოვნით, მოიცავდა რა, როგორც კერძო, ისე საჯარო სექტორის მოთხოვნას. წინა წლებთან შედარებით ნელი ტემპით, მაგრამ კერძო სექტორის სამომხმარებლო მაჩვენებლები თამაშობდა წამყვან როლს მოთხოვნის ზრდაში. მეორე მხრივ, საჯარო სექტორის სამომხმარებლო მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად გაიზარდა, ნაწილობრივ არჩევნებთან დაკავშირებული ხარჯების გამო.

მინოდების თვალსაზრისით, ეკონომიკურ ზრდაში წამყვანი როლი ითამაშა მომსახურების სექტორმა. მნიშვნელოვანი მოგება დაფიქსირდა ტრანსპორტსა და შენახვაში, სტუმარმასპინძლობის, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო, საგანმანათლებლო სერვისებში

(საქსტატი, 2024ა).

ინფლაცია

ინფლაციის წლიური მაჩვენებელი შემცირდა. მსოფლიო ბანკის შეფასებით, 2024 წლის აგვისტოში, ინფლაციის წლიური მაჩვენებელი დაეცა 1%-მდე, საქართველოს ეროვნული ბანკის (სებ) მიერ განსაზღვრულ სამიზნე 3%-იანი მაჩვენებლის ქვემოთ. გამოკითხულმა ექსპერტებმა დადებითად შეაფასეს ეს მოვლენა (GGI Expert Survey on Socio-Economic Governance 2024). ინფლაციის მაჩვენებლის შემცირების საპასუხოდ, სებ-მა 8%-მდე შეამცირა მონეტარული პოლიტიკის მაჩვენებელი (150 bps-ით), 2023 წელს დაფიქსირებულ მაჩვენებელზე ქვემოთ.

თუმცა, სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (CPI) დაფიქსირდა 1.1%-იანი ზრდა გასულ წელთან შედარებით (საქსტატი, 2025). როგორც წინა წლებში, ინფლაცია განაპირობა ფასების ზრდამ საკვებზე, თამბაქოსა და როგორც არა-ალკოჰოლურ ისე, ალკოჰოლურ სასმელებზე (საქსტატი, 2025). ფასები გაიზარდა სხვა სექტორებშიც, როგორცაა ტრანსპორტი, კომუნალური გადასახადები და ჯანდაცვა (საქსტატი, 2025).

ვაჭრობა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და ფულადი გზავნილები

საქსტატის წინასწარი შეფასებით, საქართველოს გარე ვაჭრობა 2024 წელს 2023 წელთან შედარებით 6.6%-ით გაიზარდა. თუმცა, იმპორტის ზრდამ გადააჭარბა ექსპორტის ზრდას, რამაც გაზარდა სავაჭრო დეფიციტი, გადააჭარბა რა 9 მილიარდ ლარს. აღნიშნული კი ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია 2020 წლის შემდეგ (საქსტატი, 2024ბ).

გარე ვაჭრობის სტრუქტურა მიყვება 2022 წლიდან დაფიქსირებულ ტრენდს. ევროკავშირის წილი საქართველოს ექსპორტში მეტად დაეცა – 2023 წელს 12%-დან, 2024 წელს მხოლოდ 8.5%-მდე. ამასთან, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის (CIS) ქვეყნების წილი გაიზარდა 65.5%-დან 68.9%-მდე. იმპორტის მხრივ, ევროკავშირის წილი (26.5%) აღემატება დსთ-ს წილს (19.5%) (საქსტატი, 2024ბ).

ექსპორტის წილი ყველაზე მაღალია ყირგიზეთში – 19.4%, შემდეგ მოსდევს ყაზახეთი (13.2%), აზერბაიჯანი (11.1%) და რუსეთი (10.5%). იმპორტის თვალსაზრისით, საქართველოს მთავარი წყაროა თურქეთი (16.6%) და ამერიკის შეერთებული შტატები (12.1%), რუსეთი (10.8%) და ჩინეთი (9.8%) (საქსტატი, 2024გ). საქართველოს ექსპორტსა (ერთ მესამედზე მეტი) და იმპორტში (ერთ მეხუთედზე მეტი) დომინირებდა სამგზავრო მანქანები, განსაკუთრებით მეორეული სატრანსპორტო საშუალებები და სამომხმარებლო ტექნიკა. აღნიშნული პროდუქცია იმპორტირებულია ამერიკის შეერთებული შტატებიდან, ევროკავშირიდან და იაპონიიდან და რე-ექსპორტირებულია ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის (EAEU) ქვეყნებში, მათ შორის, რუსეთში.

აღნიშნული ტენდენცია აჩვენებს, რომ რუსეთთან გაზრდილმა ვაჭრობამ შესაძლოა გააძლიეროს მოთხოვნა ან ხელი შეუწყოს რუსული პროდუქტის საქართველოს გავლით სხვა ბაზრებზე მოხვედრას. ეს კი იწვევს შეშფოთებას, რომ საქართველო შესაძლოა გახდეს

სანქციების გვერდის ავლის შესაძლო კორიდორი რუსეთისთვის (Akhvlediani, 2024).

გამოკითხული ექსპერტები ხაზს უსვამენ „შუა კორიდორის“ პოტენციალის უკეთესად გამოყენების აუცილებლობას. მათივე რეკომენდაციით, საჭიროა ვაჭრობის გაფართოება გლობალურად, თავისუფალი ვაჭრობისა და საინვესტიციო შეთანხმებებით, ტრანსპორტისა და ციფრული ინფრასტრუქტურის განვითარებით, რათა გაიზარდოს ქვეყნის დაკავშირებულობა და კონკურენტუნარიანობა. ექსპერტების რეკომენდაციაა ინფრასტრუქტურის განვითარებაში საზოგადოების აქტიური მონაწილეობა, მოქალაქეთა საჭიროებების გათვალისწინება პროექტის დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში, გამჭვირვალობის უზრუნველყოფასა და საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობას (GFI Expert Survey on Socio-Economic Governance 2024).

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (FDI) შემოდინებამ განიცადა კლების ტენდენცია 2024 წელს, მესამე კვარტალში 55.2%-ით დაეცა 2023 წლის აღნიშნული პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით. კლება უმთავრესად განპირობებული იყო სამართლიანი გარემოს გაუარესებისა და რეინვესტირების შემცირებით. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თვალსაზრისით, ძირითად პარტნიორებად რჩებიან ნიდერლანდები, მალტა და დიდი ბრიტანეთი. სექტორული განაწილების მხრივ, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები კონცენტრირებული იყო მრეწველობის, ენერჯეტიკის და სავაჭრო სფეროებში, ხოლო უძრავი ქონების სექტორში ინვესტიციებმა საგრძნობლად იკლო.

ფულადი გზავნილების შემოდინება ასევე შემცირდა, 2024 წელს დაეცა დაახლოებით 30%-ით. კლება გამოიწვია რუსეთიდან გზავნილების 71%-ით შემცირებამ (ADB, 2024). თუმცა გზავნილები ევროკავშირიდან, ამერიკის შეერთებული შტატებიდან და არაბეთის გაერთიანებული ემირატებიდან (UAE) აღნიშნულ პერიოდში გაიზარდა (მსოფლიო ბანკი, 2024ბ).

შრომითი ბაზარი

2023 წლის მესამე კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის მაჩვენებელი 13.8%-ს შეადგენდა, შემცირდა 2022 წელს დაფიქსირებული 16.4% წლიური მაჩვენებლიდან. ეს კი გასული ათწლეულის განმავლობაში უმუშევრობის ყველაზე დაბალი ნიშნულია. უმუშევრობის დონე მაინც მაღალია, იქიდან გამომდინარე, რომ სამუშაო ძალის დაახლოებით ერთი მესამედი თვითდასაქმებულია, რაც გულისხმობს დასაქმებულების მნიშვნელოვან ნილს სოფლის მეურნეობის სექტორში, განსაკუთრებით შორეულ რეგიონებში. დამატებით, სოფლის მეურნეობის სფეროს გარეთ, არაფორმალური დასაქმების მაჩვენებელი განსაკუთრებით მაღალია, აღწევს რა 27.6%-ს (საქსტატი, 2024ბ).

წინა წლების მსგავსად, შრომით ბაზარში ჩართულობის დონე უფრო მაღალია მამაკაცებში, ვიდრე ქალებში, თუმცა, უმუშევრობის დონე მამაკაცებში უფრო მაღალია, ვიდრე ქალებში.

2023 წლის მესამე კვარტალთან შედარებით, საშუალო ნომინალური ანაზღაურება გაიზარდა 10.9%-ით (201.3 ლარი) 2,056.7 ლარამდე. თუმცა, რჩება განსხვავება მამაკაცებისა და ქალების ანაზღაურებას შორის, იგივე პერიოდში, მამაკაცები გამოიმუშავებდნენ დაახ-

ლოებით 800 ლარით მეტს, ვიდრე ქალები. ყველაზე მაღალი ანაზღაურება დაფიქსირდა საინფორმაციო და საკომუნიკაციო სექტორში, ასევე სამეცნიერო და ტექნიკურ საქმიანობაში. რეგიონული თვალსაზრისით, თბილისში ყველაზე მაღალი ანაზღაურებაა, მაშინ, როდესაც რეგიონებში დედაქალაქთან შედარებით ანაზღაურება დაახლოებით ნახევარია (საქსტატი, 2024დ).

NDI-ს გამოკითხვის შედეგების თანახმად, დაბალი ანაზღაურება და დასაქმების შესაძლებლობების სიმწირე დასახელებულია დასაქმების შესაძლებლობების საძიებლად საქათველოდან იმიგრაციის ძირითად მიზეზებად. უახლესი გამოკითხვის შედეგების თანახმად, გამოკითხულთა 16% უშვებს ემიგრაციის შესაძლებლობას (NDI, 2023).

ფისკალური პოლიტიკა

ტურიზმისა და ტრანზიტული ვაჭრობის მდგრადმა ზრდამ უკრაინაში რუსეთის სრულმასშტაბიანი შეჭრის შემდეგ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი საგადასახადო შემოსავლების ზრდას. 2024 წელს, ქვეყანამ დააფიქსირა საგადასახადო შემოსავლების ზრდა სათამაშო სფეროდან (მსოფლიო ბანკი 2024ც). თუმცა, ფისკალური დანახარჯების ზრდის პროგნოზია დაახლოებით 31%, არჩევნებთან დაკავშირებული ხარჯებიდან გამომდინარე, რამაც გადააჭარბა ფისკალური შემოსავლების ზრდას, შედეგად კი გამოიწვია ბიუჯეტის დეფიციტის ზრდა 2024 წელს.

ამჟამად დაფიქსირებული დეფიციტი გაიზარდა ექსპორტისა და (ძირითადად რუსეთიდან) გზავნილების შემცირების შედეგად. ეს აისახა ეროვნული ვალუტის, ლარის (GEL) დოლართან მიმართებაში 4.1%-ით გაუფასურებაზეც. დეკემბერში, არჩევნების შემდეგ თბილისში დაწყებული პროტესტის შემდგომ, ლარი დაეცა 2022 წლის შემდეგ ყველაზე დაბალ ნიშნულზე (2.87 ამერიკულ დოლართან მიმართებაში). (მსოფლიო ბანკი, 2024ბ).

ექსპერტების კრიტიკული შეშფოთების საკითხია მონეტარულ და ფისკალურ პოლიტიკას შორის სუსტი კოორდინაცია, ასევე მიუთითებდნენ ეროვნული ბანკის რეპუტაციულ ზიანსა და ანგარიშვალდებულების პრობლემაზე (GGI Expert Survey on Socio-Economic Governance 2024).

სოციალური პოლიტიკა

2024 წელს, საქართველო იმყოფებოდა სოციალური და ეკონომიკური განვითარების გზაგასაყარზე, როგორც პროგრესის, ისე ძლიერი გამოწვევების წინაშე. გასულ წელს დაფიქსირდა წინსვლა უმუშევრობისა და სიღარიბის დონის მაჩვენებლის შემცირების მხრივ, მაგრამ ეს უკანასკნელი შემაშფოთებლად მაღალი რჩება. მსოფლიო ბანკის შეფასებით, სიღარიბის მაჩვენებელი 2022 წელს დაფიქსირებული 47.7%-დან 43.6%-მდე შემცირდა 2023 წელს (მსოფლიო ბანკი, 2024ე). თუმცა, მოსახლეობის ნახევარზე მეტი ცხოვრობს მსოფლიო ბანკის მიერ დადგენილ საერთაშორისო სიღარიბის ზღვარს – დღეში 6.85 ამერიკული დოლარი – დაბლა, რაც განსაკუთრებით შემაშფოთებელია.

NDI-ს გამოკითხვები აჩვენებს, რომ ყოველ მეათე ქართველს უჭირს საბაზისო საკვებზე ხელმისაწვდომობა, ხოლო ყოველი მეოთხე ახერხებს მხოლოდ საკვების ხარჯების დაფარვას და აღარ რჩება შესაძლებლობა სხვა საჭიროებებისთვის. სიტუაცია განსაკუთრებით მწვავეა ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში, სადაც მაცხოვრებელთა მეოთხედს უჭირს ოჯახების საკვებით უზრუნველყოფა (NDI, 2023).

2024 წლის ბიუჯეტი მოიცავდა პენსიების გაზრდილ წილს, რაც გულისხმობდა პენსიის მცირე, 50 ლარით ზრდას 70 წელს ზემოთ მოქალაქეებისთვის, ხოლო 20 ლარით ზრდას 70 წლამდე მოქალაქეებისთვის. დამატებით, ბიუჯეტი ითვალისწინებდა მცირე ზრდას სოციალურ პროგრამებში მონაწილე მოქალაქეების და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვებისთვის. თუმცა, ყოველთვიური დახმარება მცირე დარჩა, შეადგინა არაუმეტეს 50 ლარი (20 ამერიკული დოლარი) თვეში (Business Insider, 2023).

GGI ექსპერტების გამოკითხვის შედეგად, სოციალურ-ეკონომიკურ, სოციალური და ინკლუზიის პოლიტიკის ნაწილში დაიმსახურა 46.2 ქულა, რაც 2023 წლის მაჩვენებელთან შედარებით 3 ქულით გაუმჯობესებაა. ეს შესაძლებელია აიხსნას სახელმწიფო დასაქმების პროგრამის ფარგლებში მოქალაქეთა გაზრდილი რაოდენობის დასაქმებით. თუმცა, სისტემური პრობლემები, როგორცაა შემოსავლის უთანასწორობა, შრომითი ბაზრის არასტაბილურობა, და გარემოს ბოროტად გამოყენება განსაკუთრებით საყურადღებოა.

უფრო ზუსტად, უმუშევრობისა და სოციალური დახმარების მხრივ არსებული სიტუაციის ანალიზი აჩვენებს, რომ 2024 წლის მესამე კვარტალში, საქართველომ დააფიქსირა უმუშევრობის შემცირების მნიშვნელოვანი პროგრესი – მაჩვენებელი დაეცა 13.8%-მდე, რაც ბოლო ათწლეულების ისტორიულად დაბალი შედეგია (Trending Economics 2024). ამ ნიშნულს თან ახლდა მზარდი დამოკიდებულება სოციალური დახმარების პროგრამებზე, დახმარების მიმღებთა რაოდენობამ ოქტომბერში 684.432-ს მიაღწია, რაც მოსახლეობის 18.4%-ს შეადგენს (DRI 2024). ამ პირებიდან დაახლოებით 230,000 ჩართული იყო სახელმწიფო დასაქმების პროგრამებში, რამაც მათ საშუალება მისცათ, მიეღოთ სოციალური დახმარება 4 წლის მანძილზე. მიუხედავად იმისა, რომ მთავრობამ 2024 წლის ოქტომბერში 70 მილიონი ლარი გამოყო სოციალური პროგრამებისათვის, რაც წინა წელთან შედარებით 4.6%-ით მეტია, რჩება კითხვები აღნიშნული ზომების მდგრადობასა და გრძელვადიანი ეფექტიანობის შესახებ. მიუხედავად უმუშევრობის შემცირებისა, შემოსავლის უთანასწორობა რჩება გადაუდებელ პრობლემად. 2024 წლის სექტემბრის მონაცემებით, 56,000-ზე მეტი მოქალაქე ყოველთვიურად გამოიმუშავებდა 300 ლარზე ნაკლებს, ხოლო 355,366 1,200 ლარზე ნაკლებს, რაც ხაზს უსვამს სამართლიანი განაწილების მიღწევის პრობლემებს (M2B 2024). ეს სხვაობა გამონვეული იყო ეკონომიკური ზრდის ბენეფიტების არათაბარი განაწილებით, რამაც მოწვევლადი ჯგუფები სარგებლის გარეშე დატოვა.

სიღარიბის აღმოსაფხვრელად გატარებული ზომები აჩვენებს პროგრესს, თუმცა, ამ ტენდენციის მდგრადობის შენარჩუნება მოითხოვს იმ სისტემური ბარიერების აღმოფხვრას, რაც ხელს უშლის მოწვევლადი ჯგუფების მდგომარეობის გაუმჯობესებას გრძელვადიან პერსპექტივაში. სიღარიბის ზღვარს მიღმა მცხოვრები მოსახლეობის წილი 2022 წელს დაფიქსირებული 15.6%-დან 2023 წელს შემცირდა 11.8%-მდე (Business Media 2024b). სიღარიბის შემცირების პარალელურად, რეკორდულად გაიზარდა სოციალურად დაუცველთა

რაოდენობა. მოსახლეობის 18.4% (680,833 ადამიანი) სახელმწიფოსგან საარსებო შემწეობას იღებენ (FactCheck.ge 2024). ამასთან, მიმდინარე წელს დაფიქსირდა შრომითი ბაზრის არასტაბილურობა და მღელვარება, რაც ასახავდა სამუშაო ძალაში დიდი ხნის განმავლობაში დაგროვილ გამოწვევებს. მნიშვნელოვანი ინციდენტი იყო შუქრუთის მცხოვრებთა 43-დღიანი შიმშილობა სექტემბერსა და ოქტომბერში (Civil Georgia 2024k), ასევე „ვოლუშენ საქართველოს“ 4,621 თანამშრომლის გაფიცვა ივლისში. ისინი აპროტესტებდნენ დისკრიმინაციას სამუშაო ადგილზე, არასათანადო სამუშაო პირობებსა და ბუღინგს (OC Media 2024b). ამ მოვლენებმა აჩვენა შრომითი რეფორმებისა და დავის გადაწყვეტის უკეთესი მექანიზმის გადაუდებელი საჭიროება.

საქართველოში ასევე არსებობს უფრო ფართო გამოწვევები, რაც ერთიანობაში ქმნის სოციალურ და პოლიტიკურ ლანდშაფტს. დასაქმების პოლიტიკა ხშირად ახალისებს სახელმწიფო რესურსებზე დამოკიდებულებას, ვიდრე სამუშაო ძალი განვითარებას (World Bank 2024f). გარემოს არასათანადო გამოყენების პრობლემა ერთ-ერთ უმწვავეს პრობლემად გამოიკვეთა, პრივატიზაციის პოლიტიკა ხშირად გვერდს უვლის ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებებს და არ ითვალისწინებს რესურსების ამონურვის გრძელვადიან უარყოფით შედეგებს. მეტიც, საგადასახადო კოდექსის ცვლილებები ხელს უწყობს ოფშორებიდან რესურსების გადმოტანას და ქმნის უთანასწორობისა და კორუფციის გაღრმავების რისკებს (Civil Georgia 2024j). სამუშაო ძალის ემიგრაციამ განსაკუთრებით დაასუსტა შიდა შრომის ბაზარი, ქალაქსა და სოფელს შორის უთანასწორობამ კი ხელი შეუშალა თანმიდევრულ განვითარებას ეროვნულ დონეზე (GGI Expert Survey on Socio-Economic Governance 2024).

სოციალური პოლიტიკის სფეროში, გამოკითხული ექსპერტები აღნიშნავენ სამუშაო ადგილების შექმნის მნიშვნელობას, კერძო სექტორში შესაძლებლობების გაფართოებით. ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებისათვის საპენსიო რეფორმების მნიშვნელობა ასევე ხაზგასმულია, შემოთავაზებული სოციალური პენსიის 1,000 ლარამდე გაზრდით, რაც მიმდინარე ბიუჯეტის ჩარჩოთი სავსებით შესაძლებელია (GGI Expert Survey on Socio-Economic Governance 2024).

სოციალური დაცვა და ჯანდაცვა

2024 წელს საქართველომ გადადგა გარკვეული ნაბიჯები სოციალური და ჯანდაცვის სფეროს ყველაზე მწვავე პრობლემების გადასაჭრელად, მათ შორის, საცხოვრისი, შრომითი უფლებები და ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა. მიუხედავად გარკვეული პოზიტიური ცვლილებებისა, პროგრესი სუსტი იყო და ვერ აღმოფხვრა სექტორში არსებული სისტემური გამოწვევები. ინდექსის 2024 წლის გამიკითხვით, სოციალური დაცვისა და ჯანდაცვის საშუალო ქულა არის 29.3, დაახლოებით 3 ქულით ნაკლები 2023 წელთან შედარებით. ამგვარი შედეგი შეიძლება აიხსნას იმ გარემოებებით, რომ 2024 წელს სოციალური დაცვის მიმართულებით ბევრი არაფერი განხორციელებულა, და მეორე, მომსახურების დიაგნოსტიკის შეჭიდულ ჯგუფებთან (DRG) დაკავშირებით პროგრესი ძალიან ნელია, დროდადრო უკმაყოფილება გამოითქმის საავადმყოფოებისა და ფარმაცევტული კომპანიების მხრიდან პროგრამის ადმინისტრირებისას გამოვლენილი ხარვეზების გამო.

სოციალური დაცვა

2024 წელს განხორციელდა რამდენიმე ინიციატივა უსახლკარობის აღმოსაფხვრელად და მონყვლადი მოსახლეობისათვის საცხოვრისის გასამუშაოებისა და დახმარების მიზნით. მაგალითად, ოქტომბერში იძულებით გადაადგილებულმა დაახლოებით 200-მა ოჯახმა ქუთაისში მიიღო საცხოვრისი, ხოლო 65-მა ოჯახმა თბილისში, ახლად აშენებული ან გარემონტებული ბინები. უფრო ადრე, იანვარში, დაიწყო მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა სიღარიბეში ან მუდმივი საცხოვრისის გარეშე მყოფი დიდი ოჯახების დასახმარებლად, სისტემური უსახლკარობის აღმოსაფხვრელად. დასაქმების ხელშეწყობის სახელმწიფო სააგენტომ განახორციელა დასაქმების რამდენიმე ინიციატივა, მაგალითად დასაქმების ფორუმები ჩატარდა დიდ ქალაქებში, თბილისში, ზუგდიდში, ბათუმში, მარნეულსა და თელავში და მიზნად ისახავდა ეკონომიკურად მონყვლადი ჯგუფებისთვის სამუშაო შესაძლებლობების ხელშეწყობას. თუმცა, ამ მიმართულებით გამოწვევები უფრო ბევრია ვიდრე მიღწევები. იანვარში, კეკელიძის ქუჩაზე იძულებით გამოსახლების შემთხვევამ წარმოაჩინა ოჯახების წინაშე მდგარი პრობლემები და განსახლების პოლიტიკის ხარვეზები.

გარდა ამისა, სისტემური ხარვეზები შრომით უფლებებსა და სამუშაო პირობებში პრობლემურ საკითხებად რჩება. ბევრი დასაქმებული, განსაკუთრებით არაფორმალურ სექტორებში, უჩივიან დაბალ ანაზღაურებას, არასათანადო სოციალურ დაცვასა და შრომითი უფლებების შეზღუდვას. ეს სტრუქტურული სისუსტეები ხელს უშლის თანასწორი სოციალური პოლიტიკის განხორციელებას ქვეყნის მასშტაბით..

ჯანდაცვა

2024 წელს საქართველოს ჯანდაცვის პოლიტიკის ფოკუსი იყო მომსახურების დიაგნოზთან შეჭიდულ ჯგუფების (DRG) დაფინანსების სისტემის რეფორმა. ჯანდაცვის მინისტრმა მიხელი სარჯველაძემ სექტემბერში, განახლებული სქემის შესახებ განაცხადა, სქემის მეშვეობით პაციენტებს შეუძლია აირჩიონ საყოველთაოდ დაფინანსებული ჯანდაცვის სერვისები ან თანა-გადახდის მექანიზმი VIP ჯანდაცვის სერვისებისთვის. დამატებით გაიზარდა დიდი ღირებულების ინტენსიური მეთვალყურეობის შემთხვევების დაფინანსება, როგორცაა ფილტვის შეშუპება და სუნთქვის უკმარისობა (ITV Georgia 2024). თუმცა, რეფორმას წინააღმდეგობა შეხვდა, ოქტომბერში კლინიკები ემზადებოდნენ ჯანდაცვის სამინისტროს წინააღმდეგ სამართლებრივი დავისთვის, DRG სისტემის ხარვეზებთან დაკავშირებით. კერძოდ, აუცილებელ მედიკამენტებზე ხელმისაწვდომობას ხელს უშლის რეფერენტული ფასების რეფორმის შეყოვნება. DRG დაფინანსების სისტემა სასარგებლოა რამდენიმე სფეროში, მაგრამ შეიცავს ხარვეზებს მაღალი ხარისხის ქირურგიულ პროცედურებთან მიმართულებით. პირველადი ჯანდაცვის რეფორმები, რაც ასე აუცილებელია მედეგი სისტემის შექმნისათვის, სრულად არ განხორციელებულა, ამან კი შეაფერხა სექტორის განვითარება, ხოლო მოსახლეობის საჭიროებები გადაუჭრელი დატოვა. ზოგიერთი კლინიკა უკმაყოფილებას გამოთქვამდა, რომ არასამართლიანად იქნენ დადანაშაულებული არაზუსტი დიაგნოზის დასმაში, რამაც გამოიწვია დავა ზარალის ანაზღაურების ტარიფის შესახებ. ამგვარმა უთანხმოებებმა წარმოშვა უამრავი დავა სასამართლოში, სადაც კლინიკები ამტკიცებდნენ რომ მათ მიერ დიაგნოზები სწორად იქნა დასმული (Business Media 2024g).

წლის დასაწყისში, პაციენტების საჭიროებების ადვოკატირებაზე საპასუხოდ, მთავრობამ მოხსნა 25,000 ლარიანი ყოველწლიური ლიმიტი ონკოლოგიურ მკურნალობაზე და მოთხოვნა, რომ პაციენტებს თავად დაეფარათ მედიკამენტების ხარჯები ჰოსპიტალიზაციის პერიოდში. ივლისში, სამინისტრომ მიიღო ზომები მედიკამენტების დეფიციტის აღმოსაფხვრელად, გააფრთხილა რა იმპორტიორები და ფარმაცევტული კომპანიები შეფერხების შემთხვევაში სახელმწიფოს ჩარევის შესახებ (Radio Liberty 2024e).

ივლისში, საქართველომ დაიწყო B ჰეპატიტის მართვის სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც პაციენტები უფასოდ ისარგებლებენ (Business Insider Georgia 2024). მინისტრმა სარჯველაძემ ხაზი გაუსვა ბავშვებისა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებებს, როგორც პრიორიტეტს ადრეული დიაგნოსტიკის ინიციატივებთან და პრევენციული ჯანდაცვის მნიშვნელობასთან ერთად. დიალიზის სერვისები გაფართოვდა რეგიონებში, და პაციენტებისთვის ხელმისაწვდომი გახდა შორეულ რეგიონებში. ინფრასტრუქტურის განვითარების მხრივ, ოქტომბერში, მინისტრმა გამოაცხადა რესპუბლიკური საავადმყოფოს ცენტრალური შენობის რეაბილიტაციის და მისი ტერიტორიის კეთილმოწყობის შესახებ (Imedinews 2024). 17 ოქტომბერს, ინფექციურ დაავადებათა ახალი ჰოსპიტალი გაიხსნა, რაც მნიშვნელოვანი წინსვლაა საქართველოს ჯანდაცვის სისტემის მოდერნიზებისათვის (Agenda.ge 2024).

2025 წელს სოციალური დაცვის პოლიტიკის გაძლიერებისათვის, ექსპერტები რეკომენდაციას უწევენ მრავალმხრივ მიდგომას, რომელიც მოიცავს განსახლების პოლიტიკის განვითარებას, მიზნობრივ სოციალურ დახმარებას და მუნიციპალური სერვისების განვითარებას. უსახლკარობის და საცხოვრისის ნაკლებობის პრობლემის გადაჭრა უნდა იყოს პრიორიტეტი პროგრამებით, რომლებიც მიზნად დაისახავს პრობლემის მდგრად გადაწყვეტას. ამასთან, გამოსახლების შესახებ რეგულაციების და მდგომარეობის დაცვის სათანადო საკანონმდებლო ჩარჩოს მოწესრიგება მოწყვლადი მოსახლეობის უფლებებს დაიცავს.

მიზნობრივი სოციალური დახმარების პროგრამამ რომ ეფექტიანად გადაჭრას მოსახლეობის საჭიროებები, საჭიროა სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მცხოვრები პირებისათვის უფრო ზუსტი შეფასების მოდელის შემუშავება. დამატებით, საარსებო შემწეობის სისტემის რეფორმა არის მნიშვნელოვანი სოციალური დაცვის მექანიზმების დეპოლიტიზაციისთვის და თანასწორი განაწილებისათვის. ექსპერტები ასევე აღნიშნავენ თანმიმდევრული განსახლების პოლიტიკისა და მუნიციპალური სოციალური სერვისების ჰარმონიზაციის საჭიროებას. სტანდარტიზებული, მინიმალური პაკეტის შემუშავება სოციალური დახმარების მინოდებას უფრო თანმიმდევრულსა და სანდოს გახდის.

ჯანდაცვაში, ექსპერტები ხაზს უსვამენ პირველადი ჯანდაცვის, როგორც ეფექტიანი ჯანდაცვის სისტემის ფუნდამენტური ასპექტის გასაძლიერებლად სისტემური რეფორმების მნიშვნელობას. უნდა გაგრძელდეს წამლებზე რეფერენტული ფასის სისტემის დახვეწა, რათა გაადვილდეს ხელმისაწვდომობა აუცილებელ მედიკამენტებზე. დამატებით, უნდა განვითარდეს საჯარო ჯანდაცვის დაწესებულებები, გაფართოვდეს ჯანდაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობა. ეს ზომები, ერთობლიობაში ხელს შეუწყობს უფრო მყარი და ინკლუზიური ჯანდაცვის სისტემის ჩამოყალიბებას, უკეთესად აღჭურვას, რომ შეძლოს მოსახლეობის საჭიროებების უზრუნველყოფა (GGI Expert Survey on Socio-Economic Governance 2024).

საქართველოს დემოკრატიის ეროვნული უზრუნველყოფის საერთაშორისო ფინანსური მხარდაჭერასა და თანამშრომლობაზე

2024 წელს საქართველოს დემოკრატიის უკუსვლამ გამოიწვია მოკავშირეებისა და პარტნიორების მხრიდან, ფინანსური მხარდაჭერისა და საერთაშორისო თანამშრომლობის მიმართულებით მნიშვნელოვანი დანაკარგები. ევროკავშირმა შეაჩერა 121 მილიონი ევროს ფინანსური დახმარება, რომელიც ემსახურებოდა საქართველოს ეკონომიკისა და ევროკავშირში ინტეგრაციის მხარდაჭერას. მსგავსად, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა შეაჩერა 95 მილიონი დოლარის ღირებულების დახმარება ქვეყნის ანტი-დემოკრატიული ნაბიჯების გამო (Politico, 2024a,b). სხვა ძირითადმა პარტნიორებმა, მაგალითად გერმანიამ, ასევე შეწყვიტა 237 მილიონი ევროს ღირებულების განვითარების პროექტები (ჩეორგია თოდაყ, 2024). გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალურმა მინისტრმა გამოაცხადა ახალი პროექტების და სესხების გაყინვაპრემიერ ირაკლი კობახიძის გადაწყვეტილების საპასუხოდ, რომ 2028 წლამდე შეაჩეროს საქართველოს ევროკავშირში განვითარების პროცესი (Civil Georgia, 2024).

ამ კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ფინანსური დახმარების შეწყვეტას საქართველოს ეკონომიკაზე მკვეთრად უარყოფითი შედეგები ექნება. დახმარებასთან დაკავშირებული ბენეფიტები – მიმართული ეკონომიკური განვითარებისა და მოდერნიზაციის მხარდასაჭერად – დაიკარგება და გაზრდის არსებულ ეკონომიკურ მოწყვლადობას. ეს ყოველივე კიდევ უფრო გაამძაფრებს არსებულ პრობლემურ ეკონომიკურ ტენდენციებს, კლებად პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს და არასტაბილურ ვალუტას, გაუარესებულ საერთაშორისო რეპუტაციას, რაც შეამცირებს ინვესტორთა მხრიდან ნდობას.

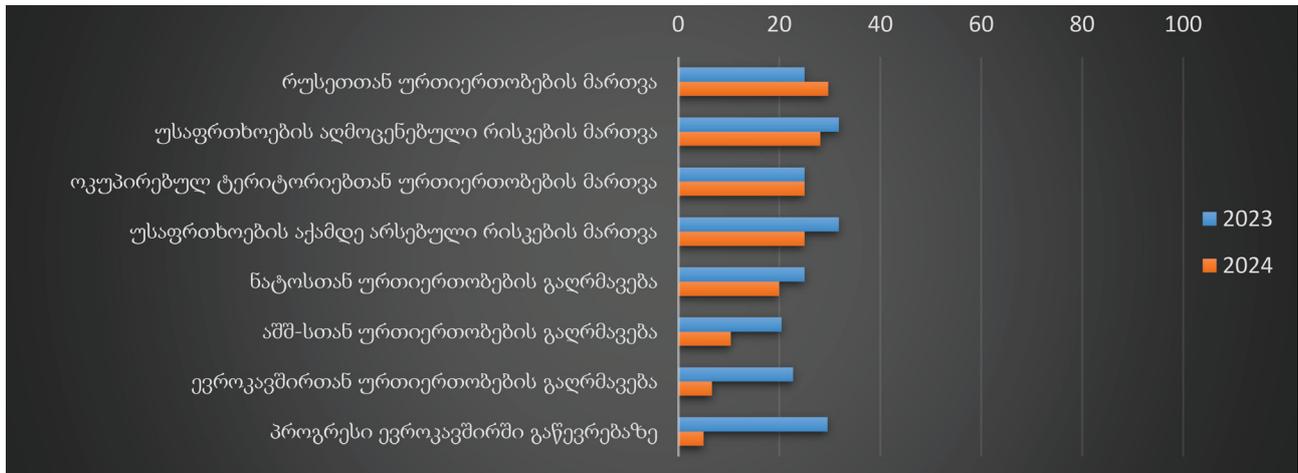
ბოლოდროინდელი მოვლენები აჩვენებს საქართველოს განვითარების პრობლემურ ტრაექტორიას. დემოკრატიის უკუსვლა ახდენს ქვეყნის იზოლირებას დასავლელი მოკავშირეებისაგან და ქმნის ეკონომიკური პარტნიორობების შეწყვეტის რისკებს, ტოვებს ქვეყანას დასავლური სამყაროსაგან მარგინალიზებულს. თუ არ მოხდება ანტი-დემოკრატიული კანონმდებლობის გაუქმება და სასამართლო სისტემის რეფორმა კანონის უზენაესობის გასაძლიერებლად, ადამიანის უფლებების დაცვა და ქვეყნის დაბრუნება დემოკრატიულ გზაზე, საქართველოს ეკონომიკური და გეოპოლიტიკური პერსპექტივები სახიფათო დარჩება.

საბარემო მმართველობა

ძირითადი მიზნებზე და გამოწვევები

- 2024 წელი საქართველოს საგარეო და უსაფრთხოების მმართველობის ყველა განზომილებაში უპრეცედენტო უკუსვლით გამოიჩინა. საგარეო და უსაფრთხოების მმართველობის მიმართულებით GGI ექსპერტთა შეფასება 26.42 ქულიდან 18.74 ქულამდე დაეცა.
- საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოების პროცესში ევროკავშირში განწევრების მოლაპარაკებების დაწყების გადადება ისტორიული უკუსვლაა. ეს ნაბიჯი აფერხებს საქართველოს ევროინტეგრაციის პერსპექტივას, რაც გამოიწვევს რეფორმების, საერთაშორისო თანამშრომლობის და ფინანსური დახმარების შეჩერებას, ასევე დაზიანებს პოლიტიკურ ურთიერთობებს დასავლეთის ქვეყნებთან.
- უპრეცედენტოდ დაზიანდა საქართველოს ორმხრივი ურთიერთობები ამერიკის შეერთებულ შტატებთან. ვაშინგტონმა გააუქმა სტრატეგიული პარტნიორობა ქართული ოცნების ანტი-დემოკრატიული და ანტი-დასავლური გეზის გამო. შედეგად, პოლიტიკური ურთიერთობები გაუარესდა, მათ შორის, უმაღლეს საპრეზიდენტო დონეზე ღიად კონფრონტაციული ტონის ჩამოყალიბებით.
- 2008 წლის ბუქარესტის სამიტის შემდეგ პირველად, NATO-ს დეკლარაციაში აღარ აისახა საქართველოს ევროატლანტიკური ინტეგრაციის პერსპექტივა, როგორც ეს ტრადიციულად ხდებოდა. ეს მოვლენა აღიქმება, როგორც თბილისი-კიევის ტანდემის დაშლა, რამდენადაც ამ ორი ქვეყნის მისწრაფება, როგორც წესი, ერთობლივად განიხილებოდა.
- შესამჩნევი გახდა ქართული ოცნების მთავრობის არალიბერალური აქტორებისკენ გადახრა: გაძლიერდა რუსეთთან თანხვედრა იდეოლოგიურ და გეოპოლიტიკურ ძრილში. საერთაშორისო იზოლაციის ფონზე, ჩინეთი და ირანი გამოიკვეთა ალტერნატიულ პარტნიორობად.
- განსაკუთრებით დაზიანდა უსაფრთხოებისა და თავდაცვის განზომილება, რამდენადაც საქართველომ დაკარგა ტრადიციული სტრატეგიული პარტნიორები, რომლებიც წამყვან როლს ასრულებდნენ ქვეყნის თავდაცვის სექტორის დაფინანსებაში, აღჭურვასა და გადამზადებაში..

დიაგრამა 6: როგორ შეაფასებდით საქართველოს მიერ განეულ ძალისხმევას საგარეო პოლიტიკასა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ შემდეგ სფეროებში 100-ქულიან სკალაზე სადაც 100 ნიშნავს „ძალიან ეფექტიანს“ და 0 ნიშნავს „ძალიან არაეფექტიანს“?

საგარეო მმართველობისა და უსაფრთხოების თვალსაზრისით, საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკა შეფასდა ოთხი ინდიკატორით: 1) ევროკავშირთან დაახლოება, 2) NATO-სა და აშშ-სთან ურთიერთობების გაუმჯობესება 3) რეგიონული და გლობალური საგარეო გამოწვევების მიმართ მგრძობელობა და 4) უსაფრთხოების საკითხების მართვა. ანგარიშის ეს ნაწილი ზომავს საქართველოს მიღწევებს ზემოაღნიშულ ოთხ სფეროში მთელი წლის განმავლობაში ნარატიულ ანალიზსა და ექსპერტების გამოკითხვაზე დაყრდნობით.

2023 წელთან შედარებით, 2024 წელს საგარეო მმართველობის ქულა მნიშვნელოვნად გაუარესდა და დაეცა 26.42-დან 18.75 ქულამდე შესაძლო 100 ქულიდან (დიაგრამა 1), რის შედეგადაც, საგარეო მმართველობის შეფასება კვლავ ბოლო ადგილზე რჩება მმართველობის დანარჩენ სამ კატეგორიასთან მიმართებით. ყველაზე კრიტიკული კრიტერიუმი, რომელიც ყველაზე დაბალი – 5 ქულით (100 ქულიდან) შეფასდა, არის ევროკავშირში გაწევრება (წინამდებარე ინდექსის მეთოდოლოგიური შეზღუდვების გათვალისწინებით, ექსპერტებმა აღნიშნული სფერო გაზომეს 28 ნოემბრის განცხადებამდე ევროკავშირში გაწევრიანების მოლაპარაკებების 2028 წლამდე დღის წესრიგიდან მოხსნის შესახებ) (დიაგრამა 6).

ევროკავშირთან ურთიერთობების გაღრმავება

ევროკავშირთან დაახლოების კატეგორიაში 2024 წელი უპრეცედენტო დაღამასვლით გამოირჩევა. უარყოფითი დინამიკა შეინიშნება ორივე მიმართულებით – ევროკავშირში ინტეგრაცია და ევროკავშირთან ურთიერთობები.

ევროკავშირში ინტეგრაციის პროცესი შენედა, ევროკავშირი უკმაყოფილო იყო საერთო საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკასთან (CFSP) თავსებადობის დაბალი მაჩვენებლით (Herczynski 2024a). 2024 წლის პირველ ნახევარში არ შესრულდა ის 9 პირობა, რომელთა დათქმითაც საქართველომ 2023 წლის ბოლოს კანდიდატის სტატუსი მიიღო. შედეგად, მარტში გამოცხადდა, რომ ევროკომისია აღარ გამოაქვეყნებდა შუალედურ ანგარიშს საქართველოს გაწევრების პროგრესის შესახებ. შუალედური ანგარიშის არარსებობა ნიშნავს,

რომ არ არსებობს წინსვლა და განვითარების პროცესში შემდგომი ნაბიჯები არ იდგმება. თუმცა, 2024 წლის აპრილი აღმოჩნდა ევროკავშირში ინტეგრაციის დინამიკაში გარდამტეხი ნიშნული. ევროკავშირის პოზიციით, განვითარების პროცესი ოფიციალურად გაიყინა (Herczynski 2024a) უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის და ოჯახური ღირებულებებისა და არასრულწლოვანთა დაცვის შესახებ კანონების მიღების გამო.

2024 წლის აპრილში კანონპროექტის ხელახალმა ინიცირებამ გამოიწვია მყისიერი რეაქციები ევროკავშირის საგარეო საქმეთა სამსახურის, ევროკავშირის სხვადასხვა ინსტიტუტის, ევროპარლამენტის ცალკეული წევრებისა და წევრი ქვეყნების მხრიდან. შემოფოთებას გამოთქვამდნენ როგორც ევროკავშირის ინსტიტუტები, ისე ცალკეული ოფიციალური პირები (European Parliament 2024a; Michel 2024; Seimas of Lithuania 2024; Council of the European Union 2024). 2024 წელს ევროპარლამენტმა მიიღო ორი კრიტიკული რეზოლუცია საქართველოში დემოკრატიის უკუსვლის შესახებ – აპრილსა და ოქტომბერში (European Parliament 2024a; European Parliament 2024b) და ჩატარდა ორი საპარლამენტო დებატები (European Parliament 2024c). სანამ თბილისი ცდილობდა დაეხალანსებინა ეს CFSP-სთან თანხვედრითა და გეოპოლიტიკური მოწყვლადობის გადაჭრით, ევროკომისიამ ოქტომბრის ანგარიშში ხაზი გაუსვა არსებულ გამოწვევებს. საქართველოს თანხვედრის დონე ევროკავშირის უმაღლესი წარმომადგენლის მიერ ევროკავშირისა და საბჭოს გადანყვეტილებების შესახებ შესამჩნევად დაბალი იყო, მხოლოდ 49% (European Commission 2024a). CFSP-სთან თანხვედრის ასეთი დაბალი მაჩვენებელი რჩება ძირითად გამოწვევად საქართველოს ევროკავშირში ინტეგრაციის გზაზე (Kakachia, Lebanidze, Skardziute-Kereselidze, Samkharadze 2024). ევროპულმა კომისიამ, ევროპულ საბჭოს არ მისცა რეკომენდაცია, რომ საქართველო განეხილოს მოლაპარაკებების ეტაპზე გადაყვანა (European Commission 2024).

მიუხედავად იმისა, რომ 2024 წლის იანვარში, ახლად დანიშნული პრემიერ-მინისტრის, ირაკლი კობახიძის პირველი ვიზიტი ბრიუსელში შედგა, საქართველოს მთავრობის მთლიანი რეაქცია უმეტესად თავდაცვითი და კონფრონტაციული იყო. ქართული ოცნების ოფიციალური პირები ამტკიცებდნენ, რომ საკამათო კანონები საქართველოს ევროპულ გზას უფრო „გლუვს“ გახდიდა (Kobakhidze 2024a), მაშინ, როდესაც ევროკავშირის ოფიციალური პირები და წევრი ქვეყნების ლიდერები, მაგალითად გერმანიის კანცლერი შოლცი, მკაფიოდ მიუთითებდნენ, რომ საკამათო კანონები არ წარმოადგენდნენ ევროკავშირთან დაახლოების გზას (EU Delegation Georgia 2024a; Herczyński 2024b). ევროკავშირმა გადანყვეტიტა ევროპის მშვიდობის ფონდიდან (EPF) გამოყოფილი 30 მილიონი ევროს გაყინვა. როგორც ელჩმა ჰერჩინსკიმ განაცხადა, ევროკავშირ-საქართველოს ურთიერთობები „ასეთ დაბალ ნიშნულზეა, როდესაც ის უნდა ყოფილიყო ყველა დროის მაღალ მაჩვენებელზე“ (EU Delegation Georgia 2024b).

პოლიტიკურ ურთიერთობები ევროკავშირთან ასევე გაუარესდა, დაზიანდა ორმხრივი ურთიერთობები ევროკავშირის წევრ ქვეყნებთან. გერმანიამ გააჩერა „ნებისმიერი ახალი ფინანსური მხარდაჭერა საქართველოსთვის, საქართველოს სამხედრო მონაწილეობა „ღირსეული პარტნიორის“ წვრთნებში, რომელიც მანამდე ამერიკის შეერთებულმა შტატებმაც გაურკვეველი დროით გადადო, და გააუქმა უმნიშვნელოვანესი სამართლის კონფერენცია, ეს ყველაფერი ქართული ოცნების ანტი-დასავლური გადანყვეტილებების გამო“ (ჩივილ ჩეორგია 2024მ). შედეგად, საკამათო საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ შვედეთის განვი-

თარებისა და საგარეო ვაჭრობის მინისტრმა განაცხადა, რომ შვედეთის მთავრობამ გად-
ანყვიტა ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობის შეჩერება (Sweden Herald 2024).

ნოემბრის დასაწყისში, საქართველოს ენვია ევროპარლამენტის ერთობლივი დელეგაცია,
რომელიც შედგებოდა რვა ევროპული ქვეყნის წარმომადგენელი ევროპარლამენტარის-
აგან, დელეგაციის წევრი პარლამენტარები, საკუთარ ქვეყნებში საგარეო პოლიტიკაზე
არიან პასუხისმგებელნი. საქართველოს პარლამენტის სპიკერმა, შალვა პაპუაშვილმა უარი
თქვა ევროკავშირის ქვეყნების პარლამენტარებთან შეხვედრაზე. ამასთან, პლატფორმა
X-ზე ვრცელ პოსტში მან აღნიშნა, რომ „ამ ვიზიტის მთელი იდეა არის პოლიტიკური
მიკერძოება“ და „დელეგაციის ზოგიერთი წევრი და უცხოელი პოლიტიკოსები გამუდმებით
და მიზანმიმართულად არღვევენ საქართველოს კანონმდებლობას საქართველოს მმართველი
პარტიის წინააღმდეგ და ოპოზიციის მხარდამჭერი საჯარო კამპანიებით, ცდილობენ
არაკანონიერი გავლენა მოახდინონ მოქალაქეთა ნებაზე“ (Papuashvili 2024).

NATO-სა და აშშ-სთან ურთიერთობების გაღრმავება

2024 წელს NATO-სა და შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობები მნიშვნელოვნად გაუარეს-
და. უარყოფითი ტენდენცია შეასამჩნევია ორივე მიმართულებით: ევრო-ატლანტიკური ინ-
ტეგრაციისა და აშშ-საქართველოს ურთიერთობების თვალსაზრისით.

ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციის სფეროში საქართველომ განიცადა მკვეთრი დაღმასვ-
ლა, რასაც ადასტურებს NATO-ს ვაშინგტონის სამიტის დეკლარაცია. 2024 წლის მარტში,
პრემიერ-მინისტრმა ირაკლი კობახიძემ პირველი ოფიციალური ვიზიტი გამართა ბრიუ-
სელში, NATO-ს შტაბ-ბინაში, ხოლო გენერალური მდივანი იენს სტოლტენბერგი იმყოფე-
ბოდა საქართველოში სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში სამდღიანი ოფიციალური ვიზიტის
ფარგლებში (Government of Georgia 2024a). აშშ-ს გაერთიანებული შტაბის მეთაურმა, გენ-
ერალმა ჩარლზ ბრაუნმა აშშ თავდაცვის მდივან ლოიდ ოსტინთან ერთობლივ პრესკონ-
ფერენციაზე განაცხადა, რომ NATO ღრმად შეშფოთებული საქართველოში რუსული
გავლენით (US DoD 2024). უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ კანონი ასევე
შემაშფოთებელია NATO-სთვის: საპარლამენტო ასამბლეამ შეიმუშავა განცხადება, რომე-
ლიც მოუწოდებდა კანონის დაუყოვნებლივ განწვევის შესახებ (NATO PA 2024). შედეგად,
დემოკრატიის უკუსვლის გამო, NATO-სთან ურთიერთობის პოლიტიკური განზომილება
შეჩერდა (Kakachia, Lebanidze, Kandelaki 2024). ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციის მიმარ-
თულებით, 2008 წლის ბუქარესტის სამიტის შემდეგ პირველად, მოკავშირე ქვეყნების 2024
წლის 11 ივლისის დეკლარაციაში აღარ დაფიქსირდა ტრადიციული ჩანაწერი, რომლის
მიხედვითაც, „საქართველო გახდება ალიანსის წევრი განევრების სამოქმედო გეგმით, რო-
მელიც ამ პროცესის ნაწილია“ (NATO 2024). ამ მნიშვნელოვანი ჩანაწერის გამოტოვება
ხაზს უსვამს საქართველოს ევრო-ატლანტიკური მისწრაფებების ტრაექტორიის გაუარესე-
ბას.

ურთიერთობები ამერიკის შეერთებულ შტატებთან განსაკუთრებით დაზიანდა, რაც გამოი-
კვეთა ორმხრივი ურთიერთობების რამდენიმე მიმართულებით. ამ შემთხვევაშიც, წყალგა-
მყოფი იყო ქართული ოცნების დეპუტატების მიერ უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის

შესახებ კანონის ინიცირება. ამ ნაბიჯმა გამოიწვია მკვეთრი რეაქცია სახელმწიფო დეპარტამენტსა და კონგრესში (Miller 2024; Helsinki Commission 2024; Foreign Relations Committee 2024). პრემიერ-მინისტრმა ირაკლი კობახიძემ მიიღო ორპარტიული წერილები სენატორებისა და წარმომადგენელთა პალატის წევრებისაგან გაფრთხილებით, რომ კანონის მიღების გამო ამერიკელ პოლიტიკოსებს მოუწევდათ საქართველოს მიმართ პოლიტიკის გადახედვა (United States Senate 2024; Congress of the United States 2024). ორმხრივი ურთიერთობების ისტორიულ გაუარესებას თან ახლდა სხვადასხვა მაღალი დონის შეხვედრის გაუქმება. 2024 წლის აპრილის დასაწყისში, საქართველოს პარლამენტის დელეგაცია ვიზიტით იმყოფებოდა შეერთებულ შტატებში. დელეგაციის წევრებმა გამართეს შეხვედრები სახელმწიფო დეპარტამენტის ოფიციალურ პირებთან, სენატორებთან, კონგრესმენებსა და რუსეთის, უკრაინისა და ევრაზიის საკითხებში თავდაცვის მდივნის თანაშემწესთან (Civil Georgia 2024n). თუმცა, ამავდროულად, პრემიერ-მინისტრმა ირაკლი კობახიძემ უარი თქვა ამერიკელი ლიდერების მიწვევაზე, განეხილათ სტრატეგიული პარტნიორობა. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრომ გადაწყვეტილება გაამართლა იმით, რომ მიწვევა არ ასახავდა ორ ქვეყანას შორის „პარტნიორობის სულისკვეთებას“ (MFA of Georgia 2024a). ორმხრივი დიპლომატიის გაუარესების პროცესში კრიტიკული მომენტი იყო 2024 წლის სექტემბერი, როდესაც აშშ-ის პრეზიდენტმა, ჯო ბაიდენმა პრემიერ-მინისტრ ირაკლი კობახიძის გაუუქმა მიწვევა გაეროს გენერალური ასამბლეის ფარგლებში დაგეგმილ მსოფლიო ლიდერებისა და გაეროს ოფიციალური პირებისათვის გამართული მიღებაზე.

ირაკლი კობახიძე ავრცელებდა კონსპირაციის თეორიებს აშშ-ის ოფიციალური პირების მიმართ. ერთ-ერთ განცხადებაში პლატფორმა X-ზე მან გამოხატა „გულწრფელი შეშფოთება საქართველოში აშშ-ის ყოფილი ელჩის მიერ 2020-2023 წლებში საქართველოში რევოლუციის მცდელობის შესახებ“ (Kobakhidze 2024b). საპასუხოდ, აშშ-მ დაინყო ორმხრივი თანამშრომლობის სიღრმისეული გადახედვა. სახელმწიფო დეპარტამენტმა ათობით ქართველ ოფიციალურ პირს დაუწესა სავიზო შეზღუდვები, სახაზინო დეპარტამენტმა დაასანქცირა ქართველი პირები, მათ შორის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ორი მაღალჩინოსანი, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან მშვიდობიანი პროტესტის ძალადობრივ ჩახშობაზე. დამატებით, აშშ-მ შეწყვიტა 95 მილიონ დოლარზე მეტის ღირებულების დახმარება საქართველოს მთავრობისადმი, განუსაზღვრელი ვადით გადაიდო „ღირსეული პარტნიორობის“ სამხედრო წვრთნები (U.S. Department of State 2024b; U.S. Department of State 2024c). წარმომადგენელთა პალატის საგარეო ურთიერთობათა კომიტეტმა ივლისში დაამტკიცა სანქციონების შესახებ კანონმდებლობა, ცნობილი, როგორც „მეგობარი აქტი“. „ქართველი ხალხის შესახებ“ აქტი, ამჟამად, განხილვის პროცესშია და მოიცავს მთავრობის იმ ოფიციალური პირებისა და ინდივიდების პასუხისმგებლობას საკითხს, რომლებიც მონაწილეობდნენ კორუფციაში, ადამიანის უფლებათა დარღვევებსა და საქართველოში დემოკრატიის უკუსვლის პროცესში (Congress 2024b).

საგარეო რეგიონულ და გლობალურ გამოწვევებზე რეაგირება

საგარეო გამოწვევებზე რეაგირება, შესაძლოა, განვიხილოთ ორ ქვე-კატეგორიაში: რეგიონული და გლობალური გამოწვევები. 2024 წლის განმავლობაში, გამოიკვეთა რუსეთის ფოკუსის ზრდა საქართველოზე, რუსი ოფიციალური პირები და საჯარო ფიგურები მომ-

ეტებულად დადებითად აფასებენ საქართველოში მიმდინარე არადემოკრატიულ მოვლენებს. რუსეთში საქართველოს უკვე აღიქვამენ, როგორც „შედარებით მეგობრულ“ ქვეყანას (Pressria 2024). რუსეთის საქარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილემ, მიხაილ გალუზინმა თქვა, რომ „რუსეთი აპირებს თბილისთან კავშირების შემდგომ ნორმალიზებას“ (Tass.ru 2024a). მსგავსად, რუსი ოფიციალური პირები, მარია ზახაროვა და ვალენტინა მატვიენკო, რუსეთის ფედერაციის ფედერალური ასამბლეის საბჭოს თავმჯდომარე, ადასტურებენ მოსკოვის მზაობას ნორმალიზების პროცესის გასაგრძელებლად (Mid.ru 2024). აღსანიშნავია, რომ კრემლის წარმომადგენლები – მათ შორის, საგარეო საქმეთა მინისტრი სერგეი ლავროვი, უშიშროების საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე დმიტრი მედვედევი და სახელმწიფო დუმის თავმჯდომარე ვიაჩესლავ ვოლოდინი – მიესალმნენ უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის (ე.წ. აგენტების კანონი) ხელახლა ინიცირებას. ეს პოზიცია კი რადიკალურად განსხვავდება საქართველოს დასავლელი პარტნიორების კრიტიკული პოზიციისაგან. მოსკოვის მიერ სავიზო რეჟიმის მოხსნამ უფრო დააჩქარა საქართველოს დაახლოება რუსეთთან (Tass.ru 2024b). ქართველმა ოფიციალურმა პირებმა თავი შეიკავეს ურთიერთობების „ნორმალიზების“ შესახებ კრემლის მიმართებაზე პასუხის გაცემისაგან. წინასაარჩევნო კამპანიებში, სამთავრობო გამოსვლებსა თუ ოფიციალურ სტრატეგიებში, ქართული ოცნება თავს არიდებდა რუსეთის ხსენებას, რაც მიუთითებს ოცნების ხელისუფლების განზრახვაზე, გვერდი აუაროს საჯარო დისკუსიას ამ თემაზე.

საქართველოს საგარეო ურთიერთობების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მოთამაშეა ჩინეთი, რომელთანაც ოცნების ხელისუფლებამ 2023 წელს სტრატეგიული პარტნიორობა გააფორმა. მიუხედავად რამდენიმე ორმხრივი, მაღალი დონის ვიზიტისა, ორ ქვეყანას შორის დიპლომატიურ ურთიერთობებში გარღვევა არ მომხდარა. თუმცა, ყურადსაღები მოვლენა მოხდა 2024 წლის თებერვალში, როდესაც ჩინეთმა შემოიღო უვიზო მიმოსვლა საქართველოს მოქალაქეებისთვის (Government of Georgia 2024b). საქართველომ ასევე გადადგა სადავო ნაბიჯი, ირანის მიმართ გამოხატა პოლიტიკური ნება, როდესაც მაღალი დონის ქართული დელეგაცია, მათ შორის, პრემიერ-მინისტრი ირაკლი კობახიძე და პირველი ვიცე პრემიერი / ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრი, ლევან დავითაშვილი დაესწრნენ ირანის პრეზიდენტის, მასუდ პეზეშკიანის დაკრძალვის ცერემონიას (Government of Georgia 2024c; Benson 2024).

რეგიონულ დონეზე, სამხრეთი ფორმატი აზერბაიჯანსა და თურქეთთან, ასევე ორმხრივი ურთიერთობები სომხეთთან, ვითარდება. ქართველი ოფიციალური პირები რამდენიმე ვიზიტით იმყოფებოდნენ ბაქოში, ერევანში და ანკარაში (საგარეო საქმეთა სამინისტროს წყაროებიდან), დამატებით, თურქეთი რჩება საქართველოს მნიშვნელოვან სტრატეგიულ პარტნიორად თანამშრომლობის სხვადასხვა ფორმატში. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 2024 წლის იანვარში თბილისმა და ერევანმა გააფორმეს სტრატეგიული პარტნიორობის შეთანხმება (Garibashvili 2024).

უსაფრთხოების სფეროს მმართველობა

2024 წლის განმავლობაში, მმართველობის ეფექტიანობა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ოკუპირებულ ტერიტორიებთან ურთიერთობების თვალსაზრისით, პრობლემურ კატეგორი-

რიად რჩება, საოკუპაციო ძალების მიერ საქართველოს მოქალაქეების უკანონოდ გატაცების არაერთი შემთხვევით (იხილეთ ეფექტური მმართველობის თავი). მცოცავი ოკუპაციის ნიშნები კვლავ სახეზეა: იანვრის დასაწყისში, ახალი სამხედრო გამაგრებები შეინიშნებოდა ოკუპირებული ცხინვალის რეგიონში, დუშეთის მუნიციპალიტეტის სოფელ გრემისხევთან ახლოს (Katsarava 2024). საქართველოს ხელისუფლებას, ტრადიციულად, არ აქვს საკმარისი კონტროლი იმისთვის, რომ ხელი შეუშალოს რუსეთს ოკუპირებულ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში დე-ფაქტო საპრეზიდენტო არჩევნების ჩატარებაში. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრომ, დასავლელ პარტნიორებთან ერთად დაგმო საქართველოს ტერიტორიაზე საარჩევნო უბნების გახსნა (MFA of Georgia 2024b; Civil Georgia 2024c). საქართველოს მთავრობამ გამოაქვეყნა რამდენიმე განცხადება ოკუპირებული სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მიმართ, ტერიტორიული მთლიანობის შესაძლო აღდგენის შესახებ და გამოხატა მზაობა, გარისკოს დასავლური სანქციები ქვეყნის „გაერთიანებისათვის“. ეს მოიცავდა საქართველოს მმართველობისა და ტერიტორიული მონყობის მორგებას ახალ რეალობაზე (Kakachia 2024).

გარდამტეხი მომენტი ოკუპირებულ ტერიტორიებთან ურთიერთობის მართვაში იყო ბიძინა ივანიშვილის წინასაარჩევნო განცხადება, რომ ქართველმა ხალხმა „ბოდიში უნდა მოუხადონ ოს და აფხაზ ძმებსა და დებს“ (Jamestown Foundation 2024). საპასუხოდ, ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაციის ოფიციალურმა პირებმა მოითხოვეს „რეალური ნაბიჯების“ გადადგმა და თუნდაც, საქართველოს ტერიტორიების „დამატება ოსეთთან“ (Netgazeti. 2024). რუსული ოკუპაციისგან მომდინარე საფრთხეზე დამატებით, უკრაინაში მიმდინარე ომმა გაზარდა უსაფრთხოების სხვა ტიპის რისკები. საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის (SSSG) განცხადებით, ანტიტერორისტულმა დეპარტამენტმა აღმოაჩინა სპეციალური ასაფეთქებელი მონყობილობები და დიდი რაოდენობით ასაფეთქებლები, უკრაინის ქალაქ ოდესადან საქართველოში რუსეთში გასატანად დარიალის საზღვრიდან (SSSG 2024).

უსაფრთხოების ზრდადი რისკების პარალელურად, საქართველომ, ევროპაში აშშ-ის სპეციალური ოპერაციების სარდლობის (US – SOCEUR) ორგანიზებით, უმასპინძლა მრავალეროვნულ სწავლებას „ტროას ნაკვალევი 2024“ (MoD 2024a). თუმცა, 5 ივლისს, აშშ თავდაცვის დეპარტამენტმა განაცხადა „ღირსეული პარტნიორი“ წვთნების გაურკვეველი ვადით გადადების შესახებ (US Department of State 2024d). უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ კანონის მიღების შემდეგ, სამხედრო სწავლებები, წვთნები და თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობა, მათ შორის, თავდაცვის სფეროში ინიციატივები, შეჩერდა.

საქართველოს უსაფრთხოებისთვის უმნიშვნელოვანეს ელემენტად რჩება აზერბაიჯანთან და თურქეთთან თანამშრომლობის სამხრეთი ფორმატი. სექტემბერში, ბათუმმა უმასპინძლა თავდაცვის მინისტრიალს საქართველოს, თურქეთისა და აზერბაიჯანის თავდაცვის მინისტრების მონაწილეობით (MoD 2024b). თურქეთი რჩება საქართველოს უსაფრთხოების შესაძლებლობების ერთ-ერთ კონტრტიუტორად. 2024 წელს, საქართველომ თურქეთთან ორმხრივი შეთანხმების ფარგლებში, მიიღო NATO-ს სტანდარტებით აგებული VURAN ტიპის ჯავშან ტრასნპორტიორები (MoD 2024c).

მოვლენები 2024 წლის 28 ნოემბრის უამდგომო

2024 წლის ნოემბრიდან საქართველოს საგარეო მმართველობამ მკვეთრი დაღმასვლა განიცადა თითქმის ყველა განზომილებით. 28 ნოემბერს, ქართული ოცნების პრემიერ მინისტრმა გამოაცხადა პარტიის გადაწყვეტილება, ევროკავშირში განევრების შესახებ მოლაპარაკებების საკითხის დღის წესრიგიდან მოხსნის შესახებ „2028 წლამდე“. მან ასევე განაცხადა, რომ კაბინეტი უარს ამბობდა ევროკავშირის საბიუჯეტო დახმარებაზე (Civil Georgia 2024p). გადაწყვეტილება საქართველოს საგარეო პოლიტიკის მიმართულების მნიშვნელოვან შემობრუნებას ნარმოადგენს. 30 ნოემბერს, აშშ-მა შეწყვიტა სტრატეგიული პარტნიორობა საქართველოსთან (US Department of State 2024). დეკემბრის დასაწყისში, გერმანიამ შეაჩერა განვითარების ახალი პროექტების განხილვა საქართველოსთან და ხელი არ მოაწერა სესხების ახალ შეთანხმებებს (BMZ.de 2024). დამატებით, ბალტიისპირეთის ქვეყნებმა – ესტონეთმა, ლატვიამ და ლიეტუვამ – განაცხადეს, რომ „ერთობლივად უნესებენ ეროვნულ სანქციებს მათ, ვინც მონაწილეობდა საქართველოში ლეგიტიმური პროტესტის ჩახშობაში“ (Landsbergis 2024).

გადაწყვეტილებას კრიტიკული რეაქციები მოჰყვა სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის მხრიდან, მათ შორის ევროპის საბჭო (CoE), ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა (PACE), ეუთო/ODIHR და ჰელსინკის კომისიისაგან. ასევე საპასუხოდ, ქართველი ოფიციალური პირები მოხვდნენ მაგნიტსკის სიაში და ევროკავშირმა დაანესა სავიზო შეზღუდვები დიპლომატიური პასპორტების მფობელებისთვის. უნგრეთმა და სლოვაკეთმა გამობატეს მხარდაჭერა ქართული ოცნების მთავრობისადმი. საფრანგეთის პრეზიდენტმა ემანუელ მაკრონმა სცადა ბიძინა ივანიშვილთან, ქართული ოცნების საპატიო თავმჯდომარესთან, მოლაპარაკება. თუმცა, ქართულმა ოცნებამ გაავრცელა დეზინფორმაცია სატელეფონო საუბრის შინაარსის შესახებ და შედეგად, ღია წყაროების მიხედვით, დაგეგმილი შემდგომი კომუნიკაცია არ შედგა (Georgian Dream 2024b; OC Media 2024a). 2024 წლის დეკემბერში თვით-იზოლაციის სიმბოლური განაცხადი იყო ის, რომ ქართული ოცნების პარლამენტის მხრიდან ახალი მონვევის პარლამენტის გახსნაზე და ქართული ოცნების (მიერ არჩეული) პრეზიდენტის მიხეილ ყაველაშვილის ინაუგურაციაზე 29 დეკემბერს მიწვეული არ იყო დიპლომატიური კორპუსი.

2024 წლის საქართველოს მმართველობის ინდექსი (GGI) წარმოადგენს საქართველოს მიერ განეულ ძალისხმევას მმართველობის ოთხ კატეგორიაში: დემოკრატიული, ეფექტიანი, სოციალური და ეკონომიკური და საგარეო მმართველობა. GGI-ს მეოთხე გამოცემა აჩვენებს მმართველობის უმეტეს სფეროში უკუსვლის ზოგად ტენდენციას, ასახავს რა ქვეყნისთვის განსაკუთრებულ გამოწვევებით სავსე პერიოდს. მიგნებები ხაზს უსვამს შიდა პოლიტიკური დინამიკის, სოციალ-ეკონომიკური ფაქტორების და ცვალებადი საერთაშორისო ურთიერთობების კომპლექსურ ურთიერთქმედებას.

დემოკრატიული მმართველობის მიმართულებით, საქართველოს ქულა, 2023 წელს დაფიქსირებული 41.65-დან, 2024 წელს 32.65-მდე შემცირდა. ეს ცვლილება ასახავს ცვლილებებს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების, საარჩევნო სისტემების და ძალთა ბალანსის თვალსაზრისით. 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნების დროს დაფიქსირდა პროცედურული დარღვევები, მათ შორის ადმინისტრაციული რესურსის გამოყენება, შეინიშნებოდა ამომრჩევლის მოსყიდვა და ცენტრალური საარჩევნო კომისიის დამოუკიდებლობის შესახებ შენიშვნები. „უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ“ კანონის მიღებამ გამოიწვია დისკუსია სამოქალაქო საზოგადოებასა და გამომხატვის თავისუფლებაზე მისი უარყოფითი გავლენის შესახებ.

ეფექტიანი მმართველობის მიმართულებამ ასევე განიცადა უკუსვლა, 33.12 ქულიდან 27.08 ქულამდე. აღნიშნული კატეგორია მოიცავს სახელმწიფოს შესაძლებლობებს შეინარჩუნოს წესრიგი, განკარგოს საჯარო რესურსები და უზრუნველყოს საჯარო სერვისების მიწოდება. ოკუპირებულ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში რუსეთის ყოფნა ისევ მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს, რაც საქართველოს უშლის ხელს სრულად განახორციელოს თავისი სუვერენიტეტი. ადმინისტრაციულ საზღვართან ხშირად ხდებოდა საქართველოს მოქალაქეების გატაცება, თითქმის ყოველთვიურად, მთელი 2024 წლის განმავლობაში. ინტერნეტის უსაფრთხოების საკითხები ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. არსებობდა კითხვები არაფორმალური მმართველობის შესახებ, მიუხედავად ბიძინა ივანიშვილის პოლიტიკურ როლში ფორმალური დაბრუნებისა. კორუფციის კონტროლის სფეროში, საქართველოს კორუფციის აღქმის ინდექსის (CPI) ქულა შეიცვალა 56-დან 53-მდე და დაფიქსირდა მაღალი დონის კორუფციის სავარაუდო რამდენიმე შემთხვევა.

სოციალურ-ეკონომიკური მმართველობის სფეროში შედარებით განსხვავებული სურათია. აღნიშნულმა სფერომ ოთხი კატეგორიიდან ყველაზე მაღალი ქულა დაიმსახურა (40.45, მცირე ზრდა 38.22-დან გასულ წელთან შედარებით), წარმოაჩინა პროგრესი და არსებული გამოწვევებიც. შეინიშნებოდა ეკონომიკური ზრდა, ნაწილობრივ ვაჭრობის დასახურებით, მათ შორის დსთ-ს ქვეყნებთან. თუმცა, ეკონომიკური ზრდა თანაბრად არ ასახულა მოსახლეობის ყველა სეგმენტზე. მაგალითად, 2024 წლის სექტემბრის მონაცემებით, 56,000-ზე მეტი ადამიანი გამოიმუშავებდა 300 ლარზე ნაკლებს ყოველთვიურად, და 355,366 კი 1,200 ლარზე ნაკლებს. სიღარიბის მაჩვენებელი რჩება გამოწვევად, მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, 2023 წელს მოსახლეობის 43.6% სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ ცხოვრობდა. ამ კატეგორიაში, ჯანდაცვის პოლიტიკამ დაიმსახურა შედარებით ნაკლები ქულა – 29.31 – პრობლემებით ხელმისაწვდომობასთან, დაფინანსებასა და რეფორმების განხორ-

ციელებასთან დაკავშირებით.

ყველაზე მკაფიო ცვლილება დაფიქსირდა **საგარეო მმართველობის** კატეგორიაში, სადაც GGI ქულა, 2023 წელს დაფიქსირებული 26.42-დან, 2024 წელს 18.74-მდე დრამატულად შემცირდა. აღნიშნული კატეგორია ფარავს საქართველოს საერთაშორისო ურთიერთობებს და გლობალურ გამოწვევებთან საპასუხო ნაბიჯებს. ევროკავშირში განვეერიანების შესახებ მოლაპარაკებების დაწყება გადაიდო, რამაც იმოქმედა რეფორების ტემპსა და ევროპელ პარტნიორებთან თანამშრომლობაზე. აღსანიშნავია, რომ 2008 წლის შემდეგ პირველად, NATO-ს დეკლარაციაში არ არის კონკრეტული ჩანაწერი საქართველოს განვეერიანების პერსპექტივების შესახებ. შეიცვალა ურთიერთობები ამერიკის შეერთებულ შტატებთან, აშშ-ის ინიციატივით გადაიხედა ორმხრივი ურთიერთობები და შეჩერდა 95 მილიონ დოლარზე მეტი ღირებულების დახმარება.

GGI ინდექსის მიგნებები შესაძლოა იყოს რესურსი საქართველოს კონტექსტში არსებული კომპლექსურობის აღსაქმელად, შესაძლო საპასუხო ნაბიჯებსა და განვითარების სამომავლო გზების შესახებ ინფორმირებული დისკუსიისთვის. შეჯამების სახით, 2024 წლის მიგნებები მიუთითებს, რომ რამდენიმე კრიტიკული მიმართულება საჭიროებს გადაუდებელ ყურადღებას, მათ შორის დემოკრატიის ეროზია, სახელმწიფო ინსტიტუტების მითვისება, სოციო-ეკონომიკური უთანასწორობის გაღრმავება და საერთაშორისო ურთიერთობების მკვეთრი გაუარესება, რამაც შესაძლოა ქვეყანა თვითიზოლაციამდე მიიყვანოს. ინდექსი ხაზს უსვამს, რომ აღნიშნული გამოწვევები ურთიერთდაკავშირებულია და წინამდებარე ანგარიშის გამოქვეყნების მომენტისათვის შესაძლოა რომელიმე მიმართულებით მდგომარეობა გაუარესებულია.

- 1TV Georgia.** 2024. December 15. *Mikheil Sarjveladze: Hospital services will be improved with DRG system development.* ხელმისაწვდომია: <https://1tv.ge/news/mikheil-sarjveladze-hospitaluri-momsakhurebis-efeqtianobis-ga-saumjobeseblad-daikhveweba-da-ganvitardeba-diagnoztan-shechiduli-jgufebis-dafinansebis-sistema/> ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Agenda.ge.** 2024. December 20. *Georgian healthcare reforms continue with new funding models.* ხელმისაწვდომია: <https://agenda.ge/en/news/2024/41125>. ბოლოჯერ ნანახია: 28.12.2024.
- Akhvlediani, Tina.** 2024. *The EU and the South Caucasus: Geoeconomics at Play.* Carnegie Europe, 2024. ხელმისაწვდომია: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/the-eu-and-the-south-caucasus-geoeconomics-at-play?lang=en¢er=europe>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Asian Development Bank (ADB).** 2024. *ADB Sees Strong Growth for Georgia in 2023.* ხელმისაწვდომია: [https://www.adb.org/news/adb-raises-2024-growth-forecast-georgia#:~:text=The%20Asian%20Development%20Outlook%20\(ADO](https://www.adb.org/news/adb-raises-2024-growth-forecast-georgia#:~:text=The%20Asian%20Development%20Outlook%20(ADO). ბოლოჯერ ნანახია: 12.01.2025.
- Benson, Brawley.** 2024. *Georgia probing closer ties with Iran.* ხელმისაწვდომია: <https://eurasianet.org/georgia-probing-closer-ties-with-iran>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Business Insider.** 2023. *The main parameters of the 2024 state budget.* ხელმისაწვდომია: <https://www.businessinsider.ge/ka/risi-dafinanseba-izrdeba-2024-tslis-sakhelmtsifo-biujetis-dziritadi-parametrebi>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Business Insider Georgia.** 2024. February 8. *State program for hepatitis B management launched in Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://www.businessinsider.ge/ka/sakartveloshi-b-hepatitis-martvis-sakhelmtsifo-programa-daitsqo>. ბოლოჯერ ნანახია: 09.01.2025.
- Business Media.** 2024a. December. ყველა ცვლილება, რომელიც “ოცნებამ” საჯარო სამსახურის შესახებ კანონში დაქარბულად შეიტანა. ხელმისაწვდომია: <https://bm.ge/news/yvela-tsvlileba-romelits-otsnebam-sajaro-samsakhuris-shesakheb-kanonshi-dachqarebulad-sheitana> ბოლოჯერ ნანახია: 12.01.2025.
- Business Media.** 2024b. ნელს სიღარიბის მაჩვენებელი შემცირდა - მოსახლეობის რა ნაწილი ცხოვრობს სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ? ხელმისაწვდომია: <https://bm.ge/news/2023-tsels-sigharibis-machvenebeli-shemtsirda-mosakhleobis-ra-nastili-tskhovrobs-sigharibis-zghvars-qvemot> ბოლოჯერ ნანახია: 12.01.2025.
- Business Media.** 2024c. December 14. *Clinics preparing to sue the Ministry of Health over DRG system issues.* ხელმისაწვდომია: <https://bm.ge/news/klinikebi-jandatsvis-saministros-tsinaaghmdeg-davistvis-emzadebian-mizezi-drg-dafinansebis-sistemashi-arsebuli-kharvezebia>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Caucasus University.** 2024. *NISPACEE 2024 Annual International Conference - “Public Administration in Post-Conflict Reconstruction.”* ხელმისაწვდომია: <https://www.cu.edu.ge/ka/information-column/nispacee-conference-annual>. ბოლოჯერ ნანახია: 11.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024a. *Two More Opposition Representatives Targeted in Violent Beating.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/605073>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024b. *Pride Month in Georgia to Pass Without Physical Events Due to Pre-Election Climate.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/612869>. ბოლოჯერ ნანახია: 01.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024c. *Parliament Adopts Anti-LGBT Legislation in Third Hearing.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/624795>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024d. *Parliament Passes Amendments to CEC Staffing Rules.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/583340>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024e. *Breaking: Constitutional Court Rejects Appeals by President and Opposition MPs.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/640976>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.

- Civil Georgia.** 2024f. *Reactions from Occupied Abkhazia, Tskhinvali Region to Ivanishvili's Announced Intention to Apologize "to Ossetian Brothers and Sisters"*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/624517>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Civil Georgia.** 2024g. *SSSG Says it Intercepted Bomb Shipment from Ukraine to Russia via Georgia*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/580535>. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- Civil Georgia.** 2024h. *"Honorary Chairman" to Formally Wield Power According to GD Updated Statute*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/576653>. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- Civil Georgia.** 2024i. *Reactions to Bidzina Ivanishvili's Formal Return to Politics*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/576236>. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- Civil Georgia.** 2024j. *New Tax Law Fuels Worries of Georgia Becoming Black Money Hub*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/600399>. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- Civil Georgia.** 2024k. *Manganese Mining: Shukruti Locals' Protests Fall on Deaf Ears*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/623704>. ბოლოჯერ ნანახია: 11.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024l. *Ambassador: Germany Stops New Financing, Pulls out from Drills, Keeps Student Visas*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/615809>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Civil Georgia.** 2024m. *Germany Suspends Development Cooperation with Georgia over Democracy Concerns and U-Turn on EU Path*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/641255>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024n. *UPDATE: Georgian Parliamentary Delegation Visits US Amid Foreign Agents Bill Controversy*. ხელმისაწვდომია: https://civil.ge/archives/602411?utm_source=chatgpt.com ბოლოჯერ ნანახია: 11.01.2025.
- Civil Georgia.** 2024o. *Tbilisi, International Partners Condemn Russian Elections in Georgia's Occupied Territories*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/587619>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Civil Georgia.** 2024p. *GD Aborts EU Accession*. ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/638801>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Congress of the United States.** 2024a. ხელმისაწვდომია: <https://docs.rferl.org/ka-GE/2024/05/10/01000000-0aff-0242-6444-08dc7149cdeb.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Congress of the United States.** 2024b. *S.4425 – GPA Act*. ხელმისაწვდომია: <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/4425>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Council of the European Union.** 2024. *Press conference – Part 2*. ხელმისაწვდომია: <https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20240422-foreign-affairs-council-april-2024/144589-2-press-conference-part-2-20240422>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- EEAS.** 2024. *Georgia: Statement by the Spokesperson on the developments in Georgia*. ხელმისაწვდომია: https://www.eeas.europa.eu/eeas/georgia-statement-spokesperson-developments-georgia_en. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- EEAS Press Team.** 2024. *Georgia: Statement by the Spokesperson on the draft law on "Transparency of Foreign Influence"*. ხელმისაწვდომია: https://www.eeas.europa.eu/eeas/georgia-statement-spokesperson-draft-law-%E2%80%9Ctransparency-foreign-influence%E2%80%9D-0_en. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- EU Commission.** 2024. *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Georgia 2024 Report*. ხელმისაწვდომია: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/7b6ed47c-ecde-41a2-99ea-41683dc2d1bd_en?filename=Georgia%20Report%202024.pdf. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- EU Delegation of Georgia.** 2024a. ხელმისაწვდომია: <https://x.com/EUinGeorgia/status/1810566433547362720>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- EU Delegation of Georgia.** 2024b. ხელმისაწვდომია: <https://x.com/EUinGeorgia/status/1810566441386582120>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- European Commission.** 2024. *Georgia Report 2024*. ხელმისაწვდომია: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/georgia-report-2024_en. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.

- European Parliament.** 2024a. *JOINT MOTION FOR A RESOLUTION on attempts to reintroduce a foreign agent law in Georgia and its restrictions on civil society.* ხელმისაწვდომია: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2024-0244_EN.html. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- European Parliament.** 2024b. *JOINT MOTION FOR A RESOLUTION on the democratic backsliding and threats to political pluralism in Georgia.* ხელმისაწვდომია: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-10-2024-0070_EN.html. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- European Parliament.** 2024c. *Georgia: MEPs are deeply concerned by new “Transparency of Foreign Influence” law.* ხელმისაწვდომია: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240418IPR20503/georgia-meps-are-deeply-concerned-by-new-law>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- FactChecker.ge.** 2024. ირაკლი კობახიძე: 700 ათასამდე ადამიანმა დააღწია თავი სიღარიბეს. ხელმისაწვდომია: <https://factcheck.ge/ka/story/43194-irakli-kobaxidze-700-atasamde-adamianma-daaghtsia-tavi-sigharibes> ბოლოჯერ ნანახია: 01.01.2025.
- Foreign Relations Committee.** 2024. *Risch, Shaheen on Georgia’s Reintroduction of Foreign Agents Law.* ხელმისაწვდომია: <https://www.foreign.senate.gov/press/rep/release/risch-shaheen-on-georgias-reintroduction-of-foreign-agents-law>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Georgia Today.** 2024. *Ambassador: Germany has suspended projects worth 237 million euros with Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://georgiatoday.ge/ambassador-germany-has-suspended-projects-worth-237-million-euros-with-georgia/>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Georgian Dream.** 2023a. *მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების „ქართული ოცნება-დემოკრატიული საქართველოს“ წესდება.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/wp-content/uploads/2024/01/bidzina.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 26.01.2025.
- Georgian Dream.** 2024b. *Communication Between Macron and Ivanishvili.* ხელმისაწვდომია: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1149413466549450&id=100044424219889&mibextid=WC7FNe&rdid=ntT-w8Aqs6MjByN7d. ბოლოჯერ ნანახია: 22.01.2025.
- Georgian Government Budget Office.** 2024. *Draft law on the 2025 State Budget. Parliament session documents.*
- GeoStat.** 2024a. *Rapid Estimates of Economic Growth, November 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67799/Rapid-Estimates-of-Economic-Growth%2C-November-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- GeoStat.** 2024b. *Foreign Trade in Goods, December, 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67537/External-Merchandise-Trade-of-Georgia-in-January-November-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- GeoStat.** 2024c. *Foreign Direct Investments, third quarter of 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/en/single-news/3338/foreign-direct-investments-q3-2024>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025
- GeoStat.** 2024d. *Average Salaries in the third quarter of 2024, December, 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67483/Average-Monthly-Nominal-Earnings-of-Employees---%28III-Quarter%2C-2024%29.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025
- GeoStat.** 2025. *Inflation in Georgia, December 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67804/Inflation-Rate-in-Georgia%2C-December-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Gharibashvili, Irakli.** 2024. *საქართველოს სამუშაო ვიზიტით სომხეთის პრემიერ-მინისტრი ნიკოლ ფაშინიანი ეწვია.* ხელმისაწვდომია: https://garibashvili.ge/ka/n/all/sakartvelos_samushao_vizitit_somkhetis_premierministri_nikol_fashiniani_etsvia. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Government of Georgia.** 2024a. *Georgian Prime Minister Irakli Kobakhidze meets Jens Stoltenberg, NATO Secretary General.* ხელმისაწვდომია: https://www.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=603&info_id=87835. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Government of Georgia.** 2024b. *მთავრობის სხდომა.* ხელმისაწვდომია: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=667217645428214. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.

- Government of Georgia.** 2024c. *პრემიერ-მინისტრი ირანის ახალი პრეზიდენტის ინაუგურაციას დაესწრება.* ხელმისაწვდომია: https://www.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=596&info_id=89164. ბოლოჯერ ნანახია 27.12.2024.
- Gutbrod, Hans.** 2024. *Revealing Numbers – How Georgia’s Election was Systematically Manipulated.* Osteuropa 11-12/2024, pp. 15–24. ხელმისაწვდომია: <https://zeitschrift-osteuropa.de/hefte/2024/11-12/verraeterische-zahlen/english?productId=62148&variationId=0&productTitle=Verr%C3%A4terische+Zahlen&qty=1&totalQty=1&numberOfTitles=1&totalAmount=3%2C00%C2%A0%E2%82%AC> ბოლოჯერ ნანახია: 12.01.2025.
- Helsinki Commission.** 2024. *Helsinki Commission Senate leadership Statement on Reintroduction of Foreign Agent Bill in Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://www.csce.gov/statements/helsinki-commission-senate-leadership-statement-on-reintroduction-of-foreign-agent-bill-in-georgia/>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Herczyński, Pawel.** 2024a. *EU’s Herczyński: Georgia’s CFSP Alignment Low.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/584330>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Herczyński, Pawel.** 2024b. *Pawel Herczyński: Adoption of Foreign Agents Law Has Frozen Georgia’s EU Integration.* ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/archives/613381>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- IDFI.** 2024a. *Overview of public administration reform in Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://idfi.ge>.
- IDFI.** 2024b. *Reorganization as a tool of repression: Reaction to changes in the Public Service Law.* ხელმისაწვდომია: <https://idfi.ge/ge/reorganization-as-a-tool-of-repression>. ბოლოჯერ ნანახია: 01.01.2025.
- Interpressnews.** 2024a. *საიას თავმჯდომარე – დატვირთული სამუშაო დღე ჰქონია მიხეილ ყაველაშვილს.* ხელმისაწვდომია: <https://www.interpressnews.ge/ka/article/826598-saias-tavmjdomare-datvirtuli-samushao-dge-hkonია>. ბოლოჯერ ნანახია: 02/01/2025.
- Interpressnews.** 2023b. *გიგა ბოკერია – ენგურჰესი ერთ-ერთი ინსტრუმენტი, რომელიც ნორმალური მთავრობის პირობებში საოკუპაციო რეჟიმზე წნეხისთვის უნდა გამოყენებულიყო.* ხელმისაწვდომია: <https://www.interpressnews.ge/ka/article/781035-giga-bokeria-engurhesi-ert-erti-instrumentia>. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- International Labor Organization.** 2024. *Georgia: Labor rights and protections.* Regional report on labor market developments.
- IRI.** 2024. *IRI International Election Observation Mission to Georgia: Final Report of the 2024 Parliamentary Election.* ხელმისაწვდომია: <https://www.iri.org/wp-content/uploads/2024/12/IRI-International-Election-Observation-Mission-to-Georgia.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 02/01/2025.
- Jamestown Foundation.** 2024. *Georgia’s Ruling Elite Prepares for Complete Capitulation to Russia.* ხელმისაწვდომია: <https://jamestown.org/program/georgias-ruling-elite-prepares-for-complete-capitulation-to-russia/> ბოლოჯერ ნანახია: 03.01.2025.
- Kakachia, Kornely.** 2024. *Georgia’s Dangerous Geopolitical Gamble with Russia: Implications for the Future.* Russian Analytical Digest. ხელმისაწვდომია: <https://www.research-collection.ethz.ch/bitstream/handle/20.500.11850/709021/3/RussianAnalyticalDigest322.pdf#page=3.Last> ბოლოჯერ ნანახია: 20.01.2025.
- Kakachia, Kornely, Lebanidze Bidzina, Kandelaki Salome.** 2024. *The Next Stage in NATO-Georgia Relations: Filling the Democracy Gap.* ხელმისაწვდომია: <https://gip.ge/publication-post/the-next-stage-in-nato-georgia-relations-filling-the-democracy-gap/>. ბოლოჯერ ნანახია: 01.01.2025.
- Kakachia, Kornely, Lebanidze Bidzina, Skardžiūtė-Kereselidze Renata, Samkharadze Nino.** 2024. *Bridging the Divide: Georgia’s Alignment with the EU’s Foreign Policy.* Policy Paper #42. ხელმისაწვდომია: <https://gip.ge/publication-post/bridging-the-divide-georgias-alignment-with-the-eus-foreign-policy/>. ბოლოჯერ ნანახია: 01.01.2025/
- Katsarava, David.** 2024. ხელმისაწვდომია: <https://www.facebook.com/david.katsarava/posts/pfbid0GaTFzggrijFDYk2xkyYJ3Ee6wUUoKFwm4kAFWHGHb8tBX5YAenp7BNtcP2eHg2hol>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.

- Kobakhidze, Irakli.** 2024a. ხელმისაწვდომია: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=765760209001101. ბოლოჯერ ნანახია: 12.01.2025.
- Kobakhidze, Irakli.** 2024b. ხელმისაწვდომია: https://x.com/PM_Kobakhidze/status/1786308052515168630. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Legislative Herald of Georgia.** 2023. *საჯარო მმართველობის რეფორმის 2023-2026 წლების სტრატეგიისა და საჯარო მმართველობის რეფორმის 2023-2024 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ.* ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/5723982?publication=0>. ბოლოჯერ ნანახია: 19.01.2025.
- Merkel, Wolfgang.** 2004. "Embedded and Defective Democracies." *Democratization* 11(5): 33-58.
- MFA of Georgia.** 2024a. *საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს განცხადება.* ხელმისაწვდომია: <https://mfa.gov.ge/news/271608-saqartvelos-sagareo-saqmeta-saministros-gantskhadeba>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- MFA of Georgia.** 2024b. *Statement by the Ministry of Foreign Affairs of Georgia on illegally holding the Russian Presidential elections in Georgia's occupied regions.* ხელმისაწვდომია: <https://mfa.gov.ge/en/news/112939-saqartvelos-sagareo-saqmeta-saministros-gantskhadeba-saqartvelos-okupirebul-regionebshi-rusetis-sapre>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Michel, Charles.** 2024. ხელმისაწვდომია: <https://x.com/CharlesMichel/status/1780265499370066213>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Mid.ru.** 2024. *Брифинг официального представителя МИД России М.В.Захаровой, Санкт-Петербург, 26 июня 2024 года.* ხელმისაწვდომია: https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1959673/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CM-TAAAR0y0_RJ5PuzeUhwK7rMI5RlWPHVS-fi4sHY0_cre7nuSQMEln3sa4HOFLk_aem_pod9ytMO1BFfDCX-2ZCIdwQ. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Miller, Mathew.** 2024. ხელმისაწვდომია: <https://x.com/StateDeptSpox/status/1776062878526906419>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Ministry of Healthcare of Georgia.** 2024. *Public health program announcements and infrastructure updates.* ხელმისაწვდომია: <https://moh.gov.ge>. ბოლოჯერ ნანახია: 01.01.2025.
- MoD.** 2024a. ხელმისაწვდომია: <https://www.facebook.com/photo?fbid=799037702255558&set=a.287897386702928>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- MoD.** 2024b. *The Republic of Turkey granted NATO standards armoured personnel carriers to Georgian Defence Forces.* ხელმისაწვდომია: <https://mod.gov.ge/ge/news/read/9463/saqartvelos-tavdacvis-dzalebs-turqetis-respublikis-gan-natos-standartebis-javshantransportiorebi-gadaeca>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- MoD.** 2024c. ხელმისაწვდომია: <https://www.facebook.com/mod.gov.ge/posts/pfbid0wSgrdLtGnhkRfLJMTqyY9kDT-6joo9kw1GYimaGmB94bD3oEJoNUL3mpGBXyMv1VXI>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- NATO.** 2024. *Washington Summit Declaration.* ხელმისაწვდომია: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- NATO PA.** 2024. *Bureau statement on Georgia's law on the transparency of foreign influence.* ხელმისაწვდომია: <https://www.nato-pa.int/news/bureau-statement-georgias-law-transparency-foreign-influence>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- National Democratic Institute (NDI).** 2023. *NDI POLL: Georgian citizens remain committed to EU membership; Nation united in its dreams and shared challenges.* ხელმისაწვდომია: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Georgia%20October%202023%20poll%20-%20press%20release%20-%20Eng%20-%20FINAL.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Neighbourhood Enlargement.** 2024. *European Commission's Report on Georgia, 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.01.2025

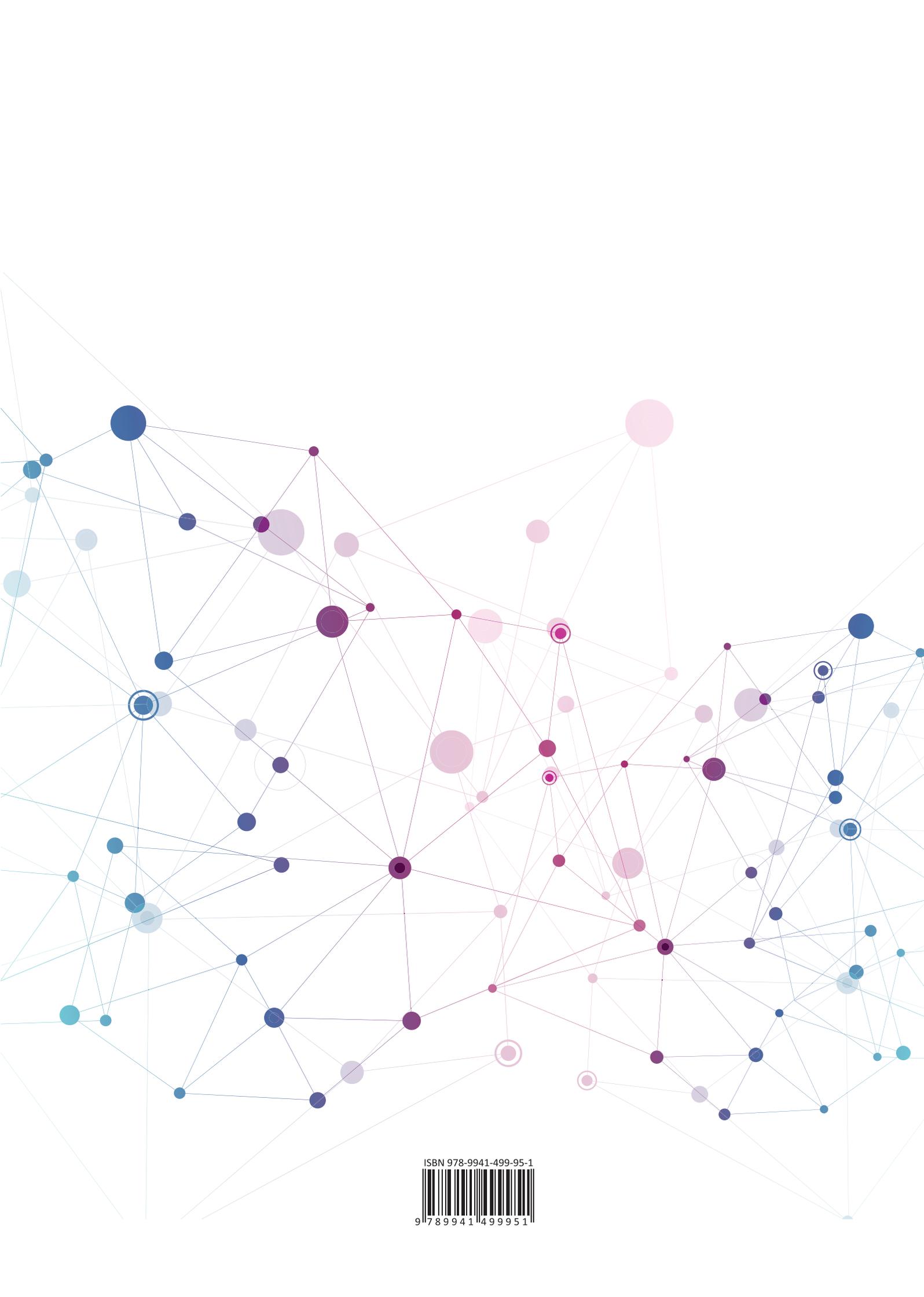
- Netgazeti.** 2024. ცხინვალი: „ოცნების“ განცხადება კონსტიტუციაზე წინასაარჩევნოდ შიდა მომხმარებელზეა გათვლილი. ხელმისაწვდომია: https://netgazeti.ge/south_caucasus/738446/ ბოლოჯერ ნანახია: 12.01.2024.
- News.on.ge.** 2024. ვინ დგას მუქარის შემცველი ზარების უკან – „აი ფაქტისა“ და OCCRP-ის ჟურნალისტური გამოძიება. ხელმისაწვდომია: <https://go.on.ge/3jcp>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- News.on.ge.** 2024b. გენდერული კვოტის გაუქმება ეწინააღმდეგება ხალხის ნებას, არღვევს ქალთა უფლებებს და აფერხებს ევროინტეგრაციის პროცესს – არასამთავრობო. ხელმისაწვდომია: <https://go.on.ge/3hrq>. ბოლოს ნანახია: 02.01.2025.
- OC Media.** 2024a. Georgian Dream criticizes Macron, French Embassy following calls for new election. ხელმისაწვდომია: https://oc-media.org/georgian-dream-criticises-macron-french-embassy-following-calls-for-new-election/?utm_source=chatgpt.com ბოლოჯერ ნანახია: 09.01.2025.
- OC Media.** 2024b. Podcast: Why are Evolution Georgia's employees on strike? მოდიებულია December 28, 2024, from <https://oc-media.org/podcast-why-are-evolution-georgias-employees-on-strike/>.
- Open Government Partnership.** 2024. Suspension of Georgia's OGP membership. მოდიებულია <https://www.opengov-partnership.org>.
- OSCE.** 2024. Georgia, Parliamentary elections, 26 October 2024: Final Report. Organization for Security and Co-operation in Europe. ხელმისაწვდომია: <https://www.osce.org/odihr/elections/georgia/584029>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Papashvili, Shalva.** 2024. ხელმისაწვდომია: <https://x.com/shpapashvili/status/1855866409336602713>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Parliament of Georgia.** 2024b. საფინანსო-საბიუჯეტო კომიტეტის სხდომა – 17.04.2024. ხელმისაწვდომია: https://www.youtube.com/watch?v=zj9M6fFzCMo&ab_channel=ParliamentofGeorgia. ბოლოჯერ ნანახია: 26/01/2025.
- Parliament.ge.** 2024. ზედამხედველობა. Parliament of Georgia. ხელმისაწვდომია: <https://www.parliament.ge/supervision/investigative-commission>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Politico.** 2023. Georgian parliament fails to impeach president over unsanctioned EU visits. ხელმისაწვდომია: <https://www.politico.eu/article/georgia-parliament-fail-impeach-president-salome-zourabichvili-unsanctioned-eu-visits/> ბოლოჯერ ნანახია: 03.02.2025
- Politico.** 2024a. EU strips Georgia of €121M in funding over 'democratic backsliding'. ხელმისაწვდომია: <https://www.politico.eu/article/eu-georgia-130-million-funding-democratic-backsliding/>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01. 2025.
- Politico.** 2024b. US freezes \$95 million in aid to Georgia in response to 'anti-democratic' moves. ხელმისაწვდომია: <https://www.politico.eu/article/united-states-secretary-of-state-antony-blinken-aid-freeze-georgia-foreign-agents-law/>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- Pressria.** 2024. Презентация Рейтинга дружественности коммуникационных режимов постсоветских стран. ხელმისაწვდომია: <https://pressria.ru/20240226/956273377.html>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Radio Liberty.** 2024a. შეთქმულების თეორია თუ წინასწარგანზრახული ცვლილებები, რომელმაც ხელი შეუწყო გაყალბებას. ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/33184767.html>. ბოლოჯერ ნანახია: 02.01.2025.
- Radio Liberty.** 2024b. პრეზიდენტის ვებსაიტზე ჰაკერული თავდასხმა მოხდა. ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32792674.html>. ბოლოჯერ ნანახია: 26.01.2025.
- Radio Liberty.** 2024c. „შეიძლება ფიზიკურადაც გაგვისწორდნენ“ – არასამთავრობოების ოფისებზე ისევ გაჩნდა მუქარის წარწერები. ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32974401.html>. ბოლოჯერ ნანახია: 26.01.2025.
- Radio Liberty.** 2024d. „ხვალ ალბათ შენი ჯერი იქნება“ – საჯარო მოსამსახურეები ამბობენ, რომ მათ პოლიტიკური ნიშნით ათავისუფლებენ. ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/>

[a/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9](#). ბოლოჯერ ნანახია: 19.01.2025.

- Radio Liberty.** 2024e. December 12. *Healthcare challenges in Georgia: The evolution of DRG funding.* ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32892836.html>. ბოლოჯერ ნანახია: 29.01.2025.
- Reporters Without Borders.** 2025. Georgia. ხელმისაწვდომია: <https://rsf.org/en/country/georgia>. ბოლოჯერ ნანახია: 23.01.2025.
- Seimas of Lithuania.** 2024. *Chairs of Parliamentary Committees on Foreign Affairs call on Georgia's ruling party to withdraw the draft law on foreign agents.* ხელმისაწვდომია: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35436&p_k=2&p_t=288106. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- SIGMA.** 2023. *Principles of Public Administration.* ხელმისაწვდომია: <https://www.sigmaweb.org/publications/principles-public-administration.htm>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- SSSG.** 2024. Statement. ხელმისაწვდომია: <https://www.facebook.com/watch/?v=1368411327149250>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Sweden Herald.** 2024. *The Government Stops Cooperation with Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://swedenherald.com/article/the-government-stops-cooperation-with-georgia>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- Tabula.** 2024a. *საბჭოთავი სპეცრაზმი სასტიკად გაუსწორდა, ენმ-ში ამბობენ, რომ ის გატაცებულია.* ხელმისაწვდომია: <http://tbl.ge/6rtx>. ბოლოს ნანახია: 02.01.2025.
- Tabula.** 2024b. *კობახიძე არასამთავრობო ორგანიზაციებისთვის სამთავრობო გრანტების გაცემას გეგმავს.* ხელმისაწვდომია: <http://tbl.ge/6w9p>. ბოლოს ნანახია: 01.01.2025.
- Tass.ru.** 2024a. *Замглавы МИД России: Украина хочет “перекройки” границ.* ხელმისაწვდომია: <https://tass.ru/interviews/19946235>. ბოლოს ნანახია: 27.12.2024.
- Tass.ru.** 2024b. *Песков: РФ изучит просьбу грузинских политиков отменить визовый режим между странами.* ხელმისაწვდომია: <https://tass.ru/politika/21118285>. ბოლოს ნანახია: 27.12.2024.
- The Heritage Foundation.** 2024. *Economic Freedom Country Profile: Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/georgia>. ბოლოს ნანახია: 02.01.2025.
- Transparency International Georgia.** 2024a. *მედიის მიმართ ძალადობის შემთხვევები და მათზე სახელმწიფოს რეაგირება.* Transparency International Georgia. ხელმისაწვდომია: <https://transparency.ge/ge/post/medias-mimart-zaladobis-shemtxvevebi-da-matze-saxelmcipos-reagireba>. ბოლოს ნანახია: 02.01.2025.
- Transparency International Georgia.** 2024b. *Corruption Perceptions Index 2023: Georgia's Score Drops by 3 Points.* ხელმისაწვდომია: <https://transparency.ge/en/post/corruption-perceptions-index-2023-georgias-score-drops-3-points>. ბოლოს ნანახია: 26.01.2025.
- Transparency International Georgia.** 2024c. *Corruption Map: Alleged cases of corruption are on the rise across various regions of Georgia.* ხელმისაწვდომია: <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-map-alleged-cases-corruption-are-rise-across-various-regions-georgia>. ბოლოს ნანახია: 26.01.2025.
- Transparency International Georgia.** 2024d. *The government concealed 531 decrees in 2023.* ხელმისაწვდომია: <https://transparency.ge/en/blog/government-concealed-531-decrees-2023>. ბოლოს ნანახია: 26.01.2025.
- United Nations Development Programme.** 2024. *Public administration reform in Georgia: Challenges and recommendations.* ხელმისაწვდომია: <https://www.undp.org>. ბოლოს ნანახია: 28.12.2024.
- United States Senate.** 2024. ხელმისაწვდომია: https://www.shaheen.senate.gov/imo/media/doc/georgia_letter.pdf. ბოლოს ნანახია: 27.12.2024.
- US Department of State.** 2024a. *Austin, Brown Hold Ukraine Press Conference.* ხელმისაწვდომია: <https://www.defense.gov/Multimedia/Videos/video/924325/>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- US Department of State.** 2024b. *Department of State Daily Press Briefing – November 19, 2024.* ხელმისაწვდომია: <https://www.youtube.com/watch?v=rD8oyg5w38c>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- US Department of State.** 2024c. *Department of State Daily Press Briefing – June 6, 2024 – 1:15PM.* ხელმისაწვდომია:

<https://www.youtube.com/watch?v=M0FLaFZUVxM>. ბოლოს ნანახია: 27.12.2024.

- US Department of State.** 2024d. *Postponement of Exercise Noble Partner Announcement*. ხელმისაწვდომია: <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3827839/postponement-of-exercise-noble-partner-announcement/>. ბოლოჯერ ნანახია: 27.12.2024.
- World Bank.** 2024a. *Georgia's rapid estimates of economic growth, November 2024*. ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67799/Rapid-Estimates-of-Economic-Growth%2C-November-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025
- World Bank.** 2024b. *Environmental and social screening report for arrangement of tourism infrastructure in the town of Vani*. ხელმისაწვდომია: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/494791519827287567/environmental-and-social-screening-report-for-arrangement-of-tourism-infrastructure-in-the-town-of-vani>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025
- World Bank.** 2024c. *Georgia Monthly Economic Update – December 2024*. ხელმისაწვდომია: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/20f86739ee6eb3fdc7ab42452d1ec2b4-0080012024/original/GEO-MEU-DEC-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- World Bank.** 2024d. *Average salaries in the third quarter of 2024*. ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67483/Average-Monthly-Nominal-Earnings-of-Employees---%28III-Quarter%2C-2024%29.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- World Bank.** 2024e. *Georgia's foreign trade in goods, December 2024*. ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67537/External-Merchandise-Trade-of-Georgia-in-January-November-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025.
- World Bank.** 2024f. *Georgia: Country overview, 2024*. ხელმისაწვდომია: <https://www.worldbank.org/en/country/georgia/overview#3>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025
- World Bank.** 2025. *Georgia's inflation rate, December 2024*. ხელმისაწვდომია: <https://www.geostat.ge/media/67804/Inflation-Rate-in-Georgia%2C-December-2024.pdf>. ბოლოჯერ ნანახია: 10.01.2025

ISBN 978-9941-499-95-1

9 789941 499951